Het houdt niet op en het gaat niet weg. Soms heb ik het gevoel dat ik gehoord word. Maar blijkbaar is mijn leed niet groot genoeg om er iets mee te doen. Er wordt vaak over mij gepraat in plaats van met mij. Dat komt natuurlijk omdat ik nog jong ben, maar daardoor wordt het juist moeilijker om erover te praten wanneer ik die kans wél krijg. Hoe kan je boos zijn op je ouders als zij er niets aan konden doen? Soms word ik ineens boos of verdrietig zonder te weten waarom. Het voelt alsof ik nooit echt kind heb kunnen zijn. Door toedoen van de overheid zitten we in deze situatie, de overheid zou ons nu meer kunnen helpen. Ik voel me als 'kind van' nog steeds niet gehoord. Ik ben boos, gefrustreerd en verdrietig,

Erfenis van onrecht

De blijvende impact van de toeslagenaffaire op het leven van uit huis geplaatste kinderen

Rapportage Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen

27 maart 2025

waardoor iets niet werkt. Ik heb geen back-up. Je kan me een miljoen geven, maar dat lost het niet op. Ik heb elke keer het gevoel dat dingen mislukken. Ik probeer de dingen die ik heb gemist, in te halen. Maar ik kan niet tevreden zijn, het lijkt allemaal niet goed genoeg. Het lijkt of ik van mezelf moet overpresteren. Ik heb het gevoel van thuis wonen wel gemist. Het gevoel van liefde is niet hetzelfde in een woongroep. Ik heb er behoefte aan dat er wordt gekeken naar het verleden. We werden als stereotype gezin neergezet. Ik werd als probleem-kind gezien. Ik wil dat dit gecorrigeerd wordt. Ik wil het stempel van mijn voorhoofd. Mijn persoonlijkheid is gevormd door trauma's. Ik worstel met de vraag: wie ben ik echt en welke delen van mij zijn het gevolg van mijn trauma's? Er werd door mijn gezinsvoogd en door de medewerkers gezegd: 'Jij gaat nooit wat bereiken in je leven. Je moeder wil jou niet en daarom ben jij hier.' Ik voel me snel benauwd. Ik heb het gevoel dat iedereen kan zien wat mijn situatie is. (...) Mijn thuis, mijn voetbaldroom, de band tussen mij en mijn moeder en broertje is kapotgegaan. Mijn moeder heeft haar excuses aan mij aangeboden, terwijl zij helemaal niks fout heeft gedaan. Door één brief is mijn leven verpest. Er werd mij herhaaldelijk verteld dat mijn moeder mij niet meer wilde. Soms begon ik te twijfelen of zij mij inderdaad nog wilde.

ctu
commissie
toeslagen en
uithuisplaatsingen

Rapportage Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen

commissie
toeslagen en
uithuisplaatsingen

Inhoudsopgave

Voorwoord van de voorzitter 4

Samenvatting 6

1. Waarom deze commissie en waarover gaat dit rapport? 10
   - 1.1 Toeslagenaffaire 10
   - 1.2 Toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen 11
   - 1.3 Waar dit rapport over gaat 12

2. Hoe is de commissie te werk gegaan? 13

3. Welke effecten hadden de terugvordering en uithuisplaatsing op gezinnen? 19

4. Welke verregaande en blijvende gevolgen ervaren kinderen en ouders? 24
   - 4.1 Gevolgen voor kinderen 24
     - 4.1.1 Verstoorde kind-ouderrelatie 24
     - 4.1.2 Minder en minder hechte sociale relaties 26
     - 4.1.3 Verminderd toekomstperspectief 26
     - 4.1.4 Blijvende mentale en emotionele gevolgen 27
     - 4.1.5 Intergenerationele gevolgen 28
   - 4.2 Gevolgen van de toeslagenaffaire voor ouders en de effecten op het gezin 29
     - 4.2.1 Financiën 29
     - 4.2.2 Werk en opleiding 30
     - 4.2.3 Huisvesting 30
     - 4.2.4 Sociale relaties 31
     - 4.2.5 Gezondheid 31
     - 4.2.6 Gezinsrelaties 32

5. Wat deden overheid en instanties wel en wat deden ze niet? 35
   - 5.1 Hoe de overheid de samenleving ging zien 35
   - 5.2 Systeemcontext voor het werk van de instanties en hulpverleners 37
   - 5.3 Niet genoeg kennis en begrip bij hulpverleners 37
   - 5.4 Effect van onderliggende financiële problematiek niet (h)erkend 39
   - 5.5 (Onbewuste) vooroordelen en negatieve beeldvorming bij professionals 41
   - 5.6 Versnipperde verantwoordelijkheden en focus op controle 42
   - 5.7 Te weinig bescherming voor het gezin 44
   - 5.8 Wat de samenleving ervan vond 46
   - 5.9 Samenvattend 47

6. Wat zijn de ervaringen met nazorg voor kinderen? 48
   - 6.1 Ondersteuning voor kinderen - de kindregeling 48
   - 6.2 Nazorg in de toekomst 49

7. Conclusies en aanbevelingen 50
   - 7.1 Conclusies effecten op gedupeerde kinderen 50
   - 7.2 Conclusies over (het stelsel van) jeugdzorg 52
   - 7.3 Aanbevelingen aan de overheid en aan instanties voor (jeugd)hulpverlening 55

Bijlagen 61

Voorwoord van de voorzitter

“Ik wil het stempel van mijn hoofd dat ik een onhandelbaar kind was”

Dit is een van de uitspraken die ons raakte. De uitspraak komt van een kind, ondertussen een jongvolwassene, die uit huis geplaatst is geweest. Door haar ervaring en dat van al die andere gedupeerde kinderen die wij hebben gesproken, realiseren wij ons dat woorden in een rapport nooit het leed kunnen uitdrukken dat zij hebben meegemaakt. Toch zien wij, in het verlengde van de eerder verschenen parlementaire enquêtes en onderzoeken, de noodzaak om nog een ‘hoofdstuk’ toe te voegen aan de beschrijving van wat er gebeurde in gedupeerde gezinnen rondom de toeslagenaffaire. Uit de eerder verschenen onderzoeken weten we al veel over wat de ouders is overkomen. In dit rapport staan we vooral stil bij wat de kinderen is overkomen die ten tijde van de toeslagenaffaire uit huis zijn geplaatst.

Heel veel kinderen en ouders hebben hun ervaringen in vertrouwen met ons gedeeld. Op die manier hebben zij zeer belangrijk bijgedragen aan ons onderzoek. Wij zijn al deze kinderen en ouders daar heel dankbaar voor, want wij realiseren ons heel goed dat deze gesprekken veel van hen hebben gevraagd.

De conclusies van ons rapport zijn indringend: de onterechte terugvorderingen vanuit de toeslagenaffaire hebben een grote rol gespeeld bij problemen van de gezinnen en daarmee ook bij de uithuisplaatsingen van de kinderen. En veel van de uithuisplaatsingen hadden niet hoeven plaatsvinden, als eerder was gesignaleerd wat er echt in de gezinnen speelde aan een opeenhoping van problemen zoals schulden, armoede, stress en schuldgevoelens tegenover de kinderen. Te vaak is het beeld ontstaan dat er in al deze gezinnen al veel problemen waren en dat de uithuisplaatsing dus min of meer onvermijdelijk was. Uit ons onderzoek blijkt het tegendeel: er waren veel gezinnen die vóór de toeslagenaffaire een rustig bestaan hadden of hun problemen beheersbaar hadden kunnen houden.

Waar wij als commissie het meest van zijn geschrokken is dat de gevolgen voor de uit huis geplaatste kinderen (van wie er ondertussen al veel jongere of jongvolwassenen zijn) nog elke dag een rol spelen en naar verwachting blijvend zijn. “Het is niet over en het gaat niet weg”, zei een van hen zo treffend. Deze kinderen kampen met langdurige en soms blijvende mentale problemen, hebben hun opleiding vaak niet kunnen afmaken of hun talent niet kunnen ontwikkelen. Ook is de relatie met hun ouders en hun broers en zussen vaak onherstelbaar beschadigd. De ervaringen uit hun jeugd werken naar verwachting ook door, als zij straks zelf kinderen gaan krijgen en opvoeden. Wij hebben daarnaast ook gezien hoe groot de angst is voor de overheid en instanties, bij gedupeerde kinderen en ouders. Het gevoel dat zij je je leven kunnen afpakken, werd door veel kinderen en ouders benoemd. Met wat er allemaal bekend is geworden over de toeslagenaffaire en de afhandeling ervan, is die angst alleen maar groter geworden.

Wij hebben ook gekeken naar hoe de hulpverlening verliep en op welke manier de beslissing tot uithuisplaatsing werd genomen. Daarbij zagen wij vooral dat er vaak geen gedegen analyse was van de oorzaken van de problemen in het gezin. Problemen zoals armoede en schulden werden daardoor niet aangepakt of hulpverleners werkten langs elkaar heen. Het is belangrijk om ook hier, samen met de hulpverleners, lessen uit te trekken zodat dit in de toekomst beter gaat.

De gedupeerde kinderen weer regie over hun toekomst geven; dat is wat ons nu als samenleving te doen staat. Dat begint bij de uit huis geplaatste kinderen een zelfstandige erkenning te geven als gedupeerde. Die erkenning is cruciaal. Daarbij past volgens ons een toekomstgerichte aanpak waarin kinderen ruimhartige financiële ondersteuning krijgen en de begeleiding en praktische hulp waar zij behoefte aan hebben. Want ook dat hebben we gezien, de moed en wil van deze kinderen om hun leven zelf weer vorm te geven.

Onze opdracht was om onderzoek te doen naar de kinderen die uit huis zijn geplaatst. Tijdens ons onderzoek hebben wij uiteraard ook met kinderen gesproken die niet uit huis zijn geplaatst, maar ook ernstig gedupeerd als gevolg van de toeslagenaffaire. Ook voor hen en voor de ouders vragen wij aandacht. Het herstel van de gezinnen die te maken hebben gehad met de toeslagenaffaire zal nog veel tijd en aandacht vragen. Het maakte op ons indruk dat veel van de kinderen en ouders die wij spraken, aangeven een bijdrage te willen leveren om bijvoorbeeld de jeugdzorg aan kinderen te verbeteren. En daarmee hun ervaring willen benutten om het voor anderen beter te maken.

Goed herstellen doe je samen en vanuit vertrouwen in elkaar. Hiervoor is een cultuuromslag nodig, waarbij beleidsmakers en uitvoerders voortaan veel meer in samenspraak met burgers gaan werken. Wij roepen de politiek en betrokken instanties dan ook op om de aanbevelingen uit dit rapport op te pakken samen met de gedupeerde kinderen en ouders. Luisterend, gelijkwaardig, met eigen regie gevend aan de kinderen en ouders. En aansluitend bij de beweging van gedupeerde kinderen en ouders die hiermee gezamenlijk aan de slag willen. Alles om herhaling in de toekomst te voorkomen.

Mariëtte Hamer,
voorzitter Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen

Samenvatting

Wat heeft ertoe geleid dat kinderen en jongeren van gedupeerde gezinnen uit huis zijn geplaatst? Was er een relatie tussen de uithuisplaatsingen en de toeslagenaffaire? En wat voor gevolgen had dit voor de contacten tussen ouders en kinderen? Welke rol speelden de overheid en andere instanties? Dit zijn de vragen die aan ons als onafhankelijke Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen werden gesteld. Wij hebben daar zelf nog een vraag aan toegevoegd: welke lessen kunnen we leren uit wat de kinderen en ouders is overkomen. In dit rapport geven we antwoorden op deze vragen.

De commissie concludeert dat de toeslagenaffaire bij bijna alle gezinnen die zij heeft gesproken, een dusdanig negatieve invloed heeft gehad op de gezinssituatie dat het uiteindelijk een uithuisplaatsing van een kind tot gevolg had. De schulden, armoede en financiële problemen, ontstaan door de toeslagenaffaire, zorgden vaak voor een plotselinge en onverwachte breuk in de stabiliteit van het gezin. Hierdoor ontstonden in de gezinnen problemen die er eerder niet waren of nog beheersbaar waren, bijvoorbeeld: financiële stress, mentale problemen, verlies van werk, conflicten tussen partners en een verslechterde relatie tussen de kinderen en hun ouders. De uithuisplaatsingen van de kinderen uit deze gedupeerde gezinnen hadden waarschijnlijk niet plaatsgevonden als de effecten van de toeslagenaffaire eerder waren gestabiliseerd. Ook in gezinnen die al voor de toeslagenaffaire te kampen hadden met problemen, heeft de toeslagenaffaire de situatie verergerd.

Veel van de kinderen wisten niet wat de oorzaak was van de schulden van de ouders. Ouders schaamden zich ervoor dat ze als fraudeur werden gezien. Kinderen dachten daarom soms dat het aan hen lag. Vaak wisten ze ook niet waarom ze uit huis werden geplaatst. Wij staan in dit rapport daarom uitgebreid stil bij hun geschiedenis en ervaringen.

De commissie ziet dat de gevolgen voor de uit huis geplaatste kinderen zeer groot zijn. Zij kampen met langdurige en soms blijvende mentale problemen, hebben hun opleiding vaak niet kunnen afmaken of hun talent onvoldoende kunnen ontwikkelen. Ook is de relatie met hun ouders en hun broers en zussen vaak ernstig en soms onherstelbaar beschadigd. De ervaringen uit hun jeugd kunnen naar verwachting ook doorwerken als zij zelf kinderen gaan krijgen en opvoeden. De gedupeerde kinderen hebben vaak geen vertrouwen in de overheid, de jeugdzorg en andere hulpverlening, zeker nu duidelijk is dat de overheid met de toeslagenaffaire de problemen in hun gezin heeft veroorzaakt of verergerd. Daarnaast ziet de commissie dat bij de hulpverlening een gedegen analyse van de oorzaken van de problemen in het gezin ontbrak. Daardoor werden problemen zoals armoede en schulden en de daaruit voortvloeiende stress niet effectief aangepakt.

De commissie beseft dat ten tijde van de beslissingen over de uithuisplaatsingen er nog veel minder bekend was over de oorzaken van de schulden en de problemen die daardoor ontstonden. De gezinnen wisten vaak zelf niet wat hen overkwam, dus het was soms voor individuele hulpverleners ook moeilijk om dit te zien. Toch had een verklarende analyse als die samen met kinderen en ouders was gemaakt, kunnen helpen om beter zicht te krijgen op wat er allemaal speelde. Wij hebben het gewaardeerd dat diverse hulpverleners hierover ook open met ons hebben gesproken en de twijfels die zij hebben bij hoe het systeem werkt, met ons hebben gedeeld. In het rapport gaan we daarom uitgebreid in op hoe dit in de toekomst beter zou kunnen. Dit overigens in de wetenschap dat ook hierover recent meerdere waardevolle adviezen zijn geschreven. De ervaringen van de gedupeerde kinderen en ouders van de toeslagenaffaire geven hier verder inkleuring aan.

De commissie vindt dat er voor de uit huis geplaatste kinderen een zelfstandige erkenning moet komen, die bestaat uit een toekomstgerichte aanpak waarbij de kinderen ruimhartige ondersteuning moeten krijgen. Op deze manier kunnen zij een goede toekomst opbouwen en werken aan hun herstel en verdere ontwikkeling. Deze toekomstgerichte aanpak vertaalt zich in financiële ondersteuning, rechtsbijstand, praktische hulp en waar nodig andere vormen van ondersteuning. De commissie stelt bijvoorbeeld voor om, naast verbeteringen in de bestaande kindregeling, een landelijke regeling te maken, waar deze kinderen snel en zonder bureaucratie de financiële steun en begeleiding kunnen krijgen waar zij op dat moment behoefte aan hebben.

De commissie doet ook voorstellen voor de verbetering van de jeugdzorg. Zo pleit zij voor een meer op het gezin gerichte aanpak, een betere analyse – in samenspraak met ouders en kinderen – over de oorzaken en aanpak van de problemen in het gezin en op basis van daarvan een betere samenwerking tussen professionals in de jeugdzorg. De commissie hoopt dat met deze verbeterde aanpak het aantal uithuisplaatsingen in de toekomst zo veel als mogelijk zal afnemen. Ook adviseert de commissie om vaker tussentijds te analyseren of de uithuisplaatsing nog de juiste keuze is en na te gaan of de situatie voor het kind met de uithuisplaatsing echt verbeterd is.

De commissie roept de politiek en betrokken instanties op om de aanbevelingen uit dit rapport samen met de gedupeerde kinderen en hun ouders op te pakken. En om te gaan werken aan een cultuuromslag binnen de overheid en instanties, waarbij beleidsmakers en uitvoerders voortaan veel meer in samenspraak met burgers gaan werken.

Het houdt niet op en het gaat niet weg. Soms heb ik het gevoel dat ik gehoord word. Maar blijkbaar is mijn leed niet groot genoeg om er iets mee te doen. Er wordt vaak over mij gepraat in plaats van met mij. Dat komt natuurlijk omdat ik nog jong ben, maar daardoor wordt het juist moeilijker om erover te praten wanneer ik die kans wél krijg. Hoe kan je boos zijn op je ouders als zij er niets aan konden doen? Soms word ik ineens boos of verdrietig zonder te weten waarom. Het voelt alsof ik nooit echt kind heb kunnen zijn. Door toedoen van de overheid zitten we in deze situatie, de overheid zou ons nu meer kunnen helpen. Ik voel me als 'kind van' nog steeds niet gehoord. Ik ben boos, gefrustreerd en verdrietig, omdat ik niet de toekomst heb die ik had kunnen hebben. Ik vind dat de focus heel erg ligt op de ouder en wij als kinderen in de kou blijven staan. We zijn nu woest maar weten niet wat we met de woede moeten, omdat we weten dat onze ouders er niks aan konden doen. Stop met jongeren continu uit te melken voor hun verhaal, want het is traumatisch en onze problemen zouden nu al algemeen bekend moeten zijn. Wij zijn vervormd tot een kind/jongere die wij niet willen zijn. Ons jongeren zijn veel dingen afgenomen door de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. Elke dag opnieuw. Iedereen vraagt waarom ik ondanks alles vrolijk overkom. Ik kan niet anders. Ik moet door. Ik zit met mezelf in de strijd. Ik vecht met mezelf. Ik ben blij als onze stem wordt gehoord. Het is heftig wat we meemaken. Het is nog steeds bezig. Het is nooit over. Ik kan niet wennen aan het idee dat het beter kan worden. Ik durf er niet aan toe te geven. Ik ben daar niet. Ik kan niet stilzitten. Ik moet naar school gaan en ik moet van mezelf werken. Ik ben gewend dat dingen misgaan. Dat er altijd iets gebeurt, waardoor iets niet werkt. Ik heb geen back-up. Je kan me een miljoen geven, maar dat lost het niet op. Ik heb elke keer het gevoel dat dingen mislukken. Ik probeer de dingen die ik heb gemist, in te halen. Maar ik kan niet tevreden zijn, het lijkt allemaal niet goed genoeg. Het lijkt of ik van mezelf moet overpresteren. Ik heb het gevoel van thuis wonen wel gemist. Het gevoel van liefde is niet hetzelfde in een woongroep. Ik heb er behoefte aan dat er wordt gekeken naar het verleden. We werden als stereotype gezin neergezet. Ik werd als probleem-kind gezien. Ik wil dat dit gecorrigeerd wordt. Ik wil het stempel van mijn voorhoofd. Mijn persoonlijkheid is gevormd door trauma's. Ik worstel met de vraag: wie ben ik echt en welke delen van mij zijn het gevolg van mijn trauma's? Er werd door mijn gezinsvoogd en door de medewerkers gezegd: 'Jij gaat nooit wat bereiken in je leven. Je moeder wil jou niet en daarom ben jij hier.' Ik voel me snel benauwd. Ik heb het gevoel dat iedereen kan zien wat mijn situatie is. (...) Mijn thuis, mijn voetbaldroom, de band tussen mij en mijn moeder en broertje is kapotgegaan. Mijn moeder heeft haar excuses aan mij aangeboden, terwijl zij helemaal niks fout heeft gedaan. Door één brief is mijn leven verpest. Er werd mij herhaaldelijk verteld dat mijn moeder mij niet meer wilde. Soms begon ik te twijfelen of zij mij inderdaad nog wilde. Als ik niet naar huis had gemogen, had ik hier nu niet gezeten. Dan had ik zelfmoord gepleegd. Ik had iemand nodig die naar me luisterde. Het voelt soms als 1 tegen 100, ik tegenover alle ambtenaren en hulpverleners. Ik wil graag het gevoel 'kind zijn van' weer terug. Wat er is gebeurd, maakt het voor mij moeilijk om sociale contacten aan te gaan. Ik ben bang om opnieuw iemand te verliezen op zo'n pijnlijke manier. Ik vind het nog steeds moeilijk om andere kinderen en hun ouders te groeten, uit angst dat ze anders naar me kijken omdat ze van de uithuisplaatsing afweten. Feit is dat je nu nog steeds dat 'stempel' draagt als UHP-kind.

Tot op de dag van vandaag worstel ik ermee dat is vastgesteld dat ik onveilig ben voor mijn kinderen. De glans van het leven is eraf. Mijn dochter is er nog wel, maar ik zie haar niet meer. Mijn kinderen durven niet te vertellen dat ze gedupeerd zijn en een uithuisplaatsing hebben meegemaakt. Ze schamen zich, omdat hun verhaal vaak in twijfel wordt getrokken. Mensen zeggen: 'Er zal toch wel meer aan de hand zijn geweest?' of 'Er zal toch wel sprake zijn geweest van fraude?' Het is moeilijk voor anderen te bevatten dat dit echt is gebeurd. Overal staat schulden, schulden, schulden, maar mijn kind is de schuldenaar. Ik mis een deel van mijn identiteit, die van moeder. We zijn als gezin nog steeds aan het overleven: van dag tot dag en van maand tot maand. Ons herstel is nog niet in zicht. Het ergste vond ik dat anderen dachten dat ik geen goede moeder ben, omdat twee kinderen uit huis waren geplaatst. Mijn kinderen hebben jaren verloren in het onderwijssysteem. Ze zoeken naar wie ze zijn, waar hun verdriet vandaan komt en hoe zij weer verder kunnen gaan met hun leven. Schulden kun je vroeg of laat terugbetalen. Ik ben de tijd met mijn zoon verloren. Mijn oudste dochter vroeg aan mij: 'Mama, wanneer krijgen we onze jeugd terug?' Mijn dochter kent het verhaal niet. Ze denkt dat ik haar heb 'weggedaan'. Als ze zou weten van de toeslagenaffaire, zou het contact tussen ons anders kunnen zijn. Ze (hulpverlenende instanties) vormen allemaal één team met elkaar. Het gaat nooit meer lukken om hulp van hen aan te nemen. Mijn kinderen en ik vertrouwen hen niet meer. Ik heb mijn dochter inmiddels wel verteld over de toeslagen, maar dat is voor mijn dochter lastig te begrijpen. Ze voelt zich in de steek gelaten. De normale interactie tussen mij en mijn zoon is me ontnomen. Ik word gezien als een tweederangsmoeder. Ik snapte de situatie al niet, hoe moesten de kinderen het dan snappen? Ik kan niet meer dromen over dat wat wij hadden. Mijn gezin heeft nu de vijftiende gezinsvoogd toegewezen gekregen. Mijn dochter vraagt aan mij: 'Is dit een goede of een slechte?' De kinderen zijn tweedegeneratieslachtoffers. Drie van mijn vijf kinderen zijn door de uithuisplaatsing zo ernstig getraumatiseerd, dat ze niet meer naar school kunnen. Er is geen goede zorg en onderwijs. Ze krijgen weer te maken met dezelfde instanties die betrokken waren bij de uithuisplaatsingen en toeslagenproblematiek. Mijn kinderen durven geen hulp te vragen uit angst weer met jeugdzorg en Veilig Thuis te maken te krijgen. Ik wens een toekomst, waarin de kinderen vertrouwen hebben in zichzelf, zonder dat ze zich onterecht schuldig voelen. We worden nog steeds vaak niet serieus genomen. De kinderen zijn dubbel de dupe geworden. Door het toeslagenschandaal, maar daarna ook door de slechte zorg in de jeugdzorg. De kinderen zijn ook gedupeerd, zij lijden meer dan de ouders. Stellen dat de uithuisplaatsing geen verband heeft met de toeslagen is alsof je zegt: 'Het ligt toch aan jou als moeder'. Dat heeft mij diep gekwetst. Kinderen voelen de pijn des te sterker, omdat ze zien hoe hun moeder wegglijdt. Dat besef heeft mijn hart in duizend stukken gebroken. Ik voel me alsof ik heb gefaald als mens en als moeder. Ik leef met een gat in mijn hart. Mijn zoon denkt nu alleen maar terug aan het verleden en kan zich niet focussen op de toekomst, door wat er allemaal is gebeurd. Het pijnlijke is dat de kinderen de ouders hierop aankijken. De band is kapot. Enerzijds wil ik doorgaan met leven, anderzijds word ik elke dag wakker met de pijn en ga ik ermee naar bed. Het voelt alsof ik mijn kind levend heb moeten begraven. Alles is zwart. Mijn zoon zit nog steeds in een vicieuze cirkel: hij praat niet, wordt nog steeds opgepakt, heeft suïcidale trekken en heeft zelfmoordpogingen ondernomen.

1. Waarom deze commissie en waarover gaat dit rapport?

1.1 Toeslagenaffaire

In 2005 introduceerde de toenmalige regering (Balkenende II) een nieuw systeem voor de kinderopvangtoeslag. Het doel van die regeling was om ouders financieel te ondersteunen bij het betalen van kinderopvangkosten, zodat zij makkelijker kunnen werken of studeren. De nieuwe regeling was onderdeel van een brede hervorming van het toeslagensysteem.[1] De Belastingdienst/Toeslagen voerde vanaf dat moment de kinderopvangtoeslag uit. Anders in de nieuwe regeling was dat de ouders nu verantwoordelijk worden gehouden voor aanlevering van de gegevens voor de kinderopvangtoeslag. Vóór 2005 lag die verantwoordelijkheid bij de kinderopvangorganisaties.

In het beleid werd ervan uitgegaan dat burgers zelf de juiste gegevens zouden aanleveren, zelf de aanvraag zouden indienen en wijzigingen doorvoeren.[2] In de praktijk zijn er ook ouders die het aanleveren van gegevens hebben overgelaten aan de kinderopvangorganisaties of de gastouders. Hierbij was de veronderstelling van de overheid dat burgers integer en zelfredzaam zijn en zicht hebben op de gegevens die namens hen door de kinderopvangorganisaties of de gastouders aan de Belastingdienst zijn aangeleverd. Ouders zijn verantwoordelijk gehouden voor de juistheid van de aangeleverde gegevens.

In de jaren die volgen was er veel politieke en maatschappelijke aandacht voor fraude met uitkeringen en toeslagen. De politieke debatten en de politieke keuzes monden uit in de Fraudewet[3] die met ingang van 1 januari 2013 van kracht werd. De voortdurende aandacht voor fraude met uitkeringen en toeslagen (onder ander de zogenaamde Bulgarenfraude) leidde vervolgens tot de Wet aanpak fraude toeslagen en fiscaliteit die op 1 januari 2014 in werking trad. Deze wetten en politieke keuzes over de uitvoering ervan leidden tot een steeds strengere aanpak, van onder andere de Belastingdienst, om mogelijke fraude met toeslagen, zoals de kinderopvangtoeslag, te bestrijden. Dit mondde uit in een heel ingewikkeld systeem van regels en controles, dat in de loop van de jaren leidde tot onterechte beschuldigingen van fraude aan het adres van ouders. Zelfs kleine administratieve fouten die ouders, kinderopvangorganisaties of gastouders maakten, werden gezien als bewijs voor fraude, zonder dat ouders de kans krijgen om zich te verdedigen. Als gevolg van deze beschuldigingen werden de toeslagen van duizenden ouders stopgezet en moesten ze eerder ontvangen toeslagen terugbetalen. Dit leidde voor veel gezinnen tot grote financiële problemen. Al tijdens deze periode stellen ouders en belangenorganisaties de onrechtvaardige behandeling aan de kaak, maar de overheid doet niets met deze signalen.

De zaak kwam uiteindelijk vanaf het najaar van 2018 in een stroomversnelling, toen eerst journalisten van Trouw, en later ook van RTL Nieuws, uitgebreide rapportages publiceerden over de problemen met de kinderopvangtoeslag en de grote gevolgen ervan voor de gedupeerde gezinnen. Deze aandacht leidde ertoe dat verschillende onderzoeken naar de affaire werden ingesteld, waaronder het onderzoek van de parlementaire ondervragingscommissie.[4] In de rapporten werden harde conclusies getrokken over de nalatigheid en institutionele vooringenomenheid van de Belastingdienst en het onvermogen van de overheid om deze kwestie adequaat aan te pakken. Uiteindelijk, in januari 2021, trad het kabinet-Rutte III af, vanwege de toeslagenaffaire.[5] Het nieuwe kabinet besluit dat de onterechte terugbetalingen die ouders aan de Belastingdienst moesten doen, gecorrigeerd zullen worden. Ook bevestigt het nieuwe kabinet dat er bij de Belastingdienst sprake is

1 IBO (2008-2009). Vereenvoudiging Toeslagen. Eindrapportage van de werkgroep IBO Vereenvoudiging Toeslagen.
2 Ibid.
3 De Fraudewet heet officieel de Wet aanscherping handhaving en sanctiebeleid SZW-wetgeving, maar wordt in de politiek en berichtgeving als Fraudewet aangeduid.
4 Zie onder andere: Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (2020), Ongekend Onrecht en Parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening (2024), Blind voor mens en recht
5 https://www.parlement.com/id/vlfhiwqm4pvo/nieuws/kabinet_rutte_iii_neemt_ontslag_vanwege

geweest van institutioneel racisme. Er wordt een tweede parlementaire enquête gehouden die ook naar de rol van de Tweede Kamer en de hele politiek kijkt. Ook deze enquête bevestigt dat ouders sterk zijn gedupeerd. Daarna wordt voortdurend geprobeerd om de groep gedupeerden, die groter is dan geacht, op een juiste wijze te compenseren en het systeem te hervormen om herhaling te voorkomen. Er blijft echter discussie over de methode van berekening van de hoogte van de compensatie. Uiteindelijk ontstaat er dan ook een conflictueuze situatie met Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen die in het leven is geroepen om de problemen van de toeslagenaffaire op te lossen. Het herstelproces van de gedupeerde ouders en kinderen was al intensief en ingewikkeld, maar de trage afhandeling versterkt het opgelopen trauma en het wantrouwen in de overheid.[6] De gevolgen van de affaire blijven nog steeds hevig voelbaar voor de getroffen kinderen en hun ouders.

De afhandeling van de gevolgen van de toeslagenaffaire is nog lang niet klaar. In dit rapport leggen wij de focus niet op de directe financiële afhandeling, zoals die bijvoorbeeld door de parlementaire enquêtes in beeld is gebracht en waar de Commissie Van Dam recent over heeft geadviseerd. Deze zijn naar mening van de commissie voldoende duidelijk. Onze focus ligt op wat de gevolgen zijn van de toeslagenaffaire voor die gezinnen waar een of meerdere kinderen uit huis geplaatst zijn.

1.2 Toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen

Hangen sommige uithuisplaatsingen van kinderen misschien samen met de dupe zijn (als ouder) van de toeslagenaffaire? Op 19 juni 2020 wordt voor eerst in de media aandacht besteed aan die vraag. In de Telegraaf van 19 juni 2020 wordt het verhaal van Janet verteld.[7] Ze woont in Den Haag, is gescheiden, moeder van een zoon van 13 jaar en gedupeerde van de toeslagenaffaire. Janet werd verplicht in 2 jaar tijd 40.000 euro terug te betalen aan de Belastingdienst. Ze vertelt hoe ze depressief raakte met als dieptepunt de uithuisplaatsing van haar zoon. 4 maanden lang had ze geen contact met hem. Het bericht in de krant blijft onopgemerkt, want de media onderzoeken op dat moment niet of er een verband is tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen en het bericht leidt ook niet tot vragen vanuit de politiek.

In september 2021 komt de relatie tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen opnieuw onder de aandacht.[8] In haar column in de Volkskrant schetst Harriët Duurvoort het portret van Karin, ook een toeslagen-ouder, van wie de dochter uit huis geplaatst is.[9] In de column wordt beschreven hoe de dochter van Karin in het jeugdzorgsysteem te maken krijgt met seksueel misbruik en een zelfmoordpoging onderneemt. Als gevolg daarvan belandt zij in een isoleercel bij een jeugdzorginstelling. De dochter van Karin heeft reuma, maar ligt op een dun matrasje en heeft het vaak koud. Aan het eind van haar column schrijft Duurvoort dat andere gedupeerden vermoeden dat Karin en haar dochter niet de enigen zijn die zoiets hebben meegemaakt. En dat misschien wel honderden kinderen van toeslagenouders uit huis zijn geplaatst.

Ineens ontstaat meer aandacht in de politiek en bij de media voor uithuisplaatsingen van kinderen van gedupeerde toeslagenouders. Kamerleden stellen vragen, waarbij zij nadrukkelijk verwijzen naar de column.[10] De minister voor Rechtsbescherming geeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de opdracht uit te zoeken om hoeveel kinderen het gaat. In oktober 2021 publiceert het CBS dat 1.115 gedupeerde kinderen van gedupeerde ouders van de toeslagenaffaire tussen 2015 en 2020 gedwongen uit huis geplaatst zijn.[11] Een paar weken later neemt de Kamer motie-Omtzigt[12] aan, waarin onder andere wordt gevraagd om een onafhankelijk onderzoek. Hierop zet de minister twee inspecties aan het werk, maar verschillende partijen vinden dat de inspecties niet onafhankelijk genoeg zijn. Zij zeggen: 'Hoe kan het zo zijn dat deze inspecties nu "hun eigen vlees mogen keuren", terwijl zij dit probleem al die tijd niet hebben opgemerkt?' Die partijen bedoelen daarmee te zeggen dat deze inspecties zelf onderdeel waren van het systeem en dus geen onafhankelijk oordeel kunnen geven. Na een aantal maanden besluit de minister alsnog een commissie in te stellen die onderzoek gaat doen naar de uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire.

6 Herstel gedupeerden toeslagenaffaire loopt vast door ambtelijke chaos (nos.nl)
7 De Telegraaf (19-6-2020). Veilig Thuis haalde Janets zoon bij haar weg: Ik was totaal in paniek.
8 Tussen juni 2020 en september 2021 wordt de relatie tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen slechts enkele berichten keren zijdelings benoemd. Zie sectie 3.1 voor een bredere uiteenzetting.
9 De Volkskrant (8-9-2021) Mogelijk honderden kinderen uit gezinnen die de dupe waren van toeslagenaffaire, zijn uit huis geplaatst.
10 Zie onder andere: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kv-tk-2021Z15564.pdf
11 https://nos.nl/artikel/2402299-meer-dan-duizend-kinderen-gedupeerden-toeslagenaffaire-uit-huis-geplaatst
12 https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021Z19999&did=2021D42761

De minister vraagt vervolgens Mariëtte Hamer als onafhankelijk voorzitter een commissie bij elkaar te zoeken. Zij besluit een commissie samen te stellen bestaande uit ervaringsdeskundigen, een oud-kinderrechter en wetenschappers vanuit diverse disciplines. Zo ontstaat een onafhankelijke commissie die aan de slag gaat en waarvan u nu het rapport in handen hebt.

Het wettelijk kader van deze commissie wordt gevormd door het Instellingsbesluit Commissie onderzoek en uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire (de commissie) van 30 januari 2023 en het gewijzigde Instellingsbesluit van 15 juli 2024 (zie bijlage 1).

1.3 Waar dit rapport over gaat

De opdracht van de commissie is, zoals vastgelegd in het instellingsbesluit, het doen van onderzoek naar:

a. de samenhang van factoren die speelden bij gedupeerde gezinnen die te maken kregen met een uithuisplaatsing;
b. de effecten van de samenloop tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing op het leven van de gedupeerde gezinnen, en in het bijzonder de mate waarin het contact tussen kinderen en ouders is beïnvloed;
c. de rol van de overheid en overige betrokken instanties.

Leeswijzer

Veel van de gedupeerde kinderen zijn inmiddels (jong)volwassen of hebben in sommige gevallen zelf al kinderen. Ten tijde van de uithuisplaatsing waren zij kind, dit rapport gaat over die ervaringen in de kindertijd en de gevolgen daarvan. Dat is de reden dat de commissie in dit rapport consequent over 'kinderen' spreekt. Overal waar we refereren aan 'gezinnen', is dat inclusief eenoudergezinnen.
In dit rapport hebben we het vooral over de kinderen die uit huis zijn geplaatst. Deze gerichtheid hangt samen met onze opdracht. We merken hier op dat er ook kinderen niet uit huis zijn geplaatst, maar wel gedupeerd zijn. In dit rapport volgen we de spelling 'uit huis geplaatst' en 'uithuisplaatsing', zoals voorgeschreven door de Nederlandse Taalunie. We realiseren ons dat het ook anders kan worden gespeld.

In hoofdstuk 2 geeft de commissie een korte beschrijving van de gevolgde werkwijze en het aantal gezinnen en kinderen dat gedupeerd is door de toeslagenaffaire en te maken kreeg met een uithuisplaatsing. In de hoofdstukken 3 tot en met 6 komen de deelopdrachten van het onderzoek aan de orde. Per hoofdstuk beschrijft en bespreekt de commissie de resultaten van het onderzoek van een deelopdracht en de inzichten die de commissie heeft opgedaan. In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 7, presenteert de commissie haar conclusies en aanbevelingen. De commissie heeft mede op basis van de verkennende gesprekken met gedupeerde kinderen en ouders besloten een eigen opdracht toe te voegen; welke lessen kunnen er worden geleerd uit wat de ouders en kinderen is overkomen.

2. Hoe is de commissie te werk gegaan?

In dit hoofdstuk licht de commissie toe hoe zij te werk is gegaan en de informatie heeft verzameld voor haar onderzoek. De ervaringen van de kinderen en ouders staan daarin centraal. Figuur 3 geeft weer hoe deze ervaringen zijn verzameld en geanalyseerd. De commissie heeft in formele sessies gesproken met 35 kinderen, 64 ouders, ongeveer 25 experts en de dossiers van gedupeerde kinderen en ouders geanalyseerd. Daarnaast hebben commissieleden vele andere kinderen en ouders gesproken in individuele gesprekken en informeel georganiseerde sessies. De inzichten uit deze gesprekken sluiten aan bij de formeel gehouden gesprekken voor het onderzoek. De bevindingen zijn vervolgens in een aantal sessies voorgelegd aan professionals, (oud) beleidsmakers en gedupeerde kinderen[13] en gedupeerde ouders.

Om een beeld te krijgen van het aantal door de toeslagenaffaire gedupeerde gezinnen en kinderen dat te maken kreeg met een uithuisplaatsing heeft de commissie gebruik gemaakt van de volgende twee bronnen, het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het ministerie van Justitie & Veiligheid.

Informatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek

Het CBS heeft in kaart gebracht hoeveel kinderen en ouders getroffen zijn door de toeslagenaffaire en gedwongen uithuisplaatsingen.[14] Volgens het CBS hebben alle gedupeerde ouders gezamenlijk ruim 68.000 kinderen. Cijfers (eind 2024) van de Dienst Toeslagen van het ministerie van Financiën laten zien dat dit aantal groter is; ruim 100.000 kinderen hebben een geldbedrag ontvangen vanuit de Kindregeling.[15] Volgens de meest recente schatting van het CBS zijn 2.090 kinderen (3,1%) uit gedupeerde gezinnen gedwongen uit huis geplaatst, in de periode januari 2015 tot en met juni 2022.[16] Dit is bijna een verdubbeling van het aantal dat het CBS in oktober 2021 publiceerde (zie paragraaf 1.2).

Figuur 1. Infographic van de cijfers van het CBS

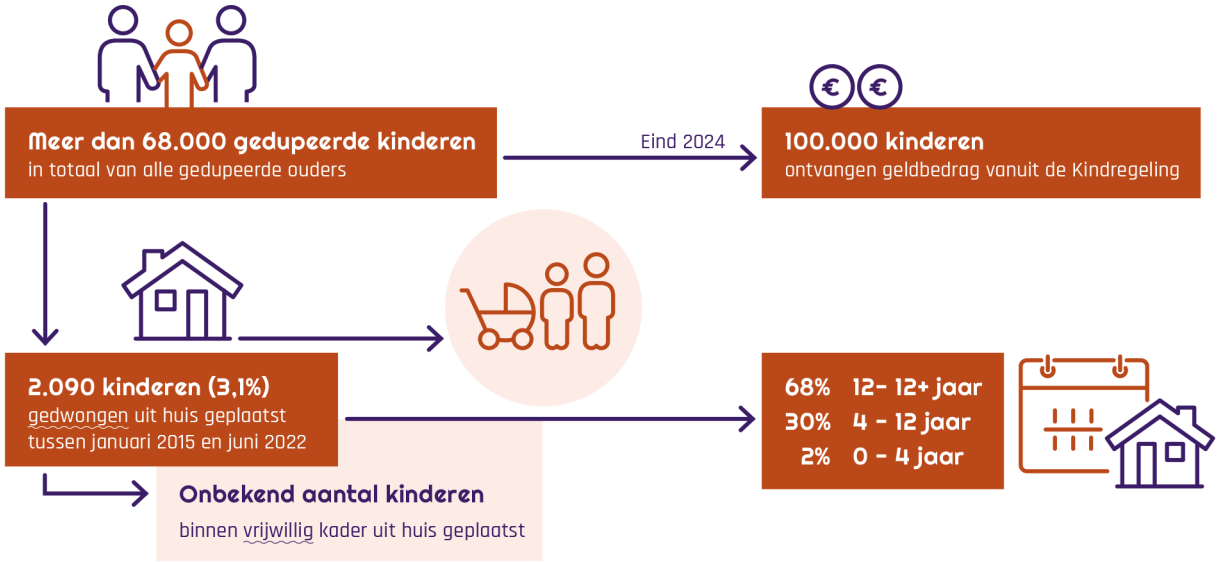

13 Veel van de gedupeerde kinderen zijn inmiddels (jong)volwassen of hebben in sommige gevallen zelf al kinderen. Ten tijde van de uithuisplaatsing waren zij kind, dit rapport gaat over die ervaringen in de kindertijd en de gevolgen daarvan. Dat is de reden dat de commissie in dit rapport consequent over 'kinderen' spreekt.

14 CBS (26 april 2023). Actualisatie uithuisplaatsingen toeslagenaffaire, 2015 t/m juni 2022. www.cbs.nl

15 Dienst Toeslagen van Ministerie van Financiën. Feiten en cijfers. Geraadpleegd op 9 januari 2025.

16 CBS (26 april 2023). Actualisatie uithuisplaatsingen toeslagenaffaire, 2015 t/m juni 2022. www.cbs.nl

Box: Toelichting begrippen jeugdzorg

Jeugdhulp: Hulp bij psychische problemen, verstandelijke beperking en opvoedproblemen. Dit is in verreweg de meeste gevallen hulp zonder verblijf, dus voor een gezin en een kind dat gewoon thuis woont. In een kleiner deel betreft het hulp met verblijf. Dan verblijft een kind in een pleeggezin (al of niet in eigen netwerk), voor een korte behandelopname in een instelling, in gezinsgerichte opvang (logeerhuizen of zorgboerderijen), in een open jeugdhulpinstelling met verblijf, of (veel minder vaak en steeds minder) in een gesloten instelling.

Jeugdbescherming: Onder jeugdbescherming wordt formeel verstaan het uitvoeren van door de rechter opgelegde kinderbeschermingsmaatregelen, d.w.z. de ondertoezichtstelling al of niet met uithuisplaatsing en de gezagsbeëindigende maatregel. Jeugdbescherming wordt uitgevoerd door jeugdbeschermers van de zogenaamde gecertificeerde instellingen. Kinderen die onder de jeugdbescherming vallen, kunnen daarnaast ook jeugdhulp krijgen.

Raad voor de Kinderbescherming: Is een dienst van het ministerie van Justitie en Veiligheid met als belangrijke taak kinderen te beschermen die in de knel dreigen te komen of dat al zijn. Als er ernstige zorgen zijn over de opgroeisituatie van een kind kan de Raad voor de Kinderbescherming onderzoek doen. Dat kan leiden tot de conclusie dat er weinig aan de hand is en niks nodig, maar ook dat er inderdaad terechte zorgen zijn waarover de raad dan een advies kan uitbrengen aan de rechter, die dan beslist wat er wel of niet moet. Uitvoering van de eventuele maatregel die door de kinderrechter wordt uitgesproken, wordt gedaan door de jeugdbescherming.

De cijfers van het CBS geven een beperkt beeld van het totaal aantal uithuisplaatsingen van gedupeerde kinderen van gedupeerde ouders. Het CBS maakt een schatting op basis van kinderen voor wie een jeugdbeschermingsmaatregel én een jeugdhulptraject met verblijf van toepassing is. De uithuisplaatsingen die plaatsvinden zonder kinderbeschermingsmaatregel zijn niet meegeteld. Deze waren soms wel degelijk gevolg van de toeslagenaffaire en sommige formeel vrijwillige uithuisplaatsingen waren 'vrijwillig', omdat ouders kozen voor meewerken, omdat er anders een gedwongen uithuisplaatsing zou plaatsvinden. Een tweede oorzaak dat de cijfers van het CBS te laag zijn, is dat toeslagenaffaire een veel langere periode beslaat dan waar het CBS over rapporteert. Mogelijk nader onderzoek van het CBS kan leiden tot bijstelling van deze cijfers.[17]

Bovendien is bekend dat er bij de uithuisplaatsingen die worden aangeduid als vrijwillig, vaak sprake is van enige of sterke mate van 'drang'. In gesprekken met kinderen en ouders, en ook aan de commissie bevestigd door het Ondersteuningsteam Uithuisplaatsingen Toeslagenaffaire (Ondersteuningsteam),[18] hebben we hen regelmatig horen vertellen over uitspraken als: "Indien u niet meewerkt, moeten we tot een maatregel overgaan." Of: "De Raad van de Kinderbescherming vindt het niet leuk als u niet meewerkt." Het is de vraag of op basis van gegevens, zoals die nu worden bijgehouden, ooit te achterhalen zal zijn hoe vaak dergelijke situaties voorkomen of zijn voorgekomen. Het grootste deel (68%) van de uit huis geplaatste kinderen was, volgens CBS-cijfers, op het moment van uithuisplaatsing 12 jaar of ouder, 30 procent van de kinderen was volgens de CBS-cijfers op het moment van de uithuisplaatsing tussen de 4 en 12 jaar oud en 2 procent was 0 tot 4 jaar oud.[19]

Informatie van het ministerie van Justitie en Veiligheid

Op grond van de lijsten Uithuisplaatsingen Kinderopvangtoeslag van het ministerie van Justitie en Veiligheid (UHP KOT-lijsten) kan worden vastgesteld dat er 3.532 kinderen uit huis zijn geplaatst.[20] Dit zijn alle kinderen voor wie de kinderrechter een machtiging uithuisplaatsing heeft opgelegd. Een derde van deze machtigingen

17 CBS (24 oktober 2024). Update toeslagenaffaire-onderzoek. www.cbs.nl
18 Zie voor meer informatie over het Ondersteuningsteam: www.hetondersteuningsteam.nl
19 Deze gegevens zijn vanuit privacyoverwegingen door het CBS afgerond op 5-tallen, om het risico op onthulling te minimaliseren.
20 Verzamelbrief Jeugdbescherming december 2024. Het afwijkende aantal in vergelijking met het CBS is gelegen in het verschil in de wijze waarop het Ministerie van J&V en het CBS tot de cijfers zijn gekomen. Zie bijlage 4 voor onderbouwing van de totstandkoming van de lijsten van het Ministerie van J&V. Deze niet openbare lijsten zijn op grond van de Tijdelijke Wet uitwisseling persoonsgegevens UHP KOT door de Minister voor Rechtsbescherming aan de Commissie ter
beschikking gesteld.

uithuisplaatsing is via de Raad voor de Kinderbescherming gelopen. Voor ongeveer 30% bleek de Raad voor de Kinderbescherming het verzoek voor de uithuisplaatsing te hebben gedaan, voor de overige kinderen was dit een gecertificeerde instelling.[21, 22] Bij deze cijfers plaatsen we twee kanttekeningen:

- Het gaat om uithuisplaatsingen, waarbij een rechter een machtiging tot uithuisplaatsing heeft gegeven. Uithuisplaatsingen vanuit het drangkader en vrijwillige uithuisplaatsingen zijn niet in dit cijfer opgenomen. Er is dus sprake van een onderschatting.
- Van deze uithuisplaatsingen is de datum van de uithuisplaatsing niet bekend. Ook is bij deze uithuisplaatsingen de datum van dupering niet bekend. Hierdoor is niet vast te stellen of de uithuisplaatsing in alle gevallen volgde op de dupering. Of dat de uithuisplaatsing eerder plaatsvond dan het moment van de dupering.

Bij de 3.532 machtigingen tot uithuisplaatsingen gaat het ook om plaatsingen bij de andere ouder of in het eigen netwerk. Maar een onderscheid naar plaatsing in het eigen netwerk, in een pleeggezin, gezinshuis of residentiële instelling is niet te maken. Daarvoor ontbreken de gegevens.

Deze lijsten van het ministerie geven géén inzicht in de leeftijd van de kinderen op het moment van uithuisplaatsing, terwijl de gegevens van het CBS dat inzicht wel geven. Uit deze lijsten van het ministerie is wel af te leiden hoe oud de kinderen in 2023 zijn. Van de kinderen die uit huis geplaatst zijn, was per 1 september 2023, 53 procent jonger dan 18 jaar en 33 procent tussen de 18 en 25 jaar.

Uit deze lijsten is op te maken dat 1.841 ouders te maken kregen met uithuisplaatsing van een of meer kinderen.

Figuur 2. Infographic van de cijfers van het ministerie van Justitie en Veiligheid

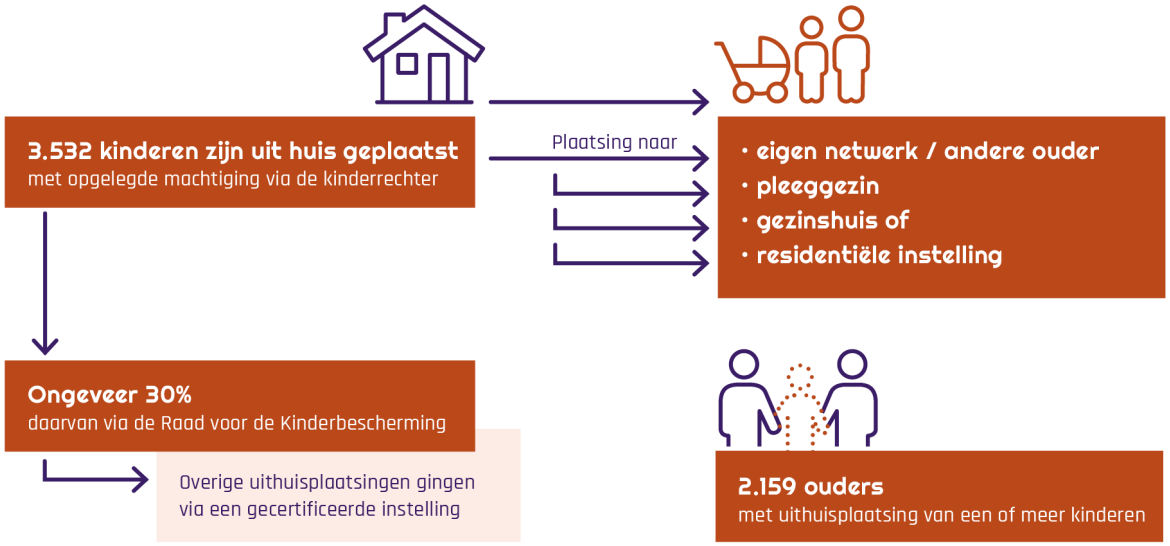

Beide bronnen, het CBS en het ministerie van J&V, leveren verschillende cijfers en bevatten nog veel onzekerheden.

21 Raad voor de Kinderbescherming (2025), Breder kijken dan het kind. Den Haag

22 We spreken van gecertificeerde instellingen als het organisaties betreft die werkzaam zijn in de jeugdbescherming. Jeugdbeschermers zijn professionals die werkzaam zijn bij gecertificeerde instellingen.

‘Witte vlekken’ - CBS levert gevraagde data niet

Een aantal onderzoeksvragen van de commissie is onbeantwoord gebleven; het zijn ‘witte vlekken’ in dit onderzoek. De wens van de commissie was namelijk om een actuele ‘foto’ met kenmerken en aantallen te presenteren van gedupeerde ouders en uit huis geplaatste kinderen. De bedoeling daarbij was om kenmerken te beschrijven van de groep kinderen en van de groep ouders, beide in twee momentopnames: voorafgaand aan de toeslagenaffaire en in 2024. Om dat te kunnen doen had de commissie bepaalde data nodig van het CBS.

De commissie heeft herhaaldelijk overleg gevoerd met het CBS, waarin de commissie heeft toegelicht dat het aanleveren van de gewenste data nodig is om de opdracht die door de Tweede Kamer aan de commissie is gegeven, zo volledig mogelijk uit te voeren. Ondanks herhaaldelijk overleg met het CBS, heeft het CBS niet aan deze vraag van de commissie tegemoet willen komen (zie bijlage 3 voor een toelichting van het CBS).

Hierdoor is de commissie beperkt en belemmerd in haar werk. Via het CBS is er is geen inzicht verkregen in verschillende (achtergrond)kenmerken van gedupeerde ouders en hun uit huis geplaatste kinderen. Het gaat dan bijvoorbeeld om: geografische spreiding, de woonsituatie, inkomen en arbeidsmarktpositie, opleidingsniveau en samenstelling van het huishouden. Door dit gebrek aan informatie heeft de commissie de ambitie om een compleet beeld te geven van de (leef)situatie van kinderen en ouders niet volledig kunnen waarmaken. Graag had de commissie nog concretere aanbevelingen gedaan die zijn gericht op verbetering van die leefsituatie.
De commissie vindt dat de opstelling van het CBS niet bijdraagt aan het noodzakelijke herstel van vertrouwen tussen de gedupeerde kinderen en ouders, en de overheid/overheidsorganisaties. Op grond van de verschillende kanttekeningen bij de cijfers van het CBS en het ministerie van Justitie en Veiligheid en het ontbreken van de gegevens die aan het CBS zijn gevraagd, heeft de commissie het vermoeden dat het aantal uithuisplaatsingen dat verband houdt met de toeslagenaffaire, wel eens veel groter kan zijn dan nu bekend is. Dit geldt zeker als we de kinderen die vrijwillig of met enige vorm van drang uit huis zijn geplaatst meetellen. Dit heeft gevolgen voor hoe de overheid met de hele groep uit huis geplaatste kinderen moet omgaan.

De ervaringen van kinderen en ouders

Van alle informatiebronnen waar de commissie uit heeft geput, zijn de ervaringen van de uit huis geplaatste kinderen en de ervaringen van gedupeerde ouders voor de commissie de meeste krachtige bron van informatie in het onderzoek. Deze persoonlijke ervaringen zijn verzameld door uitgebreide en intensieve individuele gesprekken en groepsgesprekken te voeren met gedupeerde kinderen, waaronder de uit huis geplaatste kinderen, en ouders. De kinderen en ouders kregen hiermee de gelegenheid hun ervaringen in eigen woorden te delen. Dit heeft de commissie een dieper inzicht gegeven in wat de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen met hen heeft gedaan.

> **“Wat hier gebeurd is, kan al niet meer goed gemaakt worden. Ik schaam me niet meer voor wat er allemaal gebeurd is. Ik spreek me uit, omdat de overheid niet ziet hoe ver de gevolgen van het toeslagenschandaal strekken. Als we willen dat het niet meer gebeurt moeten zij eerst hiernaar luisteren.”**

Om toch zo veel mogelijk inzicht te krijgen in de leefsituatie van de gedupeerde kinderen en ouders heeft de

commissie, naast de gesprekken, gebruik gemaakt van verschillende andere bronnen en activiteiten gericht op informatieverzameling. Daarmee hopen we ook de lacune van het CBS zo veel mogelijk te hebben opgevuld. Dit heeft wel extra tijd in beslag genomen. De commissie heeft gebruik gemaakt van:

- gesprekken met professionals in de jeugdzorg, de Raad van de Kinderbescherming en gecertificeerde instellingen;
- gesprekken met deskundigen (waaronder leden van het Ondersteuningsteam) op het gebied van de jeugdzorg en toeslagenaffaire;
- gesprekken met gemeenten en (voormalig) bestuurders;
- analyse van dossiers van gedupeerde kinderen en ouders bij de gecertificeerde instellingen, de Raad voor de Kinderbescherming en de Raad voor de rechtspraak;
- literatuuronderzoek;
- valideren van de bevindingen in bijeenkomsten met professionals, bestuurders en politici en klankbordgroepen met gedupeerde kinderen en gedupeerde ouders.

In bijlage 5 is een uitgebreide beschrijving en verantwoording van de onderzoeks- en analysemethodiek opgenomen.

De weg van het onderzoek

We hebben met een 'routekaart' inzichtelijk gemaakt welke weg ons onderzoek heeft afgelegd (zie figuur 3).

Uitgangspunt

Uitgangspunt van het onderzoek is: ervaringen van gedupeerde kinderen en ouders staan centraal.
In de routekaart is dat aangegeven met de rode linten op de route.

De opdracht

Ook wordt uit de routekaart duidelijk hoe de opdracht aan de commissie stapsgewijs is uitgevoerd.
In de routekaart is de opdracht te vinden:

- de samenhang van factoren die speelden bij gedupeerde gezinnen die te maken kregen met een uithuisplaatsing;
- de effecten van de samenloop tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing op het leven van de gedupeerde gezinnen, en in het bijzonder de mate waarin het contact tussen ouders en kinderen is beïnvloed;
- de rol van de overheid en overige betrokken instanties.

De routekaart

Bekijk de route van het onderzoek op de volgende pagina.

Figuur 3.
De routekaart

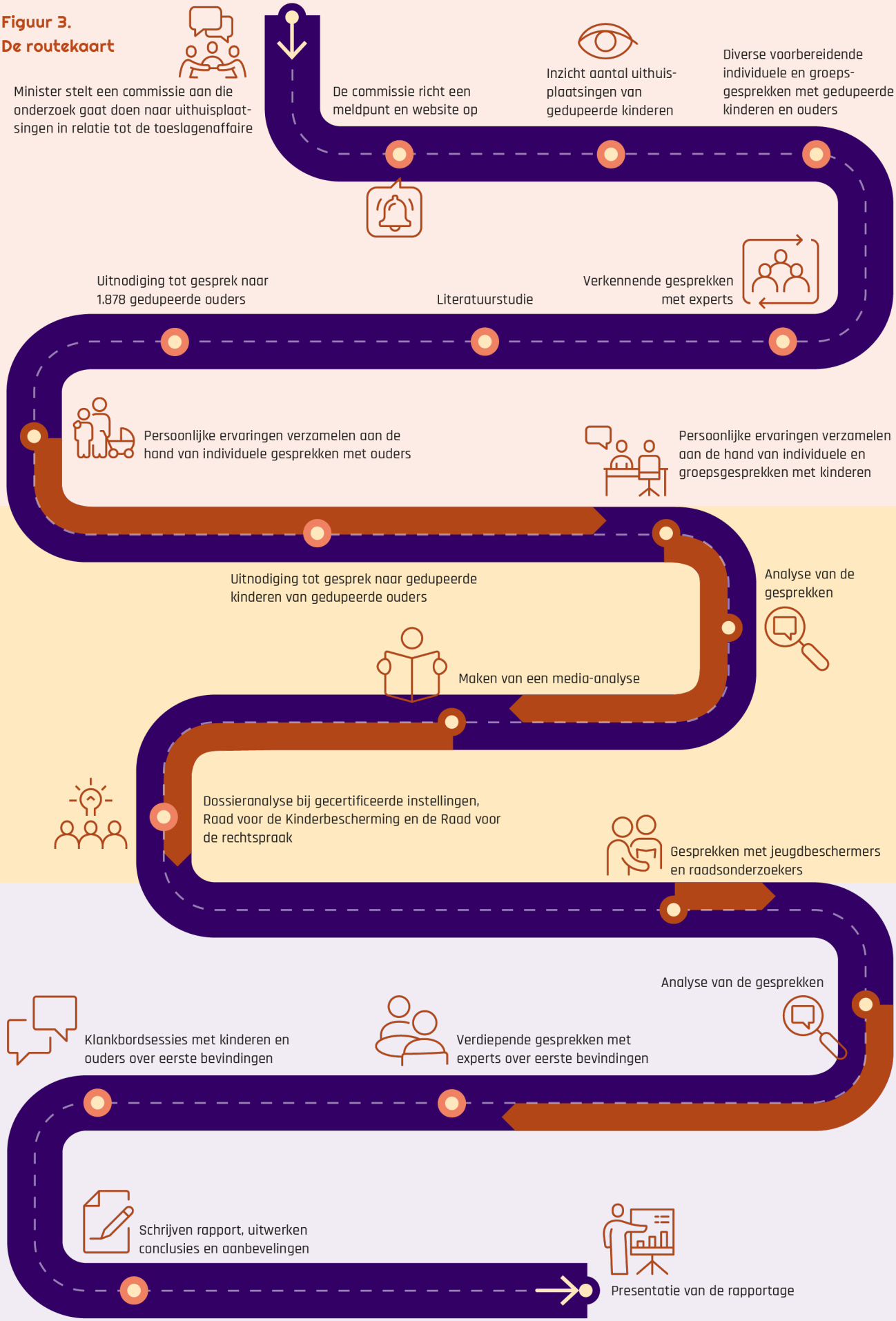

3. Welke effecten hadden de terugvordering en uithuisplaatsing op gezinnen?

De commissie heeft zich van het begin af aan ten doel gesteld zo veel mogelijk met kinderen en ouders in gesprek te komen om te leren van hun ervaringen. De commissie is zich ervan bewust dat voor veel van hen dit het zoveelste gesprek was in een situatie die maar niet tot een einde lijkt te komen. We willen nogmaals benadrukken de kinderen en ouders hiervoor zeer erkentelijk te zijn.

De commissie heeft op vele manieren verkennende en verdiepende gesprekken gevoerd met gedupeerde kinderen en ouders. Dit vond plaats in fysieke en in online sessies apart met kinderen (inmiddels soms jong volwassenen) en apart met ouders. Daarnaast waren er bijeenkomsten op locatie en online sessies waar zowel kinderen als ouders bij aanwezig waren. Ook zijn er gedupeerde kinderen (jong volwassenen) uitgenodigd bij de commissievergadering om hun ervaring te delen. Commissieleden hebben ook 1 op 1 met kinderen en ouders gesproken.

Het CAOP heeft in opdracht van de commissie specifiek onderzoek uitgevoerd naar de ervaringen van de gedupeerde kinderen en ouders. Daarvoor is, vaak in aanwezigheid van commissieleden met 35 gedupeerde kinderen en 61 gedupeerde ouders specifiek en intensief individueel (uit 70 verschillende gezinnen) of in een groepsgesprek gesproken. Het doel van die gesprekken was om een beeld te krijgen van de effecten die de terugvordering van de kinderopvangtoeslag had op de gezinnen en op uit huis geplaatste kinderen. In deze gesprekken is het hele traject dat de kinderen en de ouders hebben meegemaakt besproken. Zo heeft de commissie ook inzicht gekregen in de gezinssituatie zoals die door kinderen en ouders werd ervaren vóór de toeslagenaffaire. De gedupeerde kinderen en ouders zijn via de website, sociale media en ansichtkaarten uitgenodigd om hun verhaal te vertellen aan de commissie. Zij konden zichzelf aanmelden voor een individueel gesprek of voor groepsgesprekken.

De commissie ziet dat de analyses patronen van gebeurtenissen in de gezinnen in kaart brengen vanaf het moment van de terugvordering van de kinderopvangtoeslag tot het moment van uithuisplaatsing.[23]
De commissie stelt vast dat veel van de ervaringen van deze onderzochte groep overeenstemmen met inzichten die de commissie heeft opgedaan op basis van gesprekken met andere gedupeerde kinderen en ouders, deskundigen en hulpverleners.
De werving voor de gesprekken met kinderen en jongeren is grotendeels gebaseerd op een lijst van kinderen en ouders, bij wie sprake was van een gedwongen uithuisplaatsing op basis van een machtiging. Hierdoor is er minder zicht op de ervaringen van kinderen en ouders bij wie sprake was van een vrijwillige uithuisplaatsing (zie hoofdstuk 5 voor een nuancering van 'vrijwillige uithuisplaatsing').

Daarnaast zijn 74 unieke geanonimiseerde kinddossiers geanalyseerd van de Raad voor de Kinderbescherming, Raad voor de rechtspraak en gecertificeerde instellingen en zijn er interviews gehouden met een aantal jeugdbeschermers.[24] De analyse van de gesprekken en de dossiers heeft de commissie inzicht gegeven in de gevolgen van de terugvordering en de processen die uiteindelijk konden leiden tot de uithuisplaatsing.

23 Zie bijlage 5 voor verantwoording en toelichting op de onderzoeksmethodiek.
24 De commissie merkt op dat het lang heeft geduurd voordat de onderzoekers toegang kregen tot de dossiers, daarvoor was een wijziging van de wet nodig. Voor betrokken organisaties was het vervolgens ingewikkeld om de gevraagde dossiers beschikbaar te stellen. Dit heeft voor een vertraging in de doorlooptijd van het onderzoek gezorgd.

Elk gedupeerd gezin dat te maken kreeg met een uithuisplaatsing, heeft een uniek verhaal; geen enkel verhaal is precies hetzelfde. Wel leidde de terugvordering van de kinderopvangtoeslag in alle gezinnen die met de commissie hebben gesproken, tot een vaak zeer complexe gezinsdynamiek en problemen op verschillende leefgebieden, zoals bijvoorbeeld financieel, sociaal, of op gebied van fysieke of mentale gezondheid. In figuur 4 is die dynamiek visueel weergegeven, waarbij de verschillende effecten en onderlinge relaties in beeld zijn gebracht.

"Doordat ik niet in staat was om de schuld af te betalen liep het bedrag op. De factuur werd te groot, te moeilijk. Omdat ik als fraudeur was aangemerkt vielen alle toeslagen bovendien weg: zorg, huur, kinderdagverblijf, waardoor ik naast de schuld bij de Belastingdienst, ook een huurachterstand en schuld bij het energiebedrijf kreeg. Dit zorgde voor veel stress en ik belande in een depressie. De Belasting pakt alles van je af."

De terugvordering had gevolgen voor zeven 'leefgebieden', namelijk: financiën, fysieke gezondheid, huisvesting, mentale gezondheid, sociaal netwerk, gezin, werk & opleiding. Hoe de terugvordering effect had op deze leefgebieden, verschilde per gezin, ouder en/of kind. Elke casus die de commissie heeft onderzocht, was vanzelfsprekend uniek. Ondanks de verschillen tussen de gezinnen heeft de commissie drie soorten gezinseffecten als gevolg van de terugvordering kunnen onderscheiden in de groep kinderen en ouders die de commissie heeft geanalyseerd; namelijk gezinnen zonder eerdere problemen, gezinnen met hanteerbare problemen en gezinnen met ernstige problemen. De commissie heeft dus nadrukkelijk gekeken hoe het met deze gezinnen was gesteld voordat de eerste terugvordering kwam. Voor elk van deze gezinnen had de toeslagenaffaire[25] impact, maar de uitgangspositie was verschillend. De commissie vond het belangrijk om dit na te gaan. Vaak is het beeld geschetst dat het om allemaal problematische gezinnen zou zijn gegaan en dat daarom de uithuisplaatsingen niet het gevolg van de toeslagenaffaire zouden kunnen zijn. Dat beeld wordt door de commissie niet herkend. De commissie heeft drie 'typen' gezinnen kunnen onderscheiden.

3.1 Gezinnen zonder noemenswaardige problemen in de leefgebieden

"Ik had een stabiel bestaan. Ik had een huis en werk. Voor we schulden kregen door de Belastingdienst konden we naar Ponypark Slagharen en naar de Efteling. We zijn samen naar Disneyland geweest en veel naar Spanje. Naar Valencia en Barcelona. We konden veel leuke dingen samen doen."

Voorafgaand aan de terugvordering door de Belastingdienst hadden deze gezinnen geen noemenswaardige problemen op een van de bovengenoemde leefgebieden. De terugvordering bracht een ernstige financiële ontwrichting teweeg, die een reeks negatieve gebeurtenissen in gang zette (zie box). De terugvordering had dus een vernietigend effect in een daarvoor rustige situatie. Zonder de toeslagenaffaire zouden de gecertificeerde instellingen zeer waarschijnlijk geen rol hebben gespeeld in deze gezinnen. Een kwart van de gezinnen die in het onderzoek zijn betrokken, valt in deze categorie.

25 Met de term 'toeslagenaffaire' verwijzen in dit rapport naar de terugvordering van de kinderopvangtoeslag door de Belastingdienst

3.2 Gezinnen met beheersbare problemen in een of meerdere leefgebieden

In meer dan een kwart van de gezinnen die wij spraken, werkte de terugvordering van de kinderopvangtoeslag als een extra versterkende factor voor problemen in een of meer leefgebieden die al aanwezig waren in het gezin, maar die door ouders als beheersbaar werden ervaren. Zij wisten daarvoor met de problemen om te gaan. De opvoedsituatie zoals die was, gaf dus geen aanleiding om uithuisplaatsing te overwegen. De terugvordering werkte bij deze gezinnen als een extra versterkende factor; bestaande problematiek werd veel groter.

De ouders werden zo in beslag genomen door de (extra) financiële problemen van de terugvordering, dat zij hun bestaande problemen, bijvoorbeeld op het gebied van relatie en/of huisvesting die er al waren, uiteindelijk niet meer aankonden.

Ook in de media is op deze manier geschreven over het verband tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen (zie bijlage 6). In verschillende berichten wordt aangegeven dat het harde fraude-/inningsbeleid van de Belastingdienst extra versterkend werkte op de al aanwezige problemen bij deze gezinnen.

Zonder de terugvordering en fraudebeschuldiging was de kans, in de ogen van de commissie, groot geweest dat ouders de problemen wel hadden aangekund. De gecertificeerde instellingen waren hoogstwaarschijnlijk niet in beeld gekomen bij deze gezinnen of er waren minder ingrijpende maatregelen dan een uithuisplaatsing nodig geweest.

3.3 Gezinnen met een opeenstapeling van problemen in een of meerdere leefgebieden

In deze gezinnen, ruim een kwart van de door de commissie gesproken gezinnen, viel de terugvordering samen met andere al bestaande ernstige problemen, zoals verslavingsproblematiek, zware mentale gezondheidsproblemen, huiselijk geweld en/of seksueel misbruik. In deze gezinnen bestond al een verhoogd risico op betrokkenheid van jeugdbescherming of zij waren door eerdere gebeurtenissen al in beeld bij gecertificeerde instellingen. De terugvordering bracht echter voor deze kwetsbare gezinnen extra leed en verslechterde hun situatie verder. Het is moeilijk achteraf vast te stellen indien er geen sprake zou zijn van de terugvordering een uithuisplaatsing op enig moment aan de orde zou zijn geweest, er waren meer risicofactoren aanwezig. Je zou kunnen zeggen dat door de terugvorderingen de gezinnen geen kans meer hadden hun bestaande problemen op te lossen.

De gezinssituaties van een groot aantal gezinnen kon worden ingedeeld op basis van de mate van aanwezigheid van problemen in de leefgebieden. Sommige gezinnen vielen buiten deze driedeling. Zo had een aantal gezinnen bijvoorbeeld niet met een uithuisplaatsing te maken gehad, maar met een ondertoezichtstelling. En bij enkele gezinnen was er al een uithuisplaatsing, voordat de terugvordering werd opgelegd. Ook kunnen de situaties van sommige gezinnen niet worden ingedeeld, omdat de informatie van de geïnterviewde ontoereikend was.

Box: De gevolgen van de terugvordering: van een probleemloos gezin naar een opeenstapeling van problemen

Je hebt net een prachtig huis gekocht, in een rustige buitenwijk. Je hebt een baan waar je met plezier naartoe gaat, een fijne partner en gelukkige kinderen die met plezier naar school en kinderopvang gaan. Alles lijkt precies zoals je had gehoopt. Tot die ene dag.

Een envelop van de Belastingdienst valt op de deurmat. Je denkt er niet veel van, zoals altijd is het vast een standaardbericht. Als je de brief opent, krijg je een schok. Er staat dat je 22.000 euro aan kinderopvangtoeslag moet terugbetalen. Per direct. Zonder uitleg wordt de kinderopvangtoeslag meteen stopgezet. Hoe kan dit? Je hebt toch niets fout gedaan? Maar elke keer dat je belt, al de uren die je besteedt aan het proberen uit te leggen dat het een vergissing moet zijn, krijg je hetzelfde antwoord: 'Het is uw schuld.'

Het voelt als een nachtmerrie. Zonder toeslag kan je de kinderopvang niet betalen, waardoor de kinderen thuis moeten blijven. Je partner en jij hebben geen andere keuze: jij stopt met werken om voor de kinderen te zorgen en je partner werkt extra uren, in de hoop op die manier de torenhoge schuld af te lossen. Sporten? Verjaardagen? Familie-uitjes? Vakanties? Die kun je wel vergeten. Je wereld wordt steeds kleiner. Je schaamt je voor de situatie. Je durft niet meer thuis te zijn uit angst voor de deurwaarders die maar blijven komen.

Het bedrag, 22.000 euro ligt als een steen op je maag. Elke dag zwaarder. De strijd in je hoofd maalt maar door: 'Het is niet eerlijk. Heb ik echt niet een fout gemaakt? Waarom luisteren ze niet naar me?' Maar het verandert niets. Je zit vast in een systeem dat jou niet begrijpt. Thuis lopen de spanningen op. Jullie krijgen vaker ruzie over geld. Kleine ergernissen worden grote conflicten. Tot je partner het niet meer aankan en vertrekt. De constante stress over geld, de ruzies, de verantwoordelijkheid voor de kinderen. Nu sta je er alleen voor. Jij, de kinderen en de schulden die blijven oplopen en steeds zwaarder op je drukken. Het huis moet worden verkocht. Ondanks alles probeer je de boel draaiende te houden, maar de kinderen voelen ook de spanning. Ze begrijpen niet waarom de andere ouder weg is, waarom alles ineens zo anders is. Waarom hun vriendjes wel nieuwe dingen krijgen en op vakantie gaan. En zij niet. Er is thuis steeds meer onrust en je hebt de energie niet meer om de rust te bewaren.

Wanhoop. Dat is het enige wat je nog voelt. De schulden stappelen zich op, de stress vreet aan je en je doet er alles aan om te voorkomen dat de kinderen eronder lijden. Je besluit hulp te zoeken bij de gemeente. Je wilt alleen maar dat de kinderen krijgen wat ze nodig hebben, dat iemand je helpt bij het bieden wat elke ouder zijn kinderen wil geven: stabiliteit, veiligheid en een rustige plek om op te groeien Maar dat loopt anders.

Er komt een hulpverlener langs. Het lijkt een gewone dag, maar net op dat moment ontstaat er een ruzie tussen de kinderen. Je hebt al zo vaak geprobeerd de spanningen in huis te verminderen, maar de stress drijft jullie letterlijk uit elkaar. De hulpverlener kijkt rond. Ze ziet het allemaal: de kapotte bank, geen gordijnen. Ze weet van je financiële problemen, kent de druk die een alleenstaande ouder ervaart. De ruzies tussen de kinderen lijken voor haar een teken dat de situatie onhoudbaar is. Ze zegt het niet direct, maar aan haar gezicht zie je genoeg.

En dan komt het: ze raadt een uithuisplaatsing aan. Niet als optie, maar met 'drang'. De grond zakt onder je voeten weg. Uithuisplaatsing? Je weet niet wat je hoort. Je wilde hulp, niet dit. Je smeekt om een oplossing. Dit is niet jouw fout. Je weet niet meer wat je moet doen. Wat kun je doen? Je bent machteloos.

Dit is niet het verhaal van één gezin, maar van vele gezinnen. Waar een fout van de Belastingdienst een kettingreactie veroorzaakt van schulden, stress, conflicten en uiteindelijk een uithuisplaatsing. Dit had ieder gezin kunnen overkomen. Deze gezinnen hebben geen slechte beslissingen genomen: ze werden meegezogen in een falend systeem. En ze verloren alles wat voor hen belangrijk was.

3.4 Samenvattend

Elk gezin had een eigen beginsituatie. Toch delen zij een gemeenschappelijk kenmerk: door de financiële ontwrichting als gevolg van de terugvordering raakten zij in de problemen of in nieuwe problemen. Of bestaande problemen verergerden. De terugvordering zette gebeurtenissen in gang die de stabiliteit van de gezinnen ondermijnden en de kans op uithuisplaatsing vergrootten door:

- de aanleiding te zijn voor problemen op het gebied van werk, inkomen, relaties binnen en buiten het gezin, huisvesting en/of gezondheid voor gezinnen waar eerst geen noemenswaardige problemen waren;
- het versterken van reeds bestaande maar hanteerbare problemen op het gebied van werk, inkomen, relaties binnen en buiten het gezin, huisvesting en/of gezondheid of uit te breiden;
- te zorgen voor een stapeling van bestaande ernstige problemen in het gezin.

De toeslagenaffaire speelde dus een rol in de gezinssituatie waarin de uithuisplaatsingen plaats vonden. De terugvordering was een bepalende factor waardoor een neerwaartse spiraal ontstond: de terugbetalingsverplichting van de ouders leidde tot schulden, de schulden én het terugvorderingsbeleid van de Belastingdienst en andere instanties leidde tot aanvullende problemen, schaamte, schuldgevoelens, grote beperkingen in het uitgavepatroon voor de kinderen, geen huis meer kunnen betalen enzovoort waardoor ouders steeds dieper in de problemen kwamen. De schulden en/of de armoede leidden tot (financiële) stress. Dit leidde weer tot allerlei problemen in de relatie tussen kinderen en ouders. In de loop van dit proces werd door de gecertificeerde instellingen dreiging voor de veiligheid van een gezonde ontwikkeling van kinderen vastgesteld. Voor kinderen en ouders heeft dit zeer grote gevolgen gehad. In het volgende hoofdstuk en bij de conclusies gaan wij hierop in. Op de rol van de instellingen komen wij in hoofdstuk 5 terug.

4. Welke verregaande en blijvende gevolgen ervaren kinderen en ouders?

De toeslagenaffaire en de daaropvolgende uithuisplaatsingen zijn een klap geweest die gezinnen, kinderen en ouders, tot op heden niet te boven zijn gekomen. De gevolgen zijn voorlopig nog niet weg en blijven voelbaar voor de huidige generatie en naar alle waarschijnlijkheid ook nog voor toekomstige generaties. Met die wetenschap in het achterhoofd, beschrijven we in dit hoofdstuk de gevolgen van de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen op uit huis geplaatste kinderen, op hun ouders, en op de (eventuele) kinderen van de uit huis geplaatste kinderen. Wat we beschrijven zijn gevolgen voor kinderen en ouders die in de interviews naar voren kwamen[26] en worden ondersteund door gesprekken met deskundigen en ander onderzoek hierover.

4.1 Gevolgen voor kinderen

> **"In eerste instantie merkte ik niks. Ik kon mijn eigen dingen doen, zoals dansen. (...) Een aantal jaar later merkte ik dat zaken echt anders gingen dan normaal. Zo had ik bijvoorbeeld geen eten en drinken om mee te nemen naar school. Ook kregen mijn zusje en ik steeds vaker nee te horen als we bepaalde wensen hadden. Door de financiële situatie kon mijn moeder de huurlasten van ons huis niet meer betalen. We verhuisden daarom naar een kleiner appartement. Ik merkte vlak voor de uithuisplaatsing dat het financieel steeds minder ging. Een grote leren bank, die we hadden was opeens weg. Deze was wat later bleek meegenomen door deurwaarders. Ik droeg bijna altijd tweedehandskleding of kreeg afdankertjes van mijn familie. (...) Ik sliep met een jas aan in huis. Ik zag rook als ik uitademde."**

Voor kinderen zijn de gevolgen van de uithuisplaatsingen die verband houden met de toeslagenaffaire, groot geweest en deze gevolgen duren voort. We bespreken hier vijf soorten gevolgen.

4.1.1 Verstoorde kind-ouderrelatie

> **"Ik had het idee dat het mijn schuld was dat de school had opgetreden (...) Mijn jongere broertje is in deze periode ook een aantal dagen uit huis geplaatst. Daar maakte ik me heel veel zorgen over, het was mijn kleine baby-broertje, waar ik heel zorgzaam voor was. Ik voelde me schuldig over de uithuisplaatsing van mijn broertje, ik had immers verteld dat mijn moeder mij had geslagen."**

26 Zie bijlage 7a voor een verantwoording van en toelichting op de aanpak en analyse van de interviews

Voor kinderen en vanzelfsprekend ook voor hun ouders is het (extra) belastend als er geen duidelijkheid is over de reden van uithuisplaatsing. Sommige kinderen wisten niet waarom ze uit huis werden geplaatst. Voor een aantal kinderen voelde de uithuisplaatsing onterecht, omdat zij de beslissingen van de gecertificeerde instellingen onterecht vonden of niet begrepen. Of omdat zij hun ouders daar (onterecht) de schuld van gaven – soms vanuit eigen redenatie, maar soms ook gevoed door wat jeugdbeschermers, pleegouders of kinderrechters zeiden over hun ouders. Dit leidde tot gevoelens van onbegrip en frustratie die ook nu nog doorwerken in hun dagelijks leven en in de relatie met hun ouders. Ook de ouders leefden in onzekerheid over hoe zij het geheel moesten begrijpen en al of niet hun gevoelens met hun kinderen konden delen. Daarbij kregen ouders vaak de boodschap dat zij hun kinderen niet met hun emoties mochten belasten. Er zijn kinderen die dachten dat hun ouders blij waren met de uithuisplaatsing, "want jij lachte altijd". Zij wisten niet dat dit werd gedaan om hulpverleners tevreden te stellen. De interactie over en weer is hierdoor vaak ernstig verstoord geraakt en raakte geregeld in een negatieve spiraal. Kinderen voelen zich hierover nog steeds onzeker en/of schuldig. Zij worstelen met hun schuldgevoelens. Ze geven aan dat ze hun ouders de schuld hebben gegeven van de situatie, omdat ze dachten dat hun ouders hadden gefraudeerd of veel te veel geld hadden uitgegeven. Ook daardoor legden kinderen de verantwoordelijkheid voor de uithuisplaatsing grotendeels bij hun ouders. Toen er bekend werd dat er geen sprake bleek te zijn van fraude, heeft dat bij veel kinderen het beeld over hun ouders helemaal veranderd. Zij zien hun ouders nu slachtoffer van de overheid en begrijpen beter hoe ze hebben proberen te overleven. Dit geeft het schuldgevoel dat invloed heeft op (het herstel van) de ouder-kindrelatie.

"Ik denk dat de relatie met mijn moeder door de toeslagenaffaire beïnvloed is. De druk die mijn moeder voelde om te werken, vanwege schulden door de toeslagenaffaire heeft bonding time weggenomen. Momenten samen waren er wel toen ik heel klein was, maar toen ik wat ouder was niet meer. Op een gegeven moment werd het ongemakkelijk om met zijn twee- en alleen te zijn. Dat lukt pas de laatste tijd. Daarvoor kende ik mijn moeder eigenlijk niet. Als er meer rust was geweest bij mijn moeder en minder druk, dan had mijn moeder mij beter kunnen leren kennen."

Een veelvoorkomende gedachte van kinderen na de uithuisplaatsing was het idee dat ouders hen bewust hadden afgestaan of in de steek hadden gelaten. Dat idee kwam vaak voort uit het gebrek aan begrip en werkelijke kennis over de situatie. In sommige gevallen voelden kinderen zich verraden door hun ouder(s), andere kinderen zagen in de scheiding van hun ouders een teken dat ze niet gewenst waren door hun ouders. De toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing hebben *bonding time* tussen ouder en kind weggenomen, waardoor zij elkaar – tot op heden – minder goed kennen en/of waardoor het een lange periode lastig is geweest om toenadering te vinden.

"Ik was twaalf jaar. Ik wist niet waarom ik werd meegenomen. Bij jeugdbescherming hoorde ik dat mijn moeder gewelddadig was. Dat was niet waar. Ik werd toen in een pleeggezin geplaatst. [...] In het eerste pleeggezin zat ik vijf dagen voor nood. In het tweede pleeggezin in Amsterdam voor drie jaar. Twee zussen zitten bij één pleeggezin. De rest is uit elkaar gehaald. Ik wilde terug naar mijn moeder, maar er werd niet geluisterd."

4.1.2 Minder en minder hechte sociale relaties

Bij de uit huis geplaatste kinderen zien we dat de kwaliteit van hun sociale relaties steeds minder is geworden. En dat zij ook minder sociale relaties hebben dan voorheen. Al voor de uithuisplaatsing ging het slechter met hun sociale relaties, doordat zij vanwege de financiële situatie van hun ouder(s) minder vaak aan sociale activiteiten konden deelnemen, bijvoorbeeld sport of dans of muziek. Daarnaast was hun armoede zichtbaar, bijvoorbeeld door hun kleding. In sommige gevallen kwamen kinderen daardoor buiten hun sociale groep te staan. Zij werden bijvoorbeeld gepest, werden niet uitgenodigd op feestjes of gingen zichzelf anders gedragen. Thuis waren ze bang voor deurwaarders of was er schaamte voor de situatie waarin hun gezin terecht was gekomen, waardoor ze vrienden en kennissen van het gezin niet meer binnenvroegen en de deur niet meer opendeden als er werd aangebeld. Soms was het een reden voor een gezin om te verhuizen of zelfs te emigreren. Kinderen kwamen hierdoor in een sociaal geïsoleerde positie terecht, wat grote emotionele schade opleverde, omdat zij niet wisten wat de oorzaak van dat sociale isolement was. Tot op de dag van vandaag is deze sociale isolatie voor deze kinderen vaak een realiteit.

4.1.3 Verminderd toekomstperspectief

> **"Ik kan het me moeilijk voorstellen (hoe het leven er anders had uitgezien). Als ik nooit had gemerkt dat er spanningen thuis waren en financiële problemen, dan had ik waarschijnlijk mijn school afgemaakt. Dan had ik misschien een betere baan gehad, en had andere doelen gehad. Dan was ik niet het criminele pad opgegaan. Dan was het spijbelen van kortere tijd geweest. Dan had ik nu meer doelen gehad. Dan was mijn leven heel anders geweest."**

De toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing heeft bij veel kinderen tot gevolg gehad dat ze het minder goed deden en/of gedragsproblemen hadden op school door de stressvolle situatie thuis en de uithuisplaatsing. Veel kinderen hebben een ander onderwijsniveau gevolgd dan past bij hun talent, hebben school voortijdig verlaten en/of geen diploma gehaald in het voortgezet onderwijs. Door de uithuisplaatsing konden de kinderen niet op hun eigen school verder met hun opleiding. Binnen de residentiële instellingen zijn de mogelijkheden voor onderwijs beperkt. Een aantal kinderen, vooral de oudere kinderen die zich bewust waren van de financiële problemen thuis en zich verantwoordelijk voelden om te helpen, zijn met criminaliteit in aanraking gekomen, soms vanuit het gevoel de ouders te helpen. Een ander schrijnend voorbeeld van het helpen is een kind dat ging bedelen, 'omdat mijn ouders geen geld hebben'. Het bedelen van dit kind werd een van de argumenten voor de uithuisplaatsing.

> **"Andere kinderen hadden meer dan ik had vroeger. Ik stal geen gekke dingen. Het was kleding, eten, drinken. Ik deed dat wel vaker, maar alleen als ik iets nodig had."**

Het verlies aan sociale relaties en de geïsoleerde positie waarin (uit huis geplaatste) kinderen terecht zijn gekomen, hebben een deuk geslagen in hun toekomstperspectief. Ze hebben geen stabiel netwerk in de buurt en daardoor hebben zij minder hulpbronnen. Hoewel kinderen op het eerste gezicht veerkrachtig kunnen lijken, overschatten jeugdhulpverleners soms de zelfredzaamheid van de kinderen. Deze kinderen hebben een kwetsbare emotionele basis, weinig sociale steun en zijn altijd bedacht op onverwacht ingrijpen door externen.

Dat kan op de lange termijn ertoe leiden dat zij uitdagingen gaan vermijden, problemen krijgen in relaties of (andere) mentale gezondheidsproblemen ontwikkelen.

Het toekomstperspectief van kinderen is ook onder druk komen te staan, doordat sommige kinderen een bijdrage zijn gaan leveren aan het beter functioneren van het gezin. Uit gesprekken met deskundigen en uit ander onderzoek[27] komt naar voren dat er kinderen zijn die studiefinanciering van DUO hebben gebruikt om het gezinsinkomen aan te vullen. Hun mogelijkheden om door te leren zijn daardoor beperkt en nieuwe schulden stapelen zich op.

Uiteindelijk zorgt een combinatie van factoren dat de gedupeerde kinderen een verminderd toekomstperspectief hebben. Allereerst stellen ze zich bijvoorbeeld de vraag: als hun ouders onterecht als fraudeur werden gezien en vaak tot op de dag van vandaag bezig zijn met de terugvordering, waarom zou hen dat niet kunnen overkomen. Er is grote angst om zelf ook in de schulden te komen. Daarnaast hebben ze vaak minder onderwijs gehad dan ze hadden gewild en lopen ze vaak op tegen ingewikkelde regelgeving als ze hun leven weer op de rit proberen te krijgen.

> **"Er kwamen schuldeisers aan de deur en er waren dreigingen van ontruiming. Ik moest de deur dichthouden, de bel was uitgeschakeld. Mijn moeder kwam, uit schaamte, bijna niet meer op straat. Ik haalde de boodschappen. Bij de buurtsupermarkt kon dat op de pof. Mijn moeder kon de opvoeding niet meer aan, ik werd verantwoordelijk voor de verzorging (douchen, eten geven, aankleden). In het algemeen moest ik veel volwassenen taken op me nemen. Ik kon geen kind meer zijn."**

4.1.4 Blijvende mentale en emotionele gevolgen

De onterechte terugvordering en de stress bij ouders en in het gezin die daar het gevolg van was, hebben een grote, niet te onderschatten invloed gehad op de ontwikkeling van de kinderen. Voordat de toeslagen werden teruggevorderd, hadden kinderen en ouders een prettig leven of wisten zij als gezin de problemen van het leven te hanteren. Voor veel kinderen geldt er een harde scheidslijn in hun levensloop: eerst een prettig leven en zorgeloosheid en dan de terugvorderingsbrief van de Belastingdienst. Voor kinderen vormen de gevolgen van de toeslagenaffaire vaak in jaren een heel groot deel, soms het overgrote deel , van hun leven. Sommige kinderen namen taken van ouders op zich, zoals het bijdragen aan het gezinsinkomen en zorgen voor broers en zussen, waardoor hun gezonde ontwikkeling als kind stagneerde.

> **"Ik had het gevoel dat ik voor iedereen thuis moest zorgen. Thuis werd de stroom afgesloten, en we raakten de auto kwijt. Ik bemoeide me thuis met geld, eten op tafel zetten en kleding meebrengen naar mijn broertje en zusje."**

Het moment van uithuisplaatsing en de uithuisplaatsing zelf hebben veel invloed gehad op de geestelijke gezondheid van gedupeerde kinderen, voor sommigen dusdanig dat sprake is van trauma. Dat is vooral het geval wanneer de uithuisplaatsingen onverwacht en met tussenkomst van politie-ingrijpen plaatsvond.
En wanneer er niet snel een begrijpelijke en herkenbare uitleg volgde over het waarom van de uithuisplaatsing.

27 Adviescommissie voortgang hersteloperatie toeslagen (2025). Minder beloven meer doen. Den Haag

Negatieve ervaringen met het pleeggezin of de residentiële setting waar zij als kind zijn ondergebracht, hebben ook een weerslag gehad op hun geestelijke gezondheid. Vooral als zij in de nieuwe situatie (huiselijk) geweld meemaakten; geen stabiliteit in de woonomgeving hadden; het zonder familieleden moesten stellen; onzekerheid hadden over het contact met de ouders, hun woonsituatie en hun terugplaatsing; en teleurgesteld werden door jeugdzorg. Zulke ervaringen hebben grote impact op de ontwikkeling van kinderen.

Nog steeds kampen veel kinderen dagelijks met problemen zoals piekeren, paniekaanvallen, een sterkere behoefte om zich af te zonderen of rust te vinden. Sommige kinderen hebben zelfs de wens om te emigreren om afstand te nemen van de situatie. Ze voelen zich vaak angstig en onrustig. De uithuisplaatsing die in de ogen van kinderen onterecht en verwijtbaar was, staat *closure* bij de kinderen in de weg. Bij sommige kinderen is dat al al vanaf de uithuisplaatsing. Het kan ook zijn dat *closure* niet lukt vanaf het moment dat kinderen werkelijk zicht krijgen op de gevolgen van de toeslagenaffaire op hun uithuisplaatsing.

Er is een groot wantrouwen ontstaan tegenover de overheid en hulpverleningsinstellingen. De gedupeerde kinderen ervaren dat de hulpverlening in het verleden weinig tot niets heeft bijgedragen aan het verbeteren van hun situatie. Daardoor hebben ze geen vertrouwen meer in de jeugdzorg, waarbij de kinderen de jeugdzorg zien als iedereen die betrokken is geweest bij de uithuisplaatsing, en andere hulpverlening. Dat beschadigde vertrouwen hangt ook samen met wat medewerkers van gecertificeerde instellingen als reden gaven voor uithuisplaatsing; kinderen kregen bijvoorbeeld te horen dat hun ouders niet in staat waren voor hen te zorgen. Zonder verdere uitleg. En later bleek het niet waar te zijn. In sommige gevallen werd er überhaupt geen reden voor de uithuisplaatsing gegeven. Bij kinderen heeft dit het gevoel versterkt dat iedereen tegen hen heeft gelogen. In de gesprekken met de commissie geven de kinderen aan dat doorleefde erkenning van gemaakte fouten door de overheid en gecertificeerde instellingen voor hen een beginpunt voor herstel van vertrouwen kan zijn.

> **“Als ik later kinderen krijg, komt jeugdzorg er niet in”.**

Ondanks deze negatieve en soms lang doorwerkende gevolgen, geven veel kinderen aan zich liever te richten op het heden en de toekomst. Sommigen proberen het verleden als een afgesloten hoofdstuk te zien. Vaak blijkt dat later toch moeilijker dan ze dachten. Zij willen geen aangeboden hulp meer ontvangen, vanwege negatieve ervaringen met de hulpverlening. Ze zijn op eigen kracht gekomen waar ze nu zijn en daar zijn ze trots op. Aan de andere kant zijn ze wel op zoek naar onafhankelijke begeleiding bij bepaalde vraagstukken in hun leven, maar die willen ze zelf kunnen kiezen. Sommige kinderen zijn positief over de ondersteuning van het Ondersteuningsteam. Deze wordt als onafhankelijk ervaren.

4.1.5 Intergenerationele gevolgen

In deze paragraaf 4.1 hebben we duidelijk gemaakt dat de gedupeerde kinderen (zeer) stressvolle en met de uithuisplaatsing traumatische jeugdervaringen hebben meegemaakt. De gevolgen hiervan zijn niet alleen in het heden aanwezig en zichtbaar, maar ook in de toekomst. Inmiddels is bekend dat het meemaken van meerdere stressvolle of traumatische jeugdervaringen kan leiden tot ‘toxische stress’ en daarmee tot ‘traumaklachten’. Toxische of chronische stress, het gevoel altijd op je hoede te moeten zijn, verhindert een optimale hersenontwikkeling en heeft een nadelige invloed op het hormoonsysteem en immuunsysteem, waardoor iemand later in zijn leven een grotere kans heeft op chronische ziekten en een grotere kans op psychische en emotionele problemen.[28] Het is ook om deze reden belangrijk te zorgen dat de gedupeerde kinderen voldoende ondersteuning krijgen om hun leven weer op te bouwen.

28 Keane K, Evans RR.J. (2022). Exploring the Relationship Between Modifiable Protective Factors and Mental Health Issues Among Children Experiencing Adverse Childhood Experiences Using a Resilience Framework. Child Adolesc Trauma. 15(4):987-998. doi: 10.1007/s40653-022-00471-4. eCollection 2022 Dec.PMID: 36439658
Felitti VJ, Anda RF, Nordenberg D, et al. Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: the adverse childhood experiences (ACE) study. Am J Prev Med. 1998;14(4):245-258.
Oh DL, Jerman P, Silverio Marques S, et al. Systematic review of pediatric health outcomes associated with childhood adversity. BMC Pediatr. 2018;18(1):83.

Ook de achterdocht die deze kinderen hebben tegenover zorginstellingen en politie zijn van blijvende invloed. De kans is groot dat deze achterdocht (vaak onbewust) later wordt doorgegeven aan hun eigen kinderen. Als de gedupeerde kinderen straks ouder zijn, is de kans bovendien groot dat ze zelf geen hulp meer durven zoeken of dat pas (te) laat doen. Zij zijn bang dat hun kinderen en zij als ouder hetzelfde overkomt. De eventuele kinderen van de uit huis geplaatste kinderen zullen dus in hun opvoeding en ontwikkeling ook worden geconfronteerd met de psychische en emotionele schade die hun ouders en grootouders als gevolg van de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen hebben opgelopen. De gevolgen van de uithuisplaatsing zijn daarmee als het ware overerfbaar geworden.

4.2 Gevolgen van de toeslagenaffaire voor ouders en de effecten op het gezin

De gevolgen van de toeslagenaffaire raakten verschillende onderdelen van het leven van ouders en hun gezinnen. In de gesprekken die met hen zijn gevoerd, is stilgestaan bij de volgende zes terreinen (leefdomeinen): financiën, werk en opleiding, huisvesting, sociale relaties, geestelijke en lichamelijke gezondheid, en gezinsrelaties. De volgorde waarop problemen van het ene naar het andere onderdeel doorwerkte, was niet altijd hetzelfde. Wel werd uit de gesprekken duidelijk dat problemen op één terrein vrijwel altijd gevolgen hadden op andere terreinen. Problemen op verschillende onderdelen of terreinen van iemands leven, werken op elkaar in. En die doorwerking leidde ertoe dat de problemen bij veel ouders en hun gezinnen elkaar gingen versterken. We bespreken nu de zes terreinen.

4.2.1 Financiën

De kinderopvangtoeslagaffaire had in de eerste plaats ingrijpende gevolgen voor de financiële situatie van gedupeerde gezinnen. De terugvorderingen van de Belastingdienst veroorzaakten een domino-effect, waarbij financiële problemen zich uitbreidden naar andere leefgebieden. Bestaande gezinsproblematiek werd hierdoor verergerd (zie hoofdstuk 3), wat leidde tot langdurige schulden en stress. Veel ouders probeerden gaten in hun budget te vullen door andere schulden aan te gaan, door onder meer betalingen aan zorgverzekeraars en energieleveranciers uit te stellen of door dure leningen af te sluiten. Daardoor liepen schulden alleen maar verder op, ook als gevolg van boetes en incassokosten. Ouders werden geconfronteerd met deurwaarders, loonbeslagen en afsluiting van nutsvoorzieningen, waardoor ze soms geen kant meer op konden. Zij moesten noodgedwongen bezittingen verkopen of hulp zoeken bij familie en organisaties, zoals de Voedselbank. Het vervolgens niet kunnen terugbetalen van leningen leidde weer tot extra stress.

De beroerde financiële situatie werd verergerd door de kwalificatie ‘grove schuld’ of ‘fraudeur’. De meerderheid van de ouders met wie we hebben gesproken, heeft die kwalificatie ontvangen. Dit stempel sloot voor ouders de eerste deuren naar de schuldhulpverlening, wat ook in eerder onderzoek is vastgesteld.[29] Vaak pas een aantal jaren later, met inmiddels verder opgelopen schulden, konden ouders deelnemen aan een schuldhulpverleningstraject. Gedupeerde gezinnen moesten als gevolg daarvan jarenlang rondkomen van minimale bedragen, wat leidde tot schrijnende situaties, waarin de basisbehoeften van kinderen en ouders niet konden worden vervuld.

Ouders die ten tijde van de uithuisplaatsing nog te maken hadden met schulden, geven aan dat het door geldgebrek moeilijker werd om hun kinderen te bezoeken. Zij wilden hen wel bezoeken, maar hadden daar geen geld voor. Dit leidde bij deze ouders tot schuldgevoelens en gevoelens van gemis van hun kind(eren). Maar ook is het voorgekomen dat gecertificeerde instellingen en rechters hieruit concludeerden dat ouders het contact met hun kind verbroken zouden hebben of dat ze onvoldoende geïnteresseerd waren in herstel van het contact. En die constatering maakte het proces van terugplaatsing weer moeilijker.

Terugplaatsing werd moeilijker op twee manieren: direct en indirect. Aan de ene kant kon het zijn dat de verschillende instanties dachten dat de ouders inderdaad geen contact meer wilden. Terugplaatsing werd ook indirect moeilijker, doordat kinderen en ouders van elkaar vervreemd waren geraakt en sommige kinderen dachten dat hun ouders het zo wel goed vonden.

29 “Blind voor mens en recht”, Parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening’,

4.2.2 Werk en opleiding

Door de toeslagenaffaire is de meerderheid van de gedupeerde ouders dat aan ons onderzoek meedeed, hun baan of opleidingsplaats kwijtgeraakt. Door de financiële problemen en het verlies van mogelijkheden voor kinderopvang konden ouders niet meer werken of studeren. Dit betekende naast inkomensverlies, minder promotiekansen of minder interessant werk. Ouders die geen kinderopvang-toeslag meer kregen, konden de opvang niet betalen en durfden geen nieuwe toeslag aan te vragen uit angst voor terugvorderingen. Sommigen werkten extra uren of hadden meerdere banen om schulden af te lossen, maar door loonbeslag bleven ze toch in geldnood.

> **"Ik had iemand nodig die de kinderen zou opvangen aangezien de kinderopvang wegviel. Mijn eigen moeder, oma van de kinderen, kon de kinderen niet meer opvangen door gezondheidsproblemen. Ook hun eigen vader kon dit niet. Doordat de kinderen nergens terechtkonden en door de geldzorgen, werd het steeds lastiger voor mij om mijn opleiding af te maken. Ik heb hierdoor uiteindelijk de studie moeten beëindigen, terwijl ik al uitzicht had op een baan. Ook werken was niet meer mogelijk."**

De mentale en fysieke gezondheid van ouders verslechterde door de stress die zij kregen van de situatie. Velen kregen te maken met een burn-out, depressies of andere gezondheidsklachten, wat hun werkprestaties beïnvloedde. Werkgevers toonden vaak weinig begrip voor hun situatie, vooral als ouders afspraken hadden met rechtbanken of gecertificeerde instellingen. Dit is de werkgevers niet direct aan te rekenen, omdat ze op eenzelfde manier reageerden als de meeste mensen, inclusief mensen in de zorg en de veiligheid (bijvoorbeeld politie). In sommige gevallen werden ouders die een financiële functie hadden, ontslagen vanwege hun schulden.

4.2.3 Huisvesting

De toeslagenaffaire heeft bij veel gedupeerde gezinnen geleid tot ernstige huisvestingsproblemen. De ouders met wie de commissie heeft gesproken, zijn in Nederland blijven wonen. Maar zij vertelden over ouders die geen andere uitweg zagen dan te vluchten naar het buitenland, zoals naar België, om te ontsnappen aan de Belastingdienst en de jeugdbescherming.

Veel gezinnen moesten verhuizen naar kleinere woningen en/of naar minder aantrekkelijke buurten. Ze konden huur of hypotheek niet meer betalen, verbraken hun relatie of probeerden hun financiële lasten te verlagen door goedkoper te gaan wonen. Sommigen vonden onderdak bij vrienden of familie, terwijl anderen zelfs tijdelijk op straat of in hun auto moesten wonen. Gezinnen die hun woning konden behouden, leefden vaak in angst voor uithuiszetting en hadden moeite met het onderhoud van hun huis. Door geldgebrek konden ze schimmel niet verwijderen, kapotte spullen niet repareren en leefden sommigen jarenlang zonder vloerbedekking of met kranten voor de ramen in plaats van gordijnen. De woning werd voor veel ouders een bron van stress door dreigende uithuiszettingen en deurwaarders, en van schaamte over hun situatie. Daarnaast voelden veel ouders zich schuldig dat zij hun kinderen geen onbezorgde jeugd konden bieden en de kinderen in deze situatie moesten leven. Voor een aantal was dit de reden om mee te gaan in de uithuisplaatsing omdat ze hoopten dat het kind het beter zou krijgen. Voor sommigen geldt dat het gewenste herstelde contact met hun kinderen (nog) niet tot stand komt.

"Alle toeslagen die ik kreeg, werden ingehouden. Doordat ik onder andere geen huurtoeslag meer kreeg, was ik niet meer in staat om mijn huur te betalen en werd ik dakloos. Mijn toenmalige partner zou naar het buitenland gaan en omdat ik afhankelijk was en geen plek meer had om te slapen, ben ik met hem meegegaan. Ondanks dat er sprake was van huiselijk geweld."

4.2.4 Sociale relaties

Sociale relaties zijn een belangrijke buffer geweest in het opvangen van gevolgen van de toeslagenaffaire. Zo hebben ouders van vrienden, familie en (religieuze of buurt-) gemeenschappen hulp gekregen via donatie van kleding of voedsel, hulp bij opvang van de kinderen en hulp bij huisvesting. Tegelijkertijd meldt meer dan de helft het verlies van (hechte) vriendschappen en familierelaties als gevolg van de toeslagenaffaire en/of de daaropvolgende uithuisplaatsing.

Een bevinding die aansluit bij eerder onderzoek[30] is dat gedupeerde ouders niet (volledig) mee konden doen in hun sociale kringen en dat ze te maken hadden met verschillende vormen van sociale uitsluiting.

Deze uitsluiting ontstond als gevolg van:

- **stigmatisering.** Vrienden en familieleden geloofden dat de ouder(s) schuld hadden aan de financiële problematiek en de uithuisplaatsing. Dit leidde tot verbreken of vermindering van de kwaliteit van de relaties.
- **schaamte.** Ouders onttrokken zichzelf uit hun sociale kring(en), uit schaamte voor hun financiële situatie en hun thuissituatie.
- **geldgebrek.** Door het gebrek aan geld waren er geen/veel minder mogelijkheden om deel te nemen aan sociale activiteiten als: verjaardagen, familiebijeenkomsten en activiteiten met vrienden.
- **overbelasting.** Het continu bezig zijn met de gevolgen van de schulden zorgde voor een overbelasting van ouders en beperkte de (ook psychische) ruimte voor sociale relaties.

"Een aantal familieleden en vrienden beschuldigden me ervan dat ik de overheid 'had opgelicht' en dat ik een dief zou zijn. Ik kon niemand ervan overtuigen dat ik niets verkeerd had gedaan. Achteraf, nadat er berichten over de toeslagenaffaire in de media verschenen en ik erkend was als gedupeerde, voelden zij zich schuldig."

4.2.5 Gezondheid

Gedupeerde ouders geven aan dat zij continu stress en spanning hebben ervaren over hun financiële situatie, de aanvullende problematiek die daardoor is ontstaan of verergerd, en de uithuisplaatsing van een of meer kinderen. Ze omschrijven dat de toeslagenaffaire voor 'zware omstandigheden in het gezin' heeft gezorgd en dat zij zich in een voortdurende 'overlevingsstand' bevonden. Dit heeft voor vrijwel alle gedupeerden een weerslag gehad op hun geestelijke gezondheid en voor de meerderheid ook op hun lichamelijke gezondheid. Onder andere door de opeenstapeling van schulden en problemen, waarbij zij – zoals eerder benoemd – de uithuisplaatsing van hun kind(eren) veelal als absoluut dieptepunt hebben ervaren.

30 Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). Armoede en sociale uitsluiting 2023 en Sociaal en Cultureel Planbureau. (2004). Sociale uitsluiting in Nederland.

"Opgeven was geen optie. Hun vader was weggegaan en keek niet naar hen om. Ik heb al die jaren overal alleen voor opgedraaid. Toen ik de ontheffing kreeg van de leerplicht, erkend werd als gedupeerde en de integrale beoordeling kreeg, toen dacht ik 'nu hoef ik niet meer'. Ik stortte toen in. Ik dacht dat het een burn-out was. Ik had me over de kop gewerkt. Ik dacht ik meld me twee weken ziek en dan gaat het weer. Ik had niet verwacht dat het zo lang zou duren. Ik was chronisch aan het hyperventileren. Nu nog steeds. Volgens de psycholoog heb ik een trauma. Ik liep constant op mijn tenen als een kind boos was [uit angst voor het opnieuw betrokken raken van jeugdbescherming]. Ik stond altijd aan. Ik kan nu niet meer ontspannen. Ik heb zowel een trauma als burn-out."

Een aantal van de gezondheidsklachten die gedupeerden in de gesprekken benoemen, zijn direct te koppelen aan de toeslagenaffaire of de uithuisplaatsing van de kinderen. Directe gevolgen van de toeslagenaffaire op de lichamelijke gezondheid zijn bijvoorbeeld: medicatie of tandzorg niet kunnen betalen en daardoor een verslechtering van de gezondheid en het gebit, geen geld hebben voor een goed matras of goede schoenen en daardoor voet- en rugklachten ontwikkelen. Directe gevolgen van de uithuisplaatsing uiten zich vooral op het gebied van de geestelijke gezondheid: ouders zijn bang dat hun kinderen hen worden afgenomen en bang voor het beeld dat hulpverleners van hen schetsen tegenover hun kind(eren). Ook hebben ouders zorgen om de leefsituatie en het behandelplan van hun kind(eren) en zorgen om het heen en weer reizen naar hun kinderen (want dat kost geld dat ze niet hebben en is moeilijk te combineren met afspraken op het werk). Ook zijn ouders bang dat het contact met hun kinderen en eventuele kleinkinderen definitief kapot is.

Andere gezondheidsklachten blijken meer indirect gevolg van de stapeling van problemen op verschillende terreinen van hun leven. De geestelijke gezondheidsklachten die ouders het vaakst noemen zijn: het gevoel overvraagd te zijn, gevoelens van eenzaamheid en machteloosheid, en verlies van zelfvertrouwen.

4.2.6 Gezinsrelaties

De toeslagenaffaire en uithuisplaatsing van een of meer kinderen hebben grote gevolgen gehad voor elk van de gezinsleden, maar ook voor de relaties tussen gezinsleden: tussen ouders onderling, tussen ouder en kind, en tussen kinderen onderling. Bijna alle ouders geven aan dat de uithuisplaatsing een totaal gevoel van mislukking gaf: "In alles gefaald". Het verdriet dat daarbij naar voren komt, wordt zowel door kinderen, de ouders en de (eventuele) niet uit huis geplaatste kinderen gevoeld.

"Ik werd weer in het gelijk gesteld door de rechtbank in dat ik een veilig thuis ben voor mijn kinderen. De relatie met mijn oudste dochter en zoon is inmiddels zo verstoord dat zij niet meer bij mij willen wonen. Ik wilde mijn dochter niet verliezen en besloot me dan ook bij deze beslissing neer te leggen. Ik voel me daar heel schuldig over. Ik vraag me af of ik toch niet meer voor mijn dochter had moeten vechten."

Relatie tussen ouders

Voor ongeveer de helft van de ouders die we hebben gesproken, hebben de effecten van de terugvordering de verschillende leefgebieden en/of de uithuisplaatsingen (grote) gevolgen gehad voor hun onderlinge relatie. De problemen waren aanleiding voor onderling onbegrip, ouders gingen verschillend met de situatie om. Het onbegrip kon ontaarden in ruzies, woede-uitbarstingen, (vecht)scheidingen en huiselijk geweld.

Relatie tussen kind(eren) en ouders

Ouders voelden zich fysiek, emotioneel en financieel minder beschikbaar voor hun kinderen, wat leidde tot gevoelens van schuld en falen. Ze konden minder affectie tonen en hadden een 'kort lontje' door de stress, waardoor ze sneller geïrriteerd waren en soms hun spanningen op de kinderen afreageerden. Langdurige uithuisplaatsingen en uithuisplaatsing op jonge leeftijd hadden een grote impact op de ouder-kindrelatie. Na hereniging moesten kinderen en ouders elkaar weer opnieuw leren kennen, wat onzekerheid bracht. Sommige kinderen voelden zich verraden of niet gewenst door hun ouders, vooral als ze niet op de hoogte waren van de financiële problemen.
Praktische hindernissen, zoals financiële problemen en reisafstand, maakten het moeilijker om contact te houden tijdens de uithuisplaatsing, wat de relatie verder verstoorde. Kinderen voelden zich vaak in de steek gelaten. Dat maakte de ouder-kindrelatie lange tijd heel moeizaam of gespannen.

> **"Ik denk dat de relatie met mijn moeder door de toeslagenaffaire beïnvloed is. De druk die mijn moeder voelde om te werken, vanwege schulden door de toeslagenaffaire heeft bonding time weggenomen. Momenten samen waren er wel toen ik heel klein was, maar toen ik wat ouder was niet meer. Op een gegeven moment werd het ongemakkelijk om met zijn tweeën alleen te zijn. Dat lukt pas de laatste tijd. Daarvoor kende ik mijn moeder eigenlijk niet. Als er meer rust was geweest bij mijn moeder en minder druk, dan had mijn moeder mij beter gekend."**

Relatie tussen kinderen onderling

Ongeveer een derde van de gezinnen spreekt over problemen in de relatie tussen broertjes en zusjes als gevolg van de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing. De relatieproblemen zijn vooral ontstaan, doordat kinderen binnen één gezin verschillend omgingen met de problematiek die door de toeslagenaffaire in het gezin ontstond. Net als hun ouders onderling, raakten kinderen onderling ook emotioneel van elkaar verwijderd, omdat ze ieder op een eigen manier met de situatie probeerden om te gaan. Als gevolg van de uithuisplaatsing(en) is de onderlinge band tussen de kinderen verzwakt. Ze hebben niet de gelegenheid gekregen om samen op te groeien en een band op te bouwen. In sommige gevallen leidde dit gemis tot een verstoring van de bestaande relatie, waarbij kinderen het contact met elkaar verloren of moeilijker met elkaar omgingen.

Tot slot van deze paragraaf merken we op dat ook bij ouders sprake is van een groot wantrouwen in overheidsinstanties, net als bij de kinderen. Vooral als gevolg van de labels 'grove opzet' en 'fraudeur' die ouders kregen opgeplakt. Ook het gevoel op geen enkele manier vertrouwd te worden en de angst dat zij elk moment weer een onverwachte klap konden krijgen, heeft hen wantrouwend gemaakt. Dit wantrouwen breidde zich uit naar hulpverleners, omdat ouders bang waren dat hun financiële problemen zouden worden gekoppeld aan ongeschiktheid als ouder. Hierdoor ontstond bij hen de angst voor bemoeienis van jeugdzorg. Sommige gezinnen durfden daarom geen hulp te zoeken of waren terughoudend om hun volledige situatie te delen. Ouders hadden niet altijd zicht op hoe hun financiële problemen samenhingen met andere uitdagingen binnen het gezin. Dat maakte het lastig om de juiste hulp te vragen en bemoeilijkte hulpverlening.

Zowel voor de kinderen als voor de ouders en eventueel andere gezinsleden heeft de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing immense gevolgen gehad. Over de situatie van de ouders was inmiddels al meer bekend door verschillende (parlementaire) onderzoeken en berichtgeving in de media. De commissie hoopt met dit onderzoek ook een stem te geven aan de gedupeerde kinderen. Hier komen we bij de aanbevelingen uitgebreid op terug.

Figuur 4. Gevolgen van de toeslagenaffaire voor kinderen en ouders

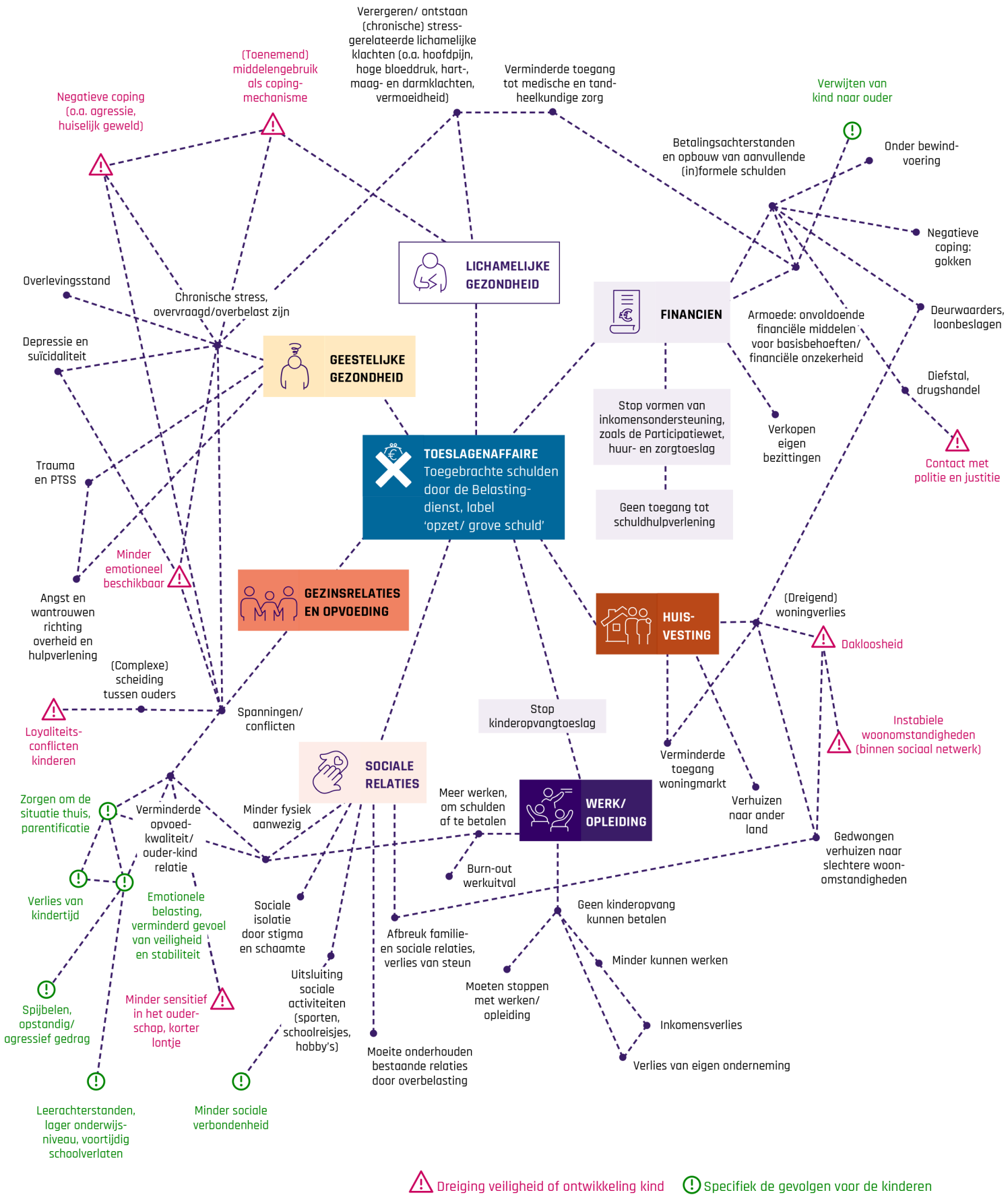

5. Wat deden overheid en instanties wel en wat deden ze niet?

Als derde opdracht onderzocht de commissie de rol van de overheid, Raad voor de Kinderbescherming, rechtspraak en de instanties in de jeugdhulp en gecertificeerde instellingen die betrokken waren bij de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. Het gaat specifiek over deze combinatie. Naar de rol van de overheid in de toeslagenaffaire heeft de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening al uitgebreid onderzoek gedaan.

In dit hoofdstuk gaan we onder andere in op het mensbeeld dat ten grondslag lag aan het toeslagenbeleid, de aanwezige kennis bij de hulpverlening, de rol van de financiële problematiek in de jeugdzorg, vooroordelen en negatieve beeldvorming, en de focus op controle en het mensbeeld dat ten grondslag lag aan het beleid. De basis voor dit hoofdstuk vormen de gesprekken met gedupeerde kinderen en ouders, de literatuuranalyse, de analyse van de dossiers van de gecertificeerde instellingen, Raad van de Kinderbescherming en Raad voor de rechtspraak, en de gesprekken met de deskundigen en professionals uit de jeugdzorg.

Dit hoofdstuk sluiten we af met een beschrijving van het maatschappelijke sentiment over de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen, zoals die uit een media-analyse naar voren komt (zie bijlage 6).

5.1 Hoe de overheid de samenleving ging zien

De rapporten van de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening (2024) en de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (2020) laten zien dat het vertrouwen van de politiek en de overheid in de samenleving afnam en dat dit leidde tot wetgeving met meer en strengere controles. De toeslagenaffaire is een van de gevolgen van dat strengere beleid. Deze affaire heeft vanaf 2018, als de gevolgen steeds zichtbaarder worden, het vertrouwen van de samenleving in de overheid een grote knauw gegeven.

De overheid had in deze periode een bepaalde veronderstelling van mensen in de samenleving: hoe ze zich gedragen, wat ze willen, wat ze kunnen. De overheid ging ervan uit dat veel burgers profiteerden van financiële regelingen die strikt genomen niet voor hen bedoeld waren. De overheid wantrouwde haar burgers en zag hen als profiteurs[31] en gebruikte dit 'mensbeeld' als uitgangspunt voor nieuw beleid. Dit negatieve mensbeeld, de normatieve opvattingen en beleidsuitgangspunten voor het toeslagen- en fraudebeleid hebben een enorm effect gehad op het leven van ouders en hun kinderen. Bij vermoedens van fraude bij een kinderopvanginstelling zette de Belastingdienst de toeslagen stop en eiste de uitgekeerde bedragen (vaak met boete) terug.
De agressieve aanpak was niet objectief; een sterke vooringenomenheid en het verwijt van opzet of grove schuld werd snel gemaakt.[32] Hierbij is het ook belangrijk te benadrukken dat bij de behandeling van de Fraudewet in 2012 door verschillende instanties zoals de Raad van State, maar ook de gemeenten (Divosa) is voorspeld dat de Fraudewet ernstige gevolgen zou kunnen hebben voor kinderen van ouders met een bijstandsuitkering of kinderen, van wie de ouders afhankelijk zijn van een kinderopvangtoeslag. In de memorie van toelichting bij de wet[33] meldt de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid dit ook. Hij stelt zelfs: "onwenselijke gevolgen (van sancties) voor bijvoorbeeld gezinsleden of kinderen wil de regering voorkomen". De politiek was dus gewaarschuwd voor de mogelijke effecten, maar de wetgeving werd desondanks en er werd niet op de waarschuwingen geacteerd.

31 zie: Sociaal en Cultureel Planbureau (2022), Mensbeelden bij beleid, Bewust worden, bespreken en bijstellen. Den Haag
32 Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (2020). Ongekend Onrecht. Den Haag
33 Tweede Kamer 2011-2012 3207 nr 13, Memorie van Toelichting Wet aanscherping handhaving en sanctiebeid SZW wetgeving.

"Ik belde met de Belastingdienst voor een betalingsregeling. Zo'n regeling is niet mogelijk, kreeg ik te horen. Ik vroeg wat ik dan moet, 'moet ik soms de hoer spelen?' Daarop werd gereageerd met 'ja, als het moet, dan moet dat'."

Deze aanpak laat de normatieve opvatting zien die de basis was van het overheidsbeleid. Het doel van toeslagen is om mensen in staat te stellen zelf verantwoordelijkheid te dragen voor een menswaardig bestaan. Dat geldt voor kinderopvangtoeslag, maar ook voor bijvoorbeeld huurtoeslag. Mensen krijgen een toeslag als hulp om boven een bepaald minimuminkomen uit te komen, zodat ze zelf aan een menswaardiger bestaan kunnen bouwen. In de uitvoering van dit toeslagenbeleid raakt dit doel steeds meer uit beeld en daarmee ook het idee van de burger die, mogelijk met enige ondersteuning, in staat is de regie over het eigen leven te voeren. Ondertussen schuift het nieuwe normatieve beeld, dat van de frauderende en berekende burger, steeds meer naar de voorgrond, met voor burgers vernederende situaties als resultaat.[34]

Er vindt dus een normatieve verschuiving plaats van 'de burger doet z'n best' naar 'de burger als potentiële fraudeur'. Deze normatieve verschuiving heeft een fors effect gehad op hoe de overheid de burger aanspreekt en met hem omgaat. Het toeslagensysteem was bedoeld om burgers te helpen, maar de overheid is de mensen die van het systeem gebruik maken, vanuit wantrouwen gaan benaderen.

Slachtoffers van de toeslagenaffaire hebben deze verschuiving van normen aan den lijve ondervonden.
De kille bureaucratie van de Belastingdienst als gevolg van politieke besluitvorming, waarbij geen oog was voor individuele situaties van de gedupeerde ouders. Later ervoeren ook de kinderen geen open houding bij de Raad van de Kinderbescherming en de gecertificeerde instellingen. Kinderen en ouders hebben dit ervaren als 'institutionele vernedering'. Ouders werden in een hoek gemanoeuvreerd, waar ze niet meer uit konden zonder toe te geven aan de onterechte of als onterecht ervaren eisen van de verschillende instanties. Er was sprake van een proces dat zichzelf versterkt: de overheid wantrouwt de burger, de burger gaat zich van schrik verkrampt en onhandig gedragen en maakt daardoor 'fouten' die voor de overheid het bewijs zijn dat de burger inderdaad niet te vertrouwen is.[35]
De menselijke maat was hiermee zoek; de overheid hoort namelijk recht te doen aan de belangen en handelingsmogelijkheden van burgers bij de totstandkoming en uitvoering van beleid, wet- en regelgeving.
De belangen van burgers werden door dit handelen en de wantrouwende opstelling van de overheid nu juist geschaad.[36] Dit leek ook breder in de maatschappij aan de hand te zijn: er werd steeds minder naar de geest, de bedoeling, van wetgeving gehandeld. Wetten en regels werden steeds letterlijker genomen. Vervolgens werd de norm (geest, bedoeling) aangepast aan de letter en kregen nieuwe regels weer een strenger (kortzichtiger) doel.

"Ik weet zeker dat je hulpverleners met een tunnelvisie hebt die zullen zeggen: 'Wat deze moeder heeft meegemaakt, heeft niets te maken met de toeslagenaffaire. Het was een probleemgezin!'. Tegen hen wil ik zeggen: 'Als vanaf het begin van de schulden bij de Belastingdienst, de Belastingdienst mij een redelijke en billijke uitgang had gegeven om de schulden te betalen en met mij samen was gaan zitten om uit te zoeken wat er fout was gegaan, dan waren ik en mijn dochter vanaf het begin op de juiste manier geholpen. We zouden dan een beter leven hebben gehad dan nu'."

34 zie ook: Van der Zwaard, W. (2021). Omwille van fatsoen: De staat van menswaardige zorg. Boom
35 Boelhouwer, M., Loykens, E., Van Geert, P (2024). De Toeslagenaffaire en Andere Complexe Problemen De Verklarende Analyse vanuit een Complex Dynamisch Systeemperspectief in: Jeugd in Ontwikkeling, 2 (2024)
36 Tjeenk Willink, H. (2024). 'Houd vol' in: Pechthold, A & Snels, B. Tot uw dienst. Tegenspraak door publieke dienstverleners. Amersfoort.

De commissie is van mening dat deze opstelling van de overheid zeer ernstige gevolgen heeft gehad, en die veel verder reikt dan alleen financiële schade. Uit het onderzoek van de commissie blijkt dat de schade bestaat uit blijvende negatieve gevolgen, die naar verwachting ook in de toekomstige generatie(s) doorwerken.

5.2 Systeemcontext voor het werk van de instanties en hulpverleners

Alvorens in te gaan op de rol van de organisaties in de jeugdzorg en de professionals merkt de commissie op dat zij allemaal in een stelsel functioneren dat hen, en dan met name de organisaties en de professionals, stuurt in hun wijze van denken, analyseren en handelen. Uit de verschillende gesprekken die de commissie met deskundigen, (oud-)beleidsmakers en (oud-)beleidsverantwoordelijken heeft gevoerd, komt een beeld van een jeugdzorgsysteem naar voren dat sterk taakgericht is, waarbij verschillende instanties en/of professionals een onderdeel van de keten uitvoeren zonder gezamenlijk een probleem in een gezin te analyseren. Samenwerking tussen de verschillende disciplines en deskundigheden is in dit systeem zeker geen vanzelfsprekendheid waar dit wel zo zou moeten zijn.

In het beleid dat dit systeem vorm heeft gegeven, en dat grotendeels nog van toepassing is, blijkt de invloed van incidenten groot. Incidenten leiden tot onderzoeken, het aanwijzen van 'schuldigen' en het aanpassen van protocollen. Een effect hiervan kan zijn dat veel hulpverleners vooral de protocollen volgen en fouten willen vermijden, om bijvoorbeeld aansprakelijkheid voor incidenten te voorkómen. Een uithuisplaatsing kan dan ook voor hulpverleners de veiligste oplossing zijn. Het tuchtrecht zoals we dat kennen, leidt tot risicomijding door professionals.
De commissie wijst ook op de gevolgen van de bezuinigingen en de financiële prikkels in het stelsel. Uit de gesprekken met deskundigen en (oud-)beleidmakers kwam naar voren dat er voor professionals weinig ruimte (tijd en geld) is om de problematiek in een gezin grondig en in samenhang te analyseren en aan te pakken. Terwijl de ervaringen van de toeslagenaffaire leren dat dit wel hard nodig is. Er is geen prikkel om te komen tot de benodigde samenwerking. Tevens zien we dat er een prikkel is om te kiezen voor oplossingen die op korte termijn verlichting bieden, zoals een uithuisplaatsing. Het is veel moeilijker om binnen het jeugdzorgstelsel te kiezen voor meer fundamentele oplossingsrichtingen. Hierdoor is de aanpak vooral gericht op symptoombestrijding in plaats van de aanpak van dieperliggende oorzaken en achterliggende dynamieken van de problemen in een gezin.

De commissie benadrukt dat het handelen van de instanties en hulpverleners, dat centraal staat in dit hoofdstuk, in grote mate moet worden geplaatst in deze geschetste context.

> **"Er werd gezegd: 'Als je niet meewerkt, geven we dat aan bij de Raad voor de Kinderbescherming. De Raad heeft een hekel aan tegenwerkende ouders'."**

5.3 Niet genoeg kennis en begrip bij hulpverleners

Hulpverleners in wijkteams hebben vaak een dubbele rol: zij moeten gezinnen ondersteunen en tegelijkertijd veiligheidsrisico's voor kinderen signaleren en eventueel melden. Die spanning kan ertoe leiden dat ouders wantrouwend worden, vooral wanneer een hulpverlener signaleert dat er iets niet goed gaat met hun kind(eren). Bij de ouders die met de commissie hebben gesproken, was dit zeker aan de orde.

Daarnaast was er onvoldoende coördinatie tussen betrokken instanties zoals de Belastingdienst, schuldhulpverlening, wijkteams en jeugd- en gezinsondersteuningsorganisaties. Dit resulteerde in gefragmenteerde hulp die vaak niet aansloot bij de behoeften van gezinnen. Hulpverleners boden tijdelijke oplossingen zonder de diepere oorzaken, zoals financiële instabiliteit, stress, schaamte en schuldgevoelens, te doorgronden en effectief aan te pakken. Hierdoor werden ouders soms doorverwezen naar opvoedondersteuning of jeugdzorg,

terwijl de onderliggende financiële en daaruit voortvloeiende problemen bleven voortbestaan. De opvoedproblemen werden zo niet opgelost en konden verergeren, wat kon leiden tot een gesprek over uithuisplaatsing.

Vanaf dat moment zaten gezinnen 'in de fuik'. Dat zag er ongeveer zo uit: waren gezinnen eenmaal door een maatregel via de kinderrechter in beeld bij de gecertificeerde instellingen, dan richtten de meeste jeugdbeschermers zich op de actuele onveiligheid en niet op de oorzaken ervan. Zij analyseerden onvoldoende de achtergronden van de situatie in de gezinnen en de mogelijkheden om op die achtergronden en oorzaken in te grijpen. Als schulden wel ter sprake kwamen, hebben de meeste jeugdbeschermers het niet tot hun taak gerekend om een actieve rol aan te nemen en te helpen bij het oplossen daarvan bijvoorbeeld door ouders in contact te brengen met de schuldhulpverlening. In diverse gevallen hadden de ouders nog steeds geen geaccepteerde verklaring voor hun schulden. De toeslagenaffaire en de gevolgen daarvan waren immers nog niet als zodanig bekend. Deze niet-geaccepteerde verklaring droeg eraan bij dat ouders als onbetrouwbaar of te weinig vaardig werden beoordeeld. Een vluchtige analyse van de oorzaken door de jeugdbeschermers leidde dan tot symptoomgerichte ondersteuning ('het moet veilig zijn'). Als daar geen verbetering in leek te komen, kon dat leiden tot de volgende stap: uithuisplaatsing. Uiteraard realiseren we ons dat hulpverleners vaak nog niet konden weten dat de schulden het gevolg waren van de toeslagenaffaire. Dat neemt niet weg dat wij ervan overtuigd zijn dat een gedegen analyse de ouders - en daarmee de kinderen - had kunnen helpen "uit de fuik" te ontsnappen.

In sommige gemeenten hadden hulpverleners en wijkteams te weinig kennis en expertise. Ook dat was een knelpunt. Gedrags- of ontwikkelingsstoornissen bij kinderen werden regelmatig verkeerd geïnterpreteerd of onvoldoende erkend. Er was niet genoeg expertise voorhanden om de behoeften van kinderen met bijvoorbeeld ASS, ADHD of TOS te identificeren. Omgekeerd kon het ook gebeuren dat gedragsproblemen als ontwikkelingsstoornis werden geduid, terwijl deze gedragsproblemen voortkwamen uit de spanningen in het gezin vanwege de schulden. Hierdoor kregen gezinnen ook niet altijd passende hulptrajecten. Bovendien waren er te weinig passende trajecten en dus lange wachtlijsten. Soms werd om die reden dan maar een minder passend traject ingezet.

De commissie vermoedt dat gebrek aan expertise en gebrek aan passende trajecten sterk met elkaar samenhangen. Als er zwakke analyses gemaakt worden die tot verkeerde conclusies leiden, wordt er een beroep gedaan op zorg die niet passend is en dus niet of veel te weinig werkt. Professionals zijn – soms zonder dat zij zich ervan bewust zijn - met de verkeerde dingen bezig. De zwakte van diagnostiek en zorg, soms veroorzaakt door tekort aan menskracht, leidt dan niet tot de wel werkzame zorg en noodzakelijke hulpverlening.

Geregeld wordt door gedupeerde kinderen en ouders genoemd dat passende zorg ontbreekt. Het Ondersteuningsteam en geraadpleegde experts concluderen dat in situaties waar dat genoemd is, geregeld de gebruikte Verklarende Analyse[37] niet goed genoeg was. En dat er bij een nieuwe Verklarende Analyse wél passende zorg gevonden werd. Bij een gecertificeerde instelling die inmiddels geschoold is in deze 'nieuwe' Verklarende Analyse constateert een gedragswetenschapper dat de relaties met gezinnen nu veel beter zijn, dat er wel werkzame zorg gevonden wordt en dat de trajecten waarschijnlijk veel korter zijn.

Daarnaast ontbrak het hulpverleners geregeld aan kennis over en begrip voor de culturele achtergrond en leefwereld van gedupeerde ouders. Daardoor werd gedrag van kinderen en ouders regelmatig verkeerd geïnterpreteerd en werden zij, zo gaven veel ouders aan, geconfronteerd met vooroordelen. Dit leidde tot onrealistische verwachtingen van hulpverleners ten aanzien van kinderen of ouders. Hun ondersteuning sloot onvoldoende aan bij de werkelijke behoeften en mogelijkheden van de ouders. Als ouders bijvoorbeeld terughoudend waren om te vertellen over hun problemen, werd dat soms gezien als onwil om mee te werken. Terwijl deze terughoudendheid voortkwam uit wantrouwen in of schaamte tegenover de hulpverlener. Of gewoonweg omdat ouders de hulpverlener niet begrepen.

37 Binnen de jeugdzorg is een verklarende analyse een methode om de onderliggende oorzaken van problemen bij een kind of gezin te achterhalen. Het is een systematische manier om te begrijpen waarom bepaald gedrag of problemen zich voordoen en hoe verschillende factoren hierop van invloed zijn.

Ouders voelden zich niet gehoord en het wantrouwen werd versterkt doordat ze vaak ook in werkelijkheid (bedoeld of onbedoeld) niet werden gehoord. Ook al ging dat vaak onbedoeld zo. Hulpverleners namen niet genoeg tijd of wisten onvoldoende over de culturele achtergrond om zonder vooroordelen te luisteren en goed door te vragen, totdat iedereen elkaar goed begreep.[38]

5.4 Effect van onderliggende financiële problematiek niet (h)erkend

Professionals zoals gezinsvoogden en medewerkers van gecertificeerde instellingen, verkrijgen inzicht in de financiële situatie van gezinnen voornamelijk via gesprekken en observaties. Met toestemming van ouders wordt soms aanvullende informatie opgevraagd bij externe instanties zoals schuldhulpverlening. Deze manier van werken maakt professionals sterk afhankelijk van wat ouders bereid zijn te vertellen. Tegelijkertijd blijken sommige ouders signalen van financiële problemen bewust te verbergen, uit schaamte of om negatieve gevolgen te voorkomen. Ouders zijn dus ook afhankelijk van hoe goed professionals doorvragen en analyseren, hoe precies zij dit doen zonder te oordelen, en van wat zij wel of niet tot hun taak rekenen.

> **"Ik had expliciet hulp gevraagd op financieel gebied; hoe ik weer financieel gezond kon worden. De medewerker van het sociaal wijkteam wist niet wat ze hierin konden betekenen en focuste daarom op de pedagogische ontwikkeling in ons gezin. Ze hadden geen aandacht voor de financiële problematiek."**

De commissie heeft gesproken met verschillende professionals in de jeugdzorg. Gezinsvoogden en andere jeugdhulpverleners geven aan dat zij zich soms onvoldoende toegerust voelen om financiële problematiek effectief te signaleren en bespreekbaar te maken. Gebrek aan tijd en ruimte in hun werk zien zij als een belemmering voor een uitgebreide analyse van de gezinsdynamiek. Dit leidt ertoe dat financiële problemen vaak als bijkomstigheid worden behandeld, terwijl zij soms juist een cruciale rol spelen in de instabiliteit van gezinnen. Bovendien zien sommige jeugdbeschermers het niet als hun taak om in te gaan op schulden als (mogelijke) oorzaak van de bedreigde ontwikkeling van een kind, of om gezinnen te ondersteunen in het oplossen ervan. Dat wordt duidelijk uit een (eigen) onderzoek van Jeugdzorg Nederland.[39]

Voor de commissie blijft het een belangrijke vraag hoe goed jeugdhulpverleners zijn geschoold in en worden ondersteund bij het herkennen van wat er daadwerkelijk speelt in gezinnen. Onder ondersteuning van jeugdhulpverleners verstaan we bijvoorbeeld supervisie, waarbij samen wordt gekeken naar de vraag of er sprake is van vooroordelen. We weten dat iedereen vooroordelen heeft. De reflectie daarop kan ontzettend helpen voor een juiste beoordeling. Dat vraagt ook ondersteuning voor de hulpverleners.
Veel ouders hebben aangegeven dat zij uit schaamte signalen proberen te verdoezelen, waardoor de problematiek minder zichtbaar werd voor hulpverleners. Dit legt een extra verantwoordelijkheid bij professionals en hun organisaties om onderliggende problemen effectief te identificeren en bespreekbaar te maken.

Armoede mag nooit de reden van gedwongen jeugdhulp of van ingrijpen door de jeugdbescherming zijn. We zagen dat in de rapportages van de Raad voor de Kinderbescherming, de jeugdbescherming en in beschikkingen van de rechter de nadruk ligt op gedragsproblemen van het kind of de opvoedcapaciteit van ouders. Veel genoemd wordt de waargenomen onveiligheid, namelijk een bedreiging voor de ontwikkeling van het kind. Deze oriëntatie van hulpverleners resulteert in onvoldoende aandacht voor de samenhang tussen financiële problemen en andere factoren, zoals psychische problemen of stress in het gezin.

38 Bron: gesprekken met experts en met het Ondersteuningsteam
39 Jeugdzorg Nederland (2024). Reflectieverslag: Jeugdbescherming als er sprake is van financiële problematiek bij ouders. Utrecht

Dossieronderzoek bij de gecertificeerde instellingen, Raad voor de Kinderbescherming en rechtspraak

In de dossiers[40] van de gecertificeerde instellingen, de Raad voor de Kinderbescherming en rechtspraak worden de financiële problemen van de gedupeerde gezinnen meestal beschouwd als een factor die bijdraagt aan de problemen, maar niet als kernoorzaak van gezinsproblemen. Vaak worden financiële moeilijkheden vermeld als onderdeel van een bredere opsomming van risicofactoren, zoals spanningen in het gezin of opvoedproblemen. Maar er wordt bijna nooit uitgebreid geanalyseerd:

a. hoe financiële problemen leiden tot stressvolle situaties op verschillende terreinen van iemands leven; en
b. hoe de angst dat de bestaanszekerheid door financiële problemen onder druk komt te staan,[41] óók leidt tot stressvolle situaties (bijvoorbeeld: je huis kwijtraken, geen opvang meer hebben voor je kinderen, je baan verliezen;
c. hoe deze stressvolle situaties direct verband kunnen houden met de opvoedproblemen die jeugdhulpverleners zien.

Door het ontbreken van een diepgaande analyse van de oorzaken achter en de samenhang tussen deze problemen, en de stress die deze opleveren bij bestaanszekerheid en andere onderdelen van het leven, wordt de rol van geld in gezinsproblematiek mogelijk onderschat. Achterliggende oorzaken, zoals structurele armoede, worden beperkt onderzocht of komen helemaal niet aan de orde. Daardoor wordt lang niet altijd de meest effectieve interventie ingezet. De oorzaken worden niet aangepakt, waardoor de situatie in het gezin niet wezenlijk verandert en kinderen ook niet terug kunnen naar hun ouders.

Financiële problemen belemmering voor terugplaatsing

Uit het dossieronderzoek en de gesprekken met gedupeerde ouders blijkt dat financiële stabiliteit en huisvesting regelmatig als voorwaarden worden gesteld voor terugplaatsing van een kind na een uithuisplaatsing.
In sommige gevallen wordt het hebben van een zelfstandige woning en een stabiel inkomen expliciet als randvoorwaarde benoemd. Gedupeerde ouders konden echter niet altijd aan deze voorwaarden voldoen, bijvoorbeeld omdat financiële stress hen belemmerde stappen te zetten op andere leefgebieden, zoals werk, opvoeding en huisvesting of oplopende schulden, rente en incassokosten het bereiken van financiële stabiliteit vertraagden. De terugplaatsing van hun kinderen werd hierdoor bemoeilijkt. Hulp bij het vinden van huisvesting was voor deze gezinnen cruciaal geweest.

Uit het onderzoek *Breder kijken dan het Kind* van De Raad voor de Kinderbescherming blijkt dat in 2023 slechts 6 procent van de gevraagde kinderbeschermingsmaatregelen betrekking had op beëindiging van het ouderlijk gezag na een toezichtstelling of uithuisplaatsing. Bij de gedupeerde ouders van de toeslagenaffaire lag dit percentage veel hoger, namelijk 29 procent. Een mogelijk verklaring hiervoor ligt in het uitgangspunt binnen de jeugdbescherming dat “langdurige onzekerheid schadelijk is voor een kind”. Gecertificeerde instellingen hanteren vaak de richtlijn dat als een kind langer dan twee jaar uit huis is geplaatst, terugkeer naar de ouders steeds minder wenselijk wordt geacht. Dan wordt de beëindiging van het ouderlijk gezag overwogen om stabiliteit voor het kind te waarborgen. Omdat gedupeerde ouders soms jaren nodig hadden om hun (financiële) situatie te herstellen (en in veel gevallen nog aan het herstellen zijn), beoordeelden gecertificeerde instellingen dit mogelijk regelmatig als dat terugplaatsing binnen een redelijke termijn niet mogelijk was.

Toen duidelijk werd dat er mogelijk een relatie was tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen van kinderen, was een van de eerste reacties vanuit Jeugdzorg Nederland en de aangesloten gecertificeerde instellingen dat zij geen kinderen uit huis geplaatst hebben vanwege schulden. De commissie kan bevestigen dat schulden niet als directe reden worden benoemd voor uithuisplaatsing. In de door ons beoordeelde gevallen wordt als reden genoemd dat kinderen uit huis geplaatst worden vanwege onveilige situaties voor de ontwikkeling van het kind. Voor de commissie volgt dan een grote maar: wij hebben op basis van de analyse van de gesprekken met kinderen en ouders ook geconstateerd dat deze onveilige en ontwrichtende situaties in de meerderheid van de gevallen (mede of geheel) het gevolg waren van de verplichte terugbetalingen en de onterechte harde aanpak die leidde tot (oplopende) schulden.

40 In totaal zijn er 70 dossiers bij de Raad voor de Kinderbescherming, 25 dossiers bij de gecertificeerde instellingen en 23 dossiers bij de Raad van de Rechtspraak geanalyseerd. In totaal gaat het om 79 unieke kinddossiers

41 Dit wordt ook bevestigd in: Raad voor de Kinderbescherming (2025). Breder kijken dan het Kind. Een interne reflectie op de uithuisplaatsing van kinderen van gedupeerden door de Kinderopvangtoeslagaffaire. Den Haag, 28 januari 2025.

5.5 (Onbewuste) vooroordelen en negatieve beeldvorming bij professionals

Veel gedupeerde ouders geven aan dat jeugdbeschermers hun schulden en armoede beschouwden als een individuele tekortkoming. Door hun financiële situatie voelden zij zich zwaarder beoordeeld op hun opvoedcapaciteiten. Voor ouders met een migratieachtergrond waren de problemen nog ingewikkelder; zij ervaarden dat professionals financiële moeilijkheden onbewust koppelden aan stereotypes over opvoedonbekwaamheid en een gebrek aan verantwoordelijkheid. Volgens de ouders beïnvloedden deze aannames vaak de analyses en beslissingen van betrokken professionals.

> **"Verwaarlozing staat in mijn dossier als reden voor de uithuisplaatsing. Zo had ik geen geld voor een wasmachine. Mijn zoon ging echter niet vies naar school. Er was alleen geen geld voor merkkleding of iets leuks na school. Ik hoefde hem wat schooluitje betreft nooit thuis te houden, ik was inventief."**

Daarnaast merkten sommige ouders dat zij zich voortdurend moesten verdedigen, wanneer zij als 'fraudeur' werden bestempeld. Het negatieve label werd in hun dossiers opgenomen, zonder dat ouders zich hiervan bewust waren. Velen snapten pas later waarom zij negatief tegemoet werden getreden. Het ontkennen van frauderen is soms gezien als bevestiging van slecht ouderschap. Het is trouwens niet alleen maar de schuld van raadsonderzoekers en jeugdbeschermers dat zij de ouders niet geloofden, want de Belastingdienst als officiële instantie had het label 'fraudeur' immers al op deze ouders geplakt.

Uit de dossiers van de Raad voor de Kinderbescherming komt naar voren dat professionals soms veroordelende taal gebruikten in hun rapportages . Deze taal bevatte impliciete oordelen die door hulpverleners en de Raad voor de Kinderbescherming vaak niet in de juiste context werden geplaatst. Hierdoor werd de negatieve beeldvorming versterkt en kon dit leiden tot een bewuste of onbewuste vooringenomenheid bij kinderrechters, die de rapportages als objectieve informatie beschouwen.

Een ander probleem is dat de gesprekken die hulpverleners bij gezinnen thuis voeren, niet letterlijk en volledig worden overgenomen in een dossier. Welke gedeeltes ze opnemen en wat ze weglaten, hangt af hun eigen interpretatie van wat belangrijk is. Daardoor lopen bevindingen (objectief) en observaties (subjectief) soms door elkaar heen. Een volgende lezer kan de situatie als geheel daardoor moeilijker beoordelen. De Raad voor de Kinderbescherming en gecertificeerde instellingen zijn zich ervan bewust dat sommige professionals in de jeugdbescherming onvoldoende zijn getraind in het herkennen van hun eigen impliciete vooringenomenheid (bias). Wij constateren dan ook dat er geen check is ingebouwd om fouten door dergelijke bias te voorkomen. Onbewuste vooringenomenheid is menselijk. Professionals kunnen dat dus ook hebben. Juist daarom is een extra waarborg nodig.

Gevolgen van vooringenomenheid

Ouders stuitten vaak op onrealistische eisen van hulpverleners, zoals verplichte aanwezigheid bij overleggen midden op de dag. Dit was voor veel ouders onmogelijk, omdat zij moesten werken en geld verdienen. Ze hadden immers schulden. Wanneer ouders niet aan die eisen konden voldoen, werd dit soms onterecht geïnterpreteerd als een gebrek aan medewerking of interesse in hun kind.

> **"Het was voor mij lastig om het werken en de afspraken bij de rechtbank en jeugdbescherming te combineren. Niet al mijn werkgevers waren daar flexibel in, waardoor ik in de tussentijd banen ben verloren door ontslag."**

Ook na de uithuisplaatsing bleven financiële problemen het herstel van de relatie tussen de ouders en hun kinderen belemmeren. Voorbeelden hiervan zijn situaties waarin de kinderen inmiddels al uit huis geplaatst waren en de ouders onvoldoende geld hadden voor het openbaar vervoer om hun kinderen te bezoeken of niet naar afspraken konden komen vanwege werkverplichtingen. Deze financiële uitdagingen werden soms negatief geïnterpreteerd door gezinsvoogden als gebrek aan belangstelling, wat leidde tot een gebrek aan begrip en samenwerking vanuit de gecertificeerde instellingen, met een vergrootte kans op onnodig langere trajecten met minder goede resultaten.

De gedupeerde kinderen en ouders voelden zich mede door professionals negatief beoordeeld (soms op basis van vooroordelen) en niet gehoord. De gedupeerde ouders ervaarden dat het gebruik van negatieve labels, zoals 'slechte moeder', 'fraudeur', hun positie als gesprekspartner ondermijnde en gevoelens van machteloosheid versterkte. De vastgelegde negatieve beeldvorming over de ouder ('onbetrouwbare moeder') en van de andere kant het idee 'ze zijn tegen me en willen mijn kinderen weghalen', kon een heel proces negatief beïnvloeden en kansen op herstel beperken, omdat de interactie tussen hulpverleners en ouders over en weer gekenmerkt werd door wantrouwen, wat effectieve samenwerking bemoeilijkte.[42]

Box: Vooroordelen of misinterpretatie?

Een jeugdhulpverlener ziet een vader slapend op de bank en trekt een conclusie over de gezins-/opvoedsituatie. Maar de vader kwam uit de nachtdienst.
Vanwege de geldproblemen van een moeder, stonden er afgeleefde meubels in de woonkamer. Ook dit leidde tot een oordeel over de opvoedsituatie.

5.6 Versnipperde verantwoordelijkheden en focus op controle

Jeugdbeschermers zijn in de eerste plaats bezig de veiligheid en ontwikkeling van kinderen te waarborgen. Dat is hun wettelijke taak die is vastgelegd in de Jeugdwet en uitgewerkt in de regeling Normenkader Jeugdbescherming en Jeugdreclassering.[43] Ook is het hun taak om ouders te ondersteunen bij het verbeteren van de opvoedsituatie. Omdat jeugdbeschermers dus gericht zijn op het kind en de directe veiligheidsrisico's voor de ontwikkeling van het kind, kan het gebeuren dat problemen van ouders, zoals financiële stabiliteit of huisvesting, onvoldoende aandacht krijgen.

Die sterke gerichtheid op de veiligheid van het kind belemmert soms duurzame oplossingen en leidt tot versnippering in de hulpverlening. Waarmee de commissie uiteraard niet wil zeggen dat veiligheid niet belangrijk is. Wel stellen we de vraag of de uithuisplaatsing kan worden vermeden als er minder versnippering is en meer focus op onderliggende oorzaken. Deze fragmentatie wordt nog eens versterkt doordat de verantwoordelijkheden van de gecertificeerde instellingen gescheiden zijn van verantwoordelijkheid van instanties op andere domeinen zoals huisvesting, financiën en gezondheid. De samenwerking tussen al die verschillende instanties is gebrekkig, waardoor structurele en geïntegreerde aandacht voor belangrijke problemen, zoals financiële instabiliteit en huisvestingsproblemen, achterblijft.

We geven een voorbeeld: Een dossier over uithuisplaatsing vanuit het vrijwillig kader wordt afgesloten. Dit dossier wordt niet vanzelf overgedragen naar verantwoordelijken voor uithuisplaatsing in het gedwongen kader, maar dat gebeurt alleen als ouders hier toestemming voor geven. De instanties dragen het dossier niet zelf over, omdat dat (misschien) een schending is van de privacyregels in de AVG. Door deze juridische informatiescheiding ontbreekt belangrijke contextuele informatie in het vervolg van het hulpverleningstraject. Tenzij ouders en/of kinderen deze informatie zelf delen. Het wordt extra ingewikkeld als ouders gescheiden zijn of niet samenwonen, als zij beiden het gezag hebben maar verschillen van inzicht over wat nodig is voor het kind, als ze niet beiden het gezag hebben over het kind en/of als maar een van hen 'cliënt' is bij de instantie(s).

42 Boelhouwer, M., Loykens, E., Van Geert, P (2024). De Toeslagenaffaire en Andere Complexe Problemen De Verklarende Analyse vanuit een Complex Dynamisch Systeemperspectief in: Jeugd in Ontwikkeling, 2 (2024)
43 Zie ook: Nederlands Jeugdinstituut (2020), De wettelijke kaders van de jeugdbescherming, Utrecht.

Het is dus belangrijk dat aan de start van het traject met het gedwongen kader voldoende informatie wordt opgevraagd en gegeven over het voortraject.

Aanvullend noemen we dat informatie delen alleen goed werkt als die informatie deskundig is opgehaald en genoteerd, en vervolgens daadwerkelijk wordt gebruikt. Hierin is zeker verbetering mogelijk, zoals ook duidelijk wordt uit de ervaringen van het Ondersteuningsteam en het onderzoek in de jeugdhulp Ketenbreed Leren.[44] De ervaring in de jeugdhulp en in het Ondersteuningsteam leert dat als ouders goed zijn meegenomen in het maken van de analyse en zij zich daarin herkennen (ook als het niet allemaal positief is wat er over hen gezegd wordt), zij er geen moeite mee hebben dat die informatie gedeeld wordt. Er is nog wel een ander probleem met informatie delen: gecertificeerde instellingen, Raad voor de Kinderbescherming, pleegzorg en rechter zien rapportages waar ouders zich in kunnen vinden, geregeld als partijdig voor de ouders.

Focus op controle

De commissie constateert dat de gecertificeerde instellingen zo georganiseerd zijn, dat er wordt gewerkt met protocollen en systemen die meer gericht zijn op controle en rapportage waardoor de daadwerkelijke hulpverlening te vaak in de knel komt. Tot die vaststelling komt de commissie op basis van haar onderzoek. De commissie twijfelt niet aan de goede intenties van professionals en hun wens het goede te doen. Tegelijkertijd stelt de commissie vast dat zij onder druk worden gezet om keuzes te maken die het systeem dienen in plaats van de kinderen en ouders.

De commissie stelt bovendien vast dat de ene professional, meer dan de andere, handelt naar de bedoeling van goede hulpverlening. Soms verleent die ene professional dan wel degelijk meer hulp, dan dat collega's denken dat is toegestaan.[45] De professionals hebben een controlerende taak, waarbij het voorkómen van risico's centraal staat. Zij voelen die taak soms zwaarder dan de ondersteunende taak. Dit leidt ertoe dat de professionals zich meer richten op het afvinken van veiligheidsrisico's en minder aandacht kunnen besteden aan ondersteuning van ouders. Het gedrag van ouders wordt daardoor misschien vooral beoordeeld vanuit het perspectief van een bedreigde ontwikkeling van het kind, met de conclusie dat dit gedrag een onveilige situatie oplevert. Terwijl een ondersteunende en oplossingsgerichte benadering ook had gekund en mogelijk meer opleverde.

Gevolgen van focus op controle

Veel ouders van wie de kinderen uit huis geplaatst zijn, geven aan zich continu gecontroleerd te voelen bij het weer opbouwen van contact met hun kinderen. Zij zijn bang om fouten te maken, die tegen hen kunnen worden gebruikt als bewijs van slecht gedrag. Het kan bijvoorbeeld gaan om kleine fouten, maar ook om verwachtingen van de jeugdbeschermer die niet realistisch zijn, of onuitgesproken blijven, of voor ouders onduidelijk zijn. Kinderen moeten ook weer wennen aan een andere gezinscultuur. Ouders hebben het gevoel dat de jeugdbeschermers hen weinig ruimte bieden. Zij vinden ook dat jeugdbeschermers soms te snel concluderen dat kinderen zich niet op hun gemak voelen. Dit kan ook gebeuren als bijvoorbeeld pleegouders drukker gedrag van kinderen waarnemen na contact met de ouders. Dit kan door pleegzorg of jeugdbeschermer als onwenselijk gezien worden voor het kind, of veroorzaakt door de ouder, waarna de bezoeken in frequentie worden verminderd. Bij de ouders wordt hierdoor het gevoel van wantrouwen versterkt wat kan leiden tot stress en spanning.

Wantrouwen, stress en spanning versterken handelingsverlegenheid, waarmee we bedoelen dat ouders moeite hebben om actief mee te werken aan het verbeteren van hun situatie. Jeugdbeschermers en raadsmedewerkers en ook rechters zien dit onvermogen soms als onwil of onmacht en als reden om nog verder in te grijpen, of om geen ruimte te laten voor het werken aan herstel. Het gebrek aan vertrouwen vanuit jeugdzorg ondermijnt daarmee niet alleen het welzijn van de ouders, maar ook dat van de kinderen. Terwijl de kinderen centraal zouden moeten staan.

44 Zie ook: BGZJ, Ketenbreed leren. www.bgzj.nl
45 Zie ook: Jeugdzorg Nederland (2024). Reflectieverslag: Jeugdbescherming als er sprake is van financiële problematiek bij ouders. Utrecht

5.7 Te weinig bescherming voor het gezin

Als commissie hebben wij ons gericht op de toeslagenaffaire. Maar we zijn in ons onderzoek ook andere gezinsproblematiek tegengekomen, waarvan wij de indruk hadden dat die ook onvoldoende geanalyseerd was, bijvoorbeeld alcoholisme, afwezigheid van een van de ouders of een verwaarloosde inrichting van de woning. De commissie vraagt zich af of bij een juiste manier van de analyse van de achterliggende problemen er wellicht andersoortige hulp ingezet had kunnen worden, waardoor het kind alsnog in veiligheid was geraakt.

Gecertificeerde instellingen kunnen maatregelen nemen. Deze maatregelen worden op advies van gecertificeerde instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming voorgesteld. De kinderrechter beslist of de maatregelen worden opgelegd. Deze maatregelen zijn kindgericht: de veiligheid en de ontwikkeling van het kind staan centraal. Dit is een logisch uitgangspunt en daarmee een logische werkwijze.
Toch zien wij als commissie hier een verschuiving: wij zien namelijk dat bij jeugdbeschermers de focus ligt op het vaststellen van onveiligheid voor het kind, waarbij wij bovendien van mening zijn dat het begrip 'onveiligheid' niet altijd even zorgvuldig wordt gebruikt. Jeugdbeschermers gebruiken het begrip onveiligheid de ene keer in relatie tot de bedreigde ontwikkeling van het kind als hij of zij bijvoorbeeld niet naar school gaat, kan dit al als onveilig worden beoordeeld. Maar een andere keer gebruiken zij de term 'onveiligheid' bij situaties van (zware) fysieke en/of psychologische mishandeling of bedreiging. Het is van belang om het 'soort' onveiligheid nader te duiden en goed te analyseren. Die analyse is namelijk bepalend voor het type hulpverlening dat wordt ingezet en/of het type maatregel dat wordt opgelegd. De commissie heeft vastgesteld dat de analyse van de jeugdbeschermer soms niet verder ging dan het constateren van onveiligheid, zonder verdere duiding hiervan. Als ouders die 'situatie van onveiligheid' niet konden verbeteren of die dreiging niet konden opheffen, of als de jeugdbeschermer verwachtte dat dat een te grote opgave was voor de ouders, dan volgde uithuisplaatsing of een andere maatregel. Terwijl de richting waarin de ouders verbetering moesten aanbrengen lang niet altijd duidelijk was voor hen.

De toeslagenaffaire heeft dus laten zien dat er bij uit huis geplaatste kinderen onvoldoende analyse plaatsvindt van problematiek die ten grondslag ligt aan onveiligheid voor kinderen. Ook wordt er onvoldoende aandacht besteed aan de oplossing van die onderliggende problematiek. In de gezinnen met wie wij hebben gesproken is de schuldenproblematiek te vaak niet of nauwelijks ter tafel gekomen, niet geanalyseerd, en/of niet verholpen. Daardoor konden schulden indirect de oorzaak worden van uithuisplaatsing. Als die schuldenproblematiek wel was geanalyseerd, had het gezin geholpen kunnen worden. Dan zou het gezin bescherming hebben ontvangen en daarmee dus het kind.

> **"Ik belde voor hulp, maar zij vond de situatie onveilig en deed een melding bij Veilig Thuis. Ze adviseerde uithuisplaatsing, mede vanwege de emoties van de kinderen en de staat van het huis. De achterstanden, de rommel in huis en de kapotte meubels hielpen niet mee. Voor mij was de uithuisplaatsing nieuw. Ik had er geen verstand van. Ik wist niet wat normaal was. Bij de GI werd mij gezegd dat als ik niet meewerkte, er een OTS zou worden aangevraagd. Ik besloot mee te werken om later te kunnen vechten voor mijn kinderen. Achteraf besef ik hoeveel schade het hun heeft gedaan. Als ik dat had geweten had ik de keuze niet gemaakt."**

Gefragmenteerde hulp en gevolgen voor gezinnen

In onze analyse van de ervaringen van de gedupeerde gezinnen zagen we dat zij niet alleen verschillende problemen hadden, soms volledig en soms deels als gevolg van de toeslagenaffaire. Daarbij hadden ze ook vaak te maken met tientallen professionals voor de diversiteit aan problemen. Deze professionals beperkten zich, al dan niet door de opdracht die zij hadden, veelal tot hun eigen specialisme of taak, waardoor er geen samenwerking of afstemming tussen deze professionals was. Ook werden er soms tegenstrijdige adviezen gegeven. De ouders zagen daardoor door de bomen het bos niet meer.

Als we het hebben over complexe problematiek, gaat het niet om simpelweg een analyse van een verzameling afzonderlijke problemen. Integendeel, het gaat om problemen op verschillende leefdomeinen die elkaar onderling beïnvloeden en versterken. Het gaat dus om problemen die in hun samenhang moeten worden geanalyseerd en begrepen. De gebrekkige analyse met daarbij de gefragmenteerde zorg, waarin professionals zich beperken tot hun specialisme, maakt dat er geen zicht is op de onderlinge samenhang tussen de problemen. Daarbij hebben we vastgesteld dat hulpverleners vooral denken vanuit individuen, in plaats van vanuit gezinssystemen. Te vaak wordt de aanpak of behandeling gericht op een enkel kind, terwijl het hele gezinssysteem waarin het kind of de ouder functioneert om aandacht vraagt. Uit ons onderzoek is duidelijk geworden dat de aanpak van de jeugdzorg meer gezinsgericht zou moeten zijn, dan gericht op een afzonderlijk kind of op een van de ouders.

> **"Er zaten op een gegeven moment 14 hulpverleners aan een tafel die spraken over wat het beste voor mijn zoon werkt. Iedereen zei wat anders."**

De veelheid aan hulpverleners en de suboptimale samenhang van hun activiteiten was niet alleen verwarrend maar ook schadelijk voor gedupeerde kinderen en ouders en hinderlijk voor de hulpverleners. Vanuit de Gedeelde Verklarende Analyses (GVA)[46] die door gedragswetenschappers van het Ondersteuningsteam zijn gemaakt, is geconcludeerd dat de problematiek van ouders en kinderen vaak moeilijker werd gaande het traject en dat dat toegeschreven wordt aan de ouders en kinderen. De analyses laten echter zien dat dit proces ten dele ook wordt veroorzaakt door de interactie met de jeugdbeschermer, het onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming, zittingsvertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming en ook kinderrechter.
Wij herkennen dit vanuit onze gesprekken met ouders en kinderen. In het kort aan de hand van enkele voorbeelden:

- Ouders die het niet eens waren met een beslissing en in verzet gingen, kregen van de jeugdbeschermer te horen dat zij zich anders moesten gedragen, want anders zouden de maatregelen worden aangepast; bijvoorbeeld een beperking van de bezoekregeling.
- Ouders die het niet eens waren met een beslissing en dachten daar maar beter niks over te zeggen en niet tegen de jeugdbeschermer in te gaan, gaven de jeugdbeschermer het idee dat zij/hij gelijk had.
- Ouders die hun best deden vriendelijk mee te werken, terwijl ze het niet eens waren met de beslissingen, horen nu van hun kinderen: 'We dachten dat jullie het eens waren met alles wat er gebeurde en dat jullie ons niet meer wilden'.
- Geregeld is er verschil van mening ervaren tussen raadsmedewerker, jeugdbeschermer en/of pleegzorgwerker. Ze hadden verschillende verklaringen voor wat er gebeurde en handelden vanuit de belangen die zij meenden te moeten dienen, vooral het kind, of de pleegouders. Echte belangenbehartiging van de ouders was er vaak niet. In deze situaties ontstonden en ontstaan vaak tegenstrijdige boodschappen, waar uiteindelijk de ouders en ook de kinderen de oplossing voor moesten leveren, of de gevolgen ervan moesten dragen.

De les

Een algemene les die de commissie uit het voorafgaande leert, is dat de complexiteit van problemen in een gezin een hoogwaardige Gedeelde Verklarende Analyse vereisen alvorens tot zorg, of enige vorm van maatregelen kan worden overgegaan. Dit vereist ruimte en dus tijd voor onderlinge afstemming met professionals en vooral ook met de kinderen en ouders zelf. In de praktijk zijn hiervan al voorbeelden en ervaringen opgedaan in het Ondersteuningsteam met deze gezinnen.

46 Een GVA brengt niet alleen de risico's en beschermende maatregelen in kaart maar werkt samen ouders, kinderen en jeugdbescherming bescherming aan de verklaring van de gezinsproblematiek. Gezamenlijk wordt ook bedacht wat oplossingen kunnen zijn.

Een GVA maakt ook dat de verschillende betrokken hulpverleners vanuit dezelfde verklaring werken en aan dezelfde doelen. Er ontstaat betere samenwerking tussen hulpverleners en beschermers. We realiseren ons dat er ongetwijfeld voorbeelden zijn van gezinssituaties waar deze rustiger en degelijker oplossing niet direct zal werken, maar in veel situaties kan hij wel. In proeftuinen Toekomstscenario's kind- en gezinsbescherming wordt hier en daar inmiddels ongeveer op deze manier gewerkt. Mogelijk kunnen ervaringen en kennis hiermee worden gecombineerd.

De ondersteuning van gezinnen en de analyse van de problemen en de oorzaken daarvan dienen dus bij voorkeur binnen de context van het gezin en op basis van een samen met kinderen en ouders opgestelde en als gedeeld ervaren analyse plaats te vinden. Een uithuisplaatsing van een kind kan (bij voorkeur tijdelijke) soms een noodzakelijke oplossing zijn, zeker in geval van acute onveiligheid. Maar zonder een goede en gezamenlijke analyse, liefst voor en anders zo kort mogelijk na een maatregel, is de kans groot op onvoldoende of zelfs geen aandacht voor ondersteuning van het oplossen van de problemen binnen het gezinssysteem. Juist die ondersteuning kan helpen de maatregel zo tijdelijk mogelijk te laten zijn. Hier past bij dat er heel regelmatig geëvalueerd moet worden of de situatie zodanig is verbeterd dat het kind weer naar huis kan.

5.8 Wat de samenleving ervan vond

We hebben mediaberichten geanalyseerd die verschenen tussen december 2019 en augustus 2024. Uit deze berichten komt een maatschappelijk sentiment naar voren dat de oorzaak van de uithuisplaatsingen (mede) legt bij allerlei misstanden in de jeugdhulp en jeugdbeschermingsketen. Denk hierbij aan lange wachtlijsten, bureaucratie, rapportages die onzorgvuldig of niet geactualiseerd zijn, de hoeveelheid organisaties die betrokken zijn bij een proces, het personeelstekort en de werkdruk van professionals. Gezinnen die hulp nodig hebben bij opvoeding en gezinsproblemen worden hierdoor niet op de goede manier en niet tijdig geholpen. Dat geldt voor alle gezinnen. Dus niet alleen voor gezinnen met problemen die door de toeslagenaffaire erger geworden zijn. Door deze misstanden in de jeugdhulp en de jeugdbeschermingsketen kregen gedupeerde gezinnen te weinig of te laat hulp. De gezinssituatie verslechterde en dus ook de situatie voor de kinderen met uiteindelijk uithuisplaatsingen tot gevolg.

Er komt nóg een beeld naar voren uit de berichtgeving over de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen: een ondermaatse rechtsbescherming in de jeugdzorg van kinderen en ouders. Het sentiment is dat jeugdbeschermers vooringenomen zijn bij het opstellen van dossiers en werken met kinderen en ouders. Jeugdhulpverleners en -beschermers zetten ouders soms onder druk om hun kinderen 'vrijwillig' uit huis te laten plaatsen, zonder dat er een rechter aan te pas komt ('drangkader'). Ouders weten niet altijd dat dit traject vrijwillig is en voelen zich onder druk gezet.

In de mediaberichten klinkt ook kritiek door op kinderrechters. Het sentiment is dat kinderrechters kinderen en ouders onvoldoende hebben beschermd bij de afwegingen die zij maakten. En dat zij te weinig oog hebben gehad voor de belangen van burgers die tegenover 'het systeem' kwamen te staan. Kinderrechters zijn niet zorgvuldig genoeg te werk gegaan in hun besluitvorming. Daarbij wordt wel aangedragen dat de rapportages waarop zij hun oordeel moeten baseren, regelmatig van onvoldoende kwaliteit zijn. Kinderrechters kunnen daardoor onvoldoende controleren of de uithuisplaatsing van een kind noodzakelijk is. Ouders en kinderen krijgen daarbij geen rechtsbescherming.

5.9 Samenvattend

Een belangrijke oorzaak van de toeslagenaffaire was het wantrouwen waarmee de overheid naar de burgers keek. Het strenge anti-fraudebeleid dat daar het gevolg van was, hield geen rekening met de gevolgen van de sancties voor gezinnen en kinderen. Ondanks de waarschuwingen hiervoor.

Vervolgens herkenden veel hulpverleners in de jeugdzorg de oorzaken van de gezinsproblematiek niet. Er vond onvoldoende analyse plaats van problematiek die ten grondslag lag aan onveiligheid voor kinderen. Ook werd er onvoldoende aandacht besteed aan de oplossing van die onderliggende problematiek. In de gezinnen die de commissie heeft gesproken is de schuldenproblematiek daarom ook vaak niet of nauwelijks ter tafel gekomen, niet geanalyseerd, en/of niet verholpen. Daardoor konden schulden indirect de oorzaak worden van uithuisplaatsing. Deze schuldenproblematiek lijkt ook een belemmering te zijn voor de terugplaatsing van de uit huis geplaatste kinderen.

Een algemene les die de commissie heeft geleerd, is dat de complexiteit van de problemen in een gezin een Gedeelde Verklarende Analyse vereisen alvorens tot zorg, of enige vorm van maatregelen kan worden overgegaan. De ondersteuning van gezinnen en de analyse van de problemen en de oorzaken daarvan dienen binnen de context van het gezin plaats te vinden. De commissie pleit voor een meer gerichte gezinsbenadering in de jeugdzorg.

6. Wat zijn de ervaringen met nazorg voor kinderen?

6.1 Ondersteuning voor kinderen - de kindregeling

Uit eerder onderzoek bleek dat de hulp die beschikbaar is voor gedupeerde kinderen, vaak onvoldoende aansluit bij de behoefte van de kinderen zelf. Er is sprake van een grote kloof tussen aanbod en vraag.[47] Veel kinderen en jongeren weten niet dat er hulp is, of hoe ze die kunnen krijgen. Zij geven aan dat de bestaande hulp vaak 'extreem complex, soms ondoorgrondelijk, onvoorspelbaar is en onevenredig is verdeeld'.
Om deze kinderen beter te helpen bij hun herstel en bij hun toekomst, is de kindregeling bedacht.[48] Deze regeling erkent het onrecht dat hen is aangedaan en biedt financiële steun tot maximaal € 10.000, afhankelijk van de leeftijd van het kind. Daarnaast krijgen kinderen en jongeren extra ondersteuning van de gemeente, waarin ze wonen. Deze hulp richt zich op vijf terreinen: geld, gezin, werk, wonen en zorg.

Uit een voortgangsrapportage van het ministerie van Financiën blijkt dat deze extra ondersteuning onder druk staat.[49] Dit heeft verschillende oorzaken. Het duurt bijvoorbeeld lang voordat kinderen zekerheid krijgen over (de hoogte van) de steun, omdat er meer aanvragen zijn dan verwacht en doordat er verschillende controlesystemen zijn ingebouwd. Ook is de hulp niet altijd even passend, zijn er voor vergelijkbare hulpvragen verschillen in steun tussen gemeenten,[50] en is het onduidelijk hoe lang de steun beschikbaar blijft.

Gemeenten merken dat de lange wachttijden bij het financiële herstelproces zorgen voor steeds terugkerende en ingewikkelder hulpvragen. Hierdoor kunnen ze minder goed inspelen op de echte problemen van de kinderen, omdat gesprekken vaak over geld en materiële zaken gaan. Daarnaast kampen veel kinderen nog steeds met psychische problemen en rouwverwerking, waarvoor gespecialiseerde hulp nodig is. Maar op dit moment hebben gemeenten daar nog niet genoeg kennis en middelen voor.

Ook uit gesprekken die de commissie heeft gevoerd, blijkt de nazorg aan kinderen die inmiddels 18 jaar zijn geworden, in veel gevallen te kort te schieten. Kinderen geven aan dat zij onvoldoende of niet de juiste begeleiding hebben ontvangen bij huisvesting, werk, opleiding en financiën. Een aantal van hen heeft niet geleerd hoe ze zorgvuldig met geld moeten omgaan. Zo is gebleken dat het geld uit de kindregeling in sommige gevallen direct is gebruikt om schulden af te lossen die soms uit nood waren aangegaan tijdens de uithuisplaatsing. Daardoor was er meteen weer minder geld voor persoonlijke ontwikkeling. Bovendien verschilt de geboden ondersteuning sterk per gemeente, wat zorgt voor ongelijkheid in hulpverlening en nazorg. De ervaringen met de hulpverlening/nazorg versterken bij sommige kinderen het wantrouwen dat ze al hadden in de overheid en hulpverlenende organisaties.

> **"Ik heb € 8.000 aan kindgeld gekregen van de overheid, zogenaamd om mijn leven opnieuw op te bouwen. Maar daar is het echt niet voldoende voor. Er kwam ook weinig uitleg over het geldbedrag en er was geen hulp om bijvoorbeeld om te gaan met het geld. Ik kreeg het bedrag en 'zoek het maar uit'."**

47 Bennis, E. e.a (2022). Ken ons, help ons. 114 verhalen die helpen bij de invulling van de kindregeling. Diversion
48 www.kindregelingvoorjou.nl/
49 Dienst Toeslagen Ministerie van Financiën, Voortgangsrapportage Hersteloperatie mei-augustus 2024.
50 Zie ook: Adviescommissie voortgang hersteloperatie toeslagen (2025). Minder beloven meer doen. Den Haag, p. 6

Verder hebben kinderen specifieke behoeften, waaraan in de nazorg nog weinig aan tegemoet wordt gekomen. Het gaat bijvoorbeeld om vergoeding voor juridische kosten, verruiming van de termijn om een studie af te ronden en hulp of voorrang bij het vinden van een woning.

6.2 Nazorg in de toekomst

In de gesprekken geven veel kinderen aan dat ze geen gedwongen hulp of ondersteuning vanuit de jeugdzorg willen, omdat deze hen naar hun gevoel hun ouders of henzelf in de problemen hebben gebracht.

Ze hebben in de eerste plaats vooral behoefte aan erkenning van het onrecht dat hen is aangedaan door de overheid en erkenning dat ze daardoor geen jeugd hebben gehad en daarmee een deel van hun noodzakelijke ontwikkeling niet hebben kunnen doormaken. De commissie stelt dat deze erkenning de eerste stap is naar toekomstgerichte nazorg voor gedupeerde kinderen. Want hoewel de mentale schade bij kinderen nog niet (altijd) zichtbaar is en zij zich vooral richten op het oppakken van hun leven, zullen zij in de toekomst misschien alsnog hulp nodig hebben.

De nazorg die de gedupeerde kinderen nodig gaan hebben, is breed en specifiek tegelijk. Breed, omdat het gaat om veel en uiteenlopende vraagstukken op verschillende terreinen van het leven. Specifiek, omdat het een specifiek groep kinderen betreft met specifieke wensen en behoeften. Het is een groep die dubbel de dupe is geworden van overheidsbeleid. Ten eerste is er de ontwrichte gezinssituatie als gevolg van falend beleid dat leidde tot schulden en terugvordering. Ten tweede speelde de hele wijze waarop deze kinderen uit huis werden geplaatst en daar veel materiële en psychische schade door hebben geleden. De commissie is van mening dat de gedupeerde kinderen én hun eventuele kinderen dan ook de gelegenheid moeten krijgen om met een breed pallet aan maatregelen ondersteund te worden om de ondervonden schade te herstellen en zich alsnog helemaal te kunnen ontplooien. Dit pallet, waaronder onafhankelijke begeleiding voor de gedupeerde kinderen, dient langdurig beschikbaar te zijn voor hen die daar op momenten en fases in hun leven behoefte aan hebben. Dat betekent voor de commissie dat de inzet van de kindregeling, bedoeld om gedupeerde kinderen een tegemoetkoming te bieden, niet toereikend is. Gedupeerde kinderen moeten net als gedupeerde ouders recht hebben op compensatie van geleden schade. Daarbij kiest de commissie voor een toekomstgerichte aanpak die de gedupeerde kinderen zowel financiële, praktische en indien door hen gewenst mentale ondersteuning biedt. Zie hiervoor het hoofdstuk met de aanbevelingen.

Uit de gesprekken die met kinderen en ouders zijn gevoerd, blijkt dat veel kinderen (en ook ouders) een structureel gebrek aan vertrouwen in instanties en hulpverleners hebben. We bespraken dat ook in paragraaf 5.7. Dit benadrukt de noodzaak voor betere nazorg, meer transparantie, en erkenning van de langetermijngevolgen voor deze kinderen. Juist daarom willen sommige kinderen toegang tot hun dossiers om transparantie en eerlijkheid te waarborgen. Zij willen onjuistheden kunnen corrigeren, uit angst dat verkeerde informatie hen in de toekomst zal blijven achtervolgen, bijvoorbeeld wanneer zij zelf kinderen krijgen. Het is bekend dat wanneer iemand een 'dossier' in de jeugdhulp/-bescherming heeft, dit eerder als risico wordt gezien, dan als waardevolle ervaring in het geval hij of zij later met de jeugdhulp/-bescherming in contact komt voor zijn of haar kind(eren).

De problematiek waar de gedupeerde kinderen nu en in de toekomst mee kunnen kampen is complex. De commissie pleit er voor nieuwe bureaucratie te vermijden in de nazorg. Bureaucratie zal het wantrouwen tegenover de nazorg en hulpverlening versterken en uiteindelijk naar verwachting niet bijdragen aan oplossingen voor gedupeerde kinderen. De complexiteit van de (gecompartimenteerde) organisatie van de publieke sector (denk in dit geval aan zorg, veiligheid en Belastingdienst) is één van de oorzaken van de toeslagenaffaire. Het is mede deze complexiteit die de huidige aanpak van het herstel van de gevolgen van de toeslagenaffaire doet vastlopen.[51] De overheid moet hier lessen uit trekken.

51 Adviescommissie voortgang hersteloperatie toeslagen (2025). Minder beloven meer doen. Den Haag

7. Conclusies en aanbevelingen

7.1 Conclusies effecten op gedupeerde kinderen

De commissie stelt vast dat een groot deel van de uithuisplaatsingen als gevolg van de toeslagenaffaire te voorkomen was geweest

De commissie ziet dat de onterechte terugvorderingen op drie manieren effect hebben gehad op gezinnen.

- Er waren gezinnen die geen noemenswaardige problemen hadden; bij hen ontstonden de problemen dus bij de eerste terugvordering. Daarna werden de problemen steeds groter.
- Er waren gezinnen die te maken hadden met beheersbare problemen; de terugvordering verergerde deze problemen die zij tot dan toe goed het hoofd hadden kunnen bieden. Met de daaropvolgende opeenstapeling van schulden werden deze problemen vervolgens groter.
- Er waren gezinnen die al met een opeenstapeling van problemen te maken hadden. Zij waren bij de eerste terugvordering kwetsbaar. De terugvordering verergerde de problemen nog verder.

In bijna alle gezinnen was de toeslagenaffaire dus van invloed op de situatie in het gezin. Hierdoor ontstonden er problemen of werden de bestaande problemen vergroot. Met het vergroten van deze problemen ontstond er ook een verslechtering in de leefsituatie van de kinderen en soms ook in de relatie tussen de ouders en de kinderen.

De commissie vindt het op grond van haar onderzoek aannemelijk dat bij een aanzienlijk deel van de gezinnen de uithuisplaatsing niet had plaatsgevonden als de terugvordering er niet was geweest en/of de financiële situatie eerder was gestabiliseerd. De uit huis geplaatste kinderen zijn daardoor ook zelfstandig gedupeerde van de toeslagenaffaire geworden.

Hiermee wordt het beeld gelogenstraft dat de gezinnen al zoveel problemen hadden, dat de toeslagenaffaire weinig of geen rol speelde bij het veroorzaken van de uithuisplaatsing. Het klopt dat ten tijde van de uithuisplaatsing er in veel gezinnen inmiddels sprake was van complexe problemen, maar de oorzaken daarvan zijnn onvoldoende herkend en aangepakt. De situatie in het gezin had eerder kunnen stabiliseren als de oorzaken beter herkend en aangepakt waren.
Het is tot op heden nog steeds lastig om te komen tot rust en herstel in de gezinnen, omdat de schadevergoeding nog altijd niet is geregeld en het proces om hiertoe te komen voor veel onrust zorgt. Het maar niet tot rust kunnen komen, is zeer schadelijk voor de gedupeerde kinderen en de ouders.

De commissie stelt vast dat als gevolg van de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing de toekomstperspectieven van de gedupeerde kinderen zijn aangetast

De gezinsproblematiek als gevolg van de toeslagenaffaire en de daaropvolgende uithuisplaatsing heeft grote impact op de ontwikkeling van de uit huis geplaatste kinderen. Er is een ernstige verstoring in hun jeugd en zij ervaren dat ook zo. Sommigen kinderen geven expliciet aan dat zij een deel van hun gezonde en normaal te verwachten (kind)ontwikkeling niet hebben doorgemaakt. Een aantal van hen heeft ook het gevoel gehad dat hun ouders hen in de steek lieten. Nu zij achteraf begrijpen wat er aan de hand is geweest, voelen zij zich schuldig over de verwijten die ze aan hun ouders, of aan een van hen, hebben gemaakt.

Zij vinden het ook vaak moeilijk te geloven dat hun verdriet in de toekomst nog kan worden hersteld.
Ze ervaren een blijvend gevoel van verlies. Dit is ook begrijpelijk, want het leven van mensen wordt namelijk voor een belangrijk deel ingekleurd door de situatie en de relaties binnen het gezin waarin iemand opgroeit. Een uithuisplaatsing kan ten tijde van de beslissing 'het beste lijken' of ook echt noodzakelijk zijn, maar is potentieel altijd schadelijk. De commissie ziet hoe groot de blijvende effecten hiervan zijn voor deze gedupeerde kinderen. Dat dit is veroorzaakt door de gevolgen van overheidsbeleid rondom de terugvordering, in combinatie met de vaak ontoereikende analyse over de problemen van de gezinnen ten tijde van de uithuisplaatsing, heeft de commissie geschokt. Daarmee is (in verschillende vormen) ernstige schade ontstaan voor de kinderen en hun ouders.

Ook op dit moment ziet de commissie de schade die er nog dagelijks is bij de gedupeerde gezinnen. Over de situaties van de ouders is inmiddels al meer bekend, mede door wat hierover is gepubliceerd. Maar de commissie ziet ook veel stil verdriet bij de kinderen die daar soms met bijna niemand over durven te praten. De commissie vraagt hier met dit rapport aandacht voor.

Bij de gedupeerde kinderen ziet de commissie dat zij door de uithuisplaatsing vaak niet de gewenste opleiding hebben kunnen starten of afmaken. Zij willen zich nu graag ontwikkelen en alsnog een opleiding volgen, maar de financiële last weerhoudt hen om te starten. Zij hebben vaak geen toegang meer tot studiefinanciering. Zij durven geen lening aan te gaan voor een opleiding, omdat zij heel bang zijn geworden voor financiële problemen en schulden. De commissie vindt het van belang dat hier snel erkenning voor komt.

Het perspectief op een toekomst waarin zij zich naar hun talenten kunnen ontwikkelen, ervaren zij ook zelf als problematisch, de commissie vindt het van belang dat hier erkenning voor komt.

De commissie stelt vast dat er bij de uit huis geplaatste kinderen sprake is van langdurige en soms blijvende mentale problemen

De financiële problemen die ontstonden door de toeslagenaffaire en de gevolgen ervan voor het gezin, zijn dus van grote invloed geweest op de emotionele ontwikkeling van de gedupeerde kinderen. Sommigen hebben het gevoel dat hun leven in twee stukken is gehakt. Een leven voor en een leven na de toeslagenaffaire. Anderen zijn van jongs af aan met de realiteit/gevolgen van de toeslagenaffaire opgegroeid. Zij waren nog (heel) jong toen het begon.

Nog steeds kampen veel kinderen dagelijks met problemen zoals piekeren, paniekaanvallen, een sterkere behoefte om zich af te zonderen of rust te vinden als gevolg van wat hen is overkomen. Sommige kinderen hebben daarom zelfs de wens om te emigreren, zodat ze afstand kunnen nemen van de situatie. Velen voelen zich vaak angstig en onrustig.

Een groot aantal kinderen wist of weet nog steeds niet precies waarom ze destijds uit huis geplaatst zijn en hoe de gang van zaken rondom de uithuisplaatsing was. Sommige kinderen hebben volstrekte onwaarheden over hun ouders gehoord. Andere kinderen vonden de uithuisplaatsing destijds al onterecht en verwijten dat jeugdzorg. Zolang deze onduidelijkheden bestaan kunnen deze kinderen de traumatische periode moeilijk afronden. Ze kunnen daardoor ook niet goed verdergaan met hun leven en de relatie met hun ouders herstellen. Hun problemen verergeren daardoor.

De commissie stelt vast dat de uit huis geplaatste kinderen vaak een blijvend wantrouwen hebben in de overheid en hulpverlenende instanties

Kinderen hebben het zo ervaren dat de jeugdhulp en jeugdbescherming in het verleden weinig tot niets heeft bijgedragen om hun situatie te verbeteren. Sommigen vinden dat hun situatie er zelfs door is verslechterd. Ze hebben daardoor geen vertrouwen meer in de jeugdzorg en andere hulpverlening en blijven bang voor (nieuwe) teleurstellingen.

Deze gevoelens hadden ze soms direct bij hun uithuisplaatsing, of nadat duidelijk werd dat de toeslagenaffaire de oorzaak was van de opeenstapeling van de problemen voor hun ouders. Daarbij krijgen veel kinderen nog steeds niet de hulp of ondersteuning die ze willen en nodig hebben. Dit bevestigt hen in de opvatting dat de hulpverlening nauwelijks bijdraagt aan het verbeteren van hun situatie. Ook versterkt het hun wantrouwen tegenover de overheid en soms ook hun gebrek aan vertrouwen in de maatschappij.

De commissie stelt vast dat de volgende generatie ook de gevolgen zal ondervinden van de effecten van de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen

De kinderen zijn dus niet alleen kind van een gedupeerde ouder, maar ook en vooral zelf gedupeerd. Deze kinderen hebben hun ouders niet of beperkt als rolmodel kunnen ervaren, kenden geen veilige haven, groeiden op in een stressvolle omgeving en moesten een deel van hun leven in de wacht zetten. Deze kinderen konden vaak niet echt 'kind zijn'. De kans dat de gedupeerde kinderen de gevolgen van hun ervaring met armoede, stress, angst en frustratie doorgeven aan de volgende generatie is reëel. Het wantrouwen in overheid,

jeugdzorg en andere hulpverlening dat bij deze gedupeerde kinderen is ontstaan, kan ertoe leiden dat zij geen hulp of ondersteuning zoeken in de opvoeding van hun eigen kinderen. De emotionele en psychosociale gevolgen die de gedupeerde kinderen ondervinden, kunnen dus worden overgedragen op volgende generatie(s); de kinderen van de gedupeerde kinderen.

Samengevat stelt de commissie dat de toeslagenaffaire een grote rol had bij de meeste uithuisplaatsingen. Er is tot nu toe te weinig gekeken naar de effecten van de uithuisplaatsing voor de kinderen. Deze zijn groot en blijvend. En kunnen ook weer effect hebben op de volgende generaties. De negatieve effecten op de levens van de kinderen en hun ouders zijn er nog steeds en worden ook niet beter zolang de discussie over schadevergoedingen en herstel nog steeds speelt.

Het wantrouwen tegenover de overheid en de instanties is ook bij de gedupeerde kinderen groot. Het gebrek aan vertrouwen dat het in de toekomst beter zal gaan, is vaak groot en in ieder geval broos. De overheid en in het verlengde daarvan de instanties mogen dit ter harte nemen. Te meer daar uit de parlementaire enquêtes is gebleken dat er bij de overheid en de politiek veel is misgegaan en ook nog mis gaat in de hersteloperatie waardoor kinderen en ouders de dupe zijn geworden.

Gedupeerde uit huis geplaatste kinderen als zelfstandige groep erkennen

De commissie is van mening dat een zelfstandige erkenning van de gedupeerde kinderen noodzakelijk is. Het leed uit het verleden kan niet goed worden gemaakt. De overheid kan wel zo veel mogelijk doen om via een aanpak die gericht is op een verbeterde situatie in de toekomst, het leed te verzachten. Daarmee ontstaat weer een toekomstperspectief voor de kinderen. Deze kinderen moeten goede ondersteuning krijgen bij het herstel en hun verdere ontwikkeling. Dit kan door de zelfstandige erkenning te vertalen in financiële ondersteuning, rechtsbescherming en rechtsbijstand, praktische hulp en indien gewenst andere vormen van ondersteuning. In de aanbevelingen geeft de commissie hier verder invulling aan.

Ook is het van belang dat in de afhandeling van de schadevergoeding voor de betrokken ouders die te maken hebben gehad met een uithuisplaatsing van hun kinderen er voldoende aandacht is voor wat hen en het gezin is overkomen. Het blijven werken en bieden van ondersteuning aan alle betrokken gezinsleden, ook door het werk van het Ondersteuningsteam, is dringend noodzakelijk.

7.2 Conclusies over (het stelsel van) jeugdzorg

De commissie constateert dat de hulpverlenende instanties niet in staat waren de neerwaartse spiraal bij gezinnen te herkennen

De neerwaartse spiraal, waarin veel gezinnen door de toeslagenaffaire terechtkwamen, werd door organisaties in de veiligheidsketen en hulpverlenende instanties niet of onvoldoende herkend. Zij baseerden zich in veel gevallen 'slechts' op de waargenomen situatie, er waren geen gedeelde analyses en de analyses waren onvoldoende verklarend. De hulpverlenende instanties zijn zich destijds onvoldoende bewust geweest van de mate waarin de financiële problematiek doorwerkte op andere leefgebieden, waaronder de opvoedsituatie. Uiteraard was destijds niet alles bekend over de achtergrond van de situatie waarin gezinnen zich bevonden. Maar de commissie vindt dat we ervan moeten leren dat een betere verdieping aan de voorkant van dit proces, en checks en controlemomenten in de loop van het proces, meer inzicht kunnen geven in alternatieve mogelijkheden in plaats van een uithuisplaatsing. Zo werden soms de schulden gesignaleerd, maar dat de financiële problemen de oorzaak waren van de turbulentie in de opvoedsituatie, werd niet of beperkt herkend. Daardoor werd de gezinsproblematiek uiteindelijk niet effectief aangepakt.

We stellen dus vast dat er te weinig onderzoek is gedaan naar de oorzaken van de probleemsituatie in gezinnen. Daarbij moeten we vaststellen dat de inschattingen die over de ouders werden gemaakt door de hulpverleners, ook beïnvloed werden door het feit dat de ouders door de Belastingdienst als fraudeur waren bestempeld en dat hun onschuld lange tijd niet werd erkend. De hulpverlenende instanties gingen dus met deze onjuiste informatie bij de gezinnen aan de slag.

In het geval dat wel ontdekt zou zijn dat schulden de oorzaak waren van schadelijk gedrag, dan nog hadden die financiële problemen om die reden mogelijk niet alleen met ondersteuning van Raad van de Kinderbescherming of de gecertificeerde instellingen opgelost kunnen worden, maar was de overheid daarbij nodig. Toch blijft daarmee de plicht van deze organisaties overeind om de oorzaken van onveiligheid beter te onderzoeken dan nu gebeurde.

In het vrijwillige en gedwongen kader van de jeugdzorg en jeugdbescherming werd te vaak niet de gehele problematiek bekeken. De focus bleef beperkt tot afzonderlijke deelaspecten. Hierdoor was er vaak sprake van symptoombestrijding, zonder dat de daadwerkelijke oorzaak van de problemen werd herkend en geadresseerd. Natuurlijk bestaat de mogelijkheid dat er situaties zijn geweest waarin problemen wel goed zijn opgelost, maar dat die buiten ons gezichtsveld zijn gebleven. Hoe dan ook moeten wij concluderen dat de aanpak van hulpverlenende instanties bij zeer veel gezinnen niet goed is gegaan.

De commissie constateert dat de aanpak van de jeugdbescherming niet gericht was op het gezin als geheel

De Raad voor de Kinderbescherming en de gecertificeerde instellingen werken kindgericht. Het uitgangspunt van deze instellingen is: het kind moet veilig kunnen opgroeien. Dat uitgangspunt voldoet aan regelgeving en aan wat wij als samenleving vinden van hoe kinderen moeten kunnen opgroeien. Maar in ons onderzoek gaven kinderen en ouders erg vaak aan dat zij zich niet gehoord voelden.

De commissie stelt vast dat organisaties en professionals in de jeugdhulp en jeugdbescherming niet goed genoeg luisterden naar de hulpvraag van ouders en gezinnen. Zij waren niet in staat om inzicht te krijgen in de dieperliggende oorzaken van de (veronderstelde) onveiligheid voor kinderen in het gezin. De oplossingen die de hulpverlening aanreikte, waren oplossingen voor de verkeerde problemen en meer aanbod- dan vraaggestuurd.

Een fundamentele zwakte die naar de mening van de commissie daarbij komt, is dat hulpverleners vooral kijken naar individuen in plaats van naar gezinssystemen. Te vaak wordt een aanpak of behandeling gericht op een van de gezinsleden, bijvoorbeeld het kind, terwijl het gezinssysteem of de nog bredere context waarin de persoon functioneert, om aandacht vraagt. Deze gefragmenteerde aanpak en het grote aantal hulpverleners per gezin, helpt gezinnen niet bij het oplossen van hun problemen.

In de jeugdzorg zullen veel meer de oorzaken en de samenhang van de problemen in het gezin (of de bredere context) centraal moeten staan. De aanpak zou gebaseerd moeten zijn op een gedegen analyse, waarin de interactie met de context goed is meegenomen. Daarnaast ligt in het sociale domein de focus juist vooral op de ouders en in het gedwongen kader op het kind. De ondersteuningsbehoefte of de problemen van de andere gezinsleden worden hierdoor onvoldoende zichtbaar. De aanpak zou meer gericht moeten zijn op de gezinscontext dan op het individu.

De commissie constateert dat de jeugdzorg een negatieve impact kan hebben op de gezinnen

De gezinnen met complexe en onderling samenhangende problemen hebben geen of onvoldoende goed gecoördineerde hulp gekregen. Hierdoor nam de kans op escalatie toe. Gedupeerde gezinnen hadden niet alleen om te gaan met verschillende problemen, die geheel of gedeeltelijk het gevolg waren van de toeslagenaffaire, maar zij kregen ook nog te maken met veel verschillende professionals die na elkaar of tegelijkertijd, een deel van de problemen wilden bespreken. Soms kwamen er meer dan tien over de vloer. Professionals die zich keurig houden aan hun taak, maar zich daardoor vaak beperken tot hun eigen specialisme en opdracht. Het gevolg daarvan is dat daadwerkelijke en doelmatige samenwerking of afstemming vaak niet plaatsvindt. Soms is er zelfs sprake van tegenstrijdig werken. Dat heeft een negatieve impact gehad op gezinnen. Zij zagen soms door al die verschillende hulpverleners niet meer wat ze nu echt moesten doen om de problemen te verminderen. Ook de kinderen kregen hiermee te maken. Als de zorg zo versnipperd is geraakt en professionals zich beperken tot hun specialisme, is er ook te weinig kennis over de onderlinge samenhang tussen de problemen en komt het niet tot een oplossing. In veel gezinnen is dat precies wat er is gebeurd.

De commissie constateert dat er binnen het jeugdbeschermingssysteem onvoldoende ruimte is voor tegenspraak en controlemechanismen

De gedupeerde kinderen en ouders ervaarden niet genoeg mogelijkheden om adviezen en beslissingen van de jeugdbescherming aan te vechten. Dat kwam ook, omdat zij minder kennis en middelen dan de jeugdbescherming zelf ter beschikking hadden. Dat is extra ernstig, omdat dossiers leidend zijn binnen het systeem van jeugdbescherming; wanneer iets in een dossier staat, nemen anderen in het systeem dat voor waarheid aan, zonder oog te hebben voor veranderingen als gevolg van nieuwe omstandigheden of ontwikkelingen. Zo ging het ook met de dossiers van gedupeerde kinderen en ouders.

Jeugdbeschermers beschikken over discretionaire bevoegdheden. Dat betekent dat zij enige vrijheid hebben om in concrete gevallen naar eigen inzicht een oordeel te vormen en besluiten te nemen. De commissie constateert dat er onvoldoende ruimte is voor kinderen en ouders om daar tegenkracht aan te bieden. Daardoor zijn beslissingen moeilijk te toetsen en te corrigeren.

Het is de commissie gebleken dat er na een uithuisplaatsing te weinig of bijna geen momenten zijn waarop wordt onderzocht of het besluit tot uithuisplaatsing nog het juiste besluit is. Het kan op het moment dat de machtiging wordt gegeven, een goed besluit zijn dat toch in de praktijk zeer slecht uitpakt. Daar is te weinig controle op, waardoor een kind dat uit huis geplaatst is in een veel negatievere situatie terecht kan komen dan de oorspronkelijke situatie thuis. Daar zijn verschillende voorbeelden van in de interviews (seksueel misbruik en geweld meemaken binnen de instelling). Als we niet controleren wat het effect is van een rechterlijke beslissing, wordt die in de praktijk niet gecorrigeerd, maar wordt het feit dat het slechter gaat met het kind gebruikt om het eerdere besluit te legitimeren.

De commissie constateert dat de werkwijze van de jeugdhulp en jeugdbescherming leidt tot gevoelens van wantrouwen en machteloosheid

In de gesprekken met gedupeerde ouders gaven zij aan dat zij bij de instanties, die bekend waren met hun fraudebeschuldiging en schuldenproblematiek, als onbetrouwbaar of problematisch werden gezien en zo ook aangesproken werden. Ouders voelden zich hierdoor regelmatig niet gehoord, niet serieus genomen en niet begrepen.

De commissie constateert dat hen weinig ruimte werd geboden om hun eigen kant van het verhaal toe te lichten. Wat zij wel vertelden of wat er over hun situatie bekend was, werd bovendien te vereenvoudigd weergegeven in de dossiers. Soms dusdanig dat er een heel ander beeld van de situatie ontstond. Bijvoorbeeld in het geval waarin de informatie was weggelaten dat de vader van het gezin in nachtdiensten werkte. In het dossier stond alleen dat de gordijnen dicht waren en vader overdag op de bank lag te slapen.

De commissie concludeert dat de beeldvervorming die ontstond door de werkwijze van de hulpverlenende instanties, heeft geleid tot gevoelens van machteloosheid bij de kinderen en ouders en hen wantrouwend heeft gemaakt tegenover hulpverleningsinstanties.

Tot slot stelt de commissie vast dat instanties en professionals werken in een jeugdzorgsysteem dat sterk taakgericht is. En waarbij verschillende instanties en/of professionals een onderdeel van de keten uitvoeren zonder gezamenlijk een probleem in een gezin in samenhang te analyseren en helpen op te lossen. Samenwerking tussen de verschillende disciplines en deskundigheden is in dit systeem zeker geen vanzelfsprekendheid.

In het beleid dat dit systeem vorm heeft gegeven en dat grotendeels nog van toepassing is, wordt de invloed van incidenten groot. Incidenten leiden tot onderzoeken, het aanwijzen van 'schuldigen' en het aanpassen van protocollen. Een effect hiervan kan zijn dat veel hulpverleners vooral de protocollen volgen en fouten willen vermijden, om bijvoorbeeld aansprakelijkheid voor incidenten te voorkómen. Een uithuisplaatsing kan dan ook voor hulpverleners de veiligste oplossing lijken.

7.3 Aanbevelingen aan de overheid en aan instanties voor (jeugd)hulpverlening

De eerste 4 aanbevelingen zijn gericht op de gedupeerde kinderen die, als gevolg van de grote rol die de toeslagenaffaire speelde bij de problemen in het gezin, uiteindelijk uit huis zijn geplaatst. De aanbevelingen richten zich op de verbetering van hun situatie. Vervolgens is er een aanbeveling die zich richt op de gedupeerde ouders. De daaropvolgende 5 aanbevelingen zijn gericht op het stelsel van hulpverlening van de Raad voor de Kinderbescherming, de gecertificeerde instellingen en de verbetering van de kwaliteit van hun werkzaamheden bij zware maatregelen als uithuisplaatsing. Tenslotte geeft de commissie een aanbeveling die een bredere strekking heeft.

Een toekomstgerichte aanpak voor gedupeerde uit huis geplaatste kinderen

De commissie stelt voor de schade die de gedupeerde uit huis geplaatste kinderen hebben opgelopen, te compenseren – voor zover dit überhaupt mogelijk is – met een aanpak die is gericht op het geven van ondersteuning aan deze kinderen bij hun herstel en hun ontwikkeling, Hierdoor krijgen zij de kans een zo goed mogelijke toekomst op te bouwen. Een vergelijkbare schaderoute zoals die nu voor de ouders loopt en die zo complex is, lijkt daarvoor niet de geschikte weg. Temeer daar deze afhandeling op dit moment nog loopt en bij veel ouders leidt tot frustratie over de gang van zaken. Voor de uit huis geplaatste kinderen stelt de commissie dus een andere route voor. Wij vatten die samen als een 'toekomstgerichte aanpak'. De commissie vindt het daarbij noodzakelijk dat alles in het werk wordt gesteld dat er zo snel mogelijk ruimhartige en gepaste ondersteuning komt.

Deze toekomstgerichte aanpak begint bij een zelfstandige erkenning voor de kinderen (zie aanbeveling 1) en vertaalt zich vervolgens in financiële ondersteuning, rechtsbijstand, snelle praktische hulp en waar nodig andere vormen van ondersteuning (aanbeveling 2, 3 en 4).

De kern van deze toekomstgerichte aanpak ligt dus in het geven van erkenning en het bieden van rust en eigen regie. Rust betekent in de eerste plaats het wegnemen van acute zorgen. Naast de bestaande Kindregeling kan hierin een nieuwe landelijke regeling (bijvoorbeeld in de vorm van een fonds) een waardevolle rol spelen. Belangrijke randvoorwaarde is dat deze regeling ruimte geeft om snelle en niet-bureaucratische financiële ondersteuning te bieden bij acute problemen gepaard gaande met het bieden van praktische ondersteuning. Rust betekent ook helderheid over rechten en mogelijkheden. De voortdurende strijd die kinderen (en ouders) nu soms moeten voeren om passende ondersteuning te krijgen via de Brede Ondersteuning door gemeenten, verergert hun situatie. Steun bij het nemen van eigen regie houdt in dat er maatwerk wordt geboden in de gevraagde praktische en mentale ondersteuning. Maatwerk vereist werkelijke afstemming met de gedupeerde kinderen over hoe zij hun situatie ervaren en daar eigen regie in kunnen nemen.

Met deze toekomstgerichte aanpak zou ook voorkómen kunnen en moeten worden dat er een overdracht plaatsvindt van het gebrek aan vertrouwen in de overheid van de gedupeerde en uit huis geplaatste kinderen op hun eventuele eigen kinderen. Het voorkómen van deze overdracht zou onderdeel moeten zijn van de kennis en expertise van de aanpak.

Vanuit haar opdracht beveelt de commissie deze toekomstgerichte aanpak in eerste instantie voor de gedupeerde en uit huis geplaatste kinderen aan. De commissie kan zich echter goed voorstellen dat een bredere groep gedupeerde kinderen veel baat kan hebben bij deze aanpak. Temeer omdat de commissie heeft vastgesteld dat de groep gedupeerde en uit huis geplaatste kinderen wel eens groter kan zijn dan nu bekend is (zie hoofdstuk 1).

In de volgende aanbevelingen worden de verschillende onderdelen van deze aanpak verder uitgewerkt.

1. De commissie beveelt aan kinderen die als gevolg van de toeslagenaffaire uit huis geplaatst zijn, te erkennen als een zelfstandige groep gedupeerden

De kinderen die te maken hebben gehad met een uithuisplaatsing door de gevolgen van de toeslagenaffaire hebben behoefte aan erkenning door de overheid en van de gecertificeerde instellingen, de Raad voor de Kinderbescherming en rechters. Er is behoefte aan een doorvoelde erkenning van de door hen geleden schade van de toeslagenaffaire en de daaropvolgende uithuisplaatsing en de grote impact die dit heeft gehad op hun

leven. Velen van hen hebben het gevoel hun jeugd te zijn kwijt geraakt. Het vastleggen en liefst persoonlijk uitspreken van de erkenning van: 'had niet mogen gebeuren' met daarbij het aanbieden van ruimhartige ondersteuning is een eerste stap in het herstel dat recht doet aan de ervaringen en gevolgen die zij hebben ondervonden en tot de dag van vandaag ondervinden. Deze erkenning moet voor deze kinderen het begin bieden voor herstel van vertrouwen. De gesproken kinderen hebben aangegeven deze erkenning zeer belangrijk te vinden.

De commissie adviseert daarom de kinderen niet langer te zien als secundair gedupeerd, of afgeleid gedupeerd. Kinderen zijn zelfstandig gedupeerd, zij zijn meer dan een kind van een gedupeerde ouder. De commissie adviseert deze houding ook in de erkenning te laten blijken. De commissie adviseert daarmee om in alle communicatie niet langer te spreken over 'kinderen van gedupeerde ouders', maar over 'gedupeerde kinderen.'

2. De commissie beveelt aan de rechtszekerheid voor uit huis geplaatste kinderen te versterken door de subsidieregeling rechtsbijstand uit te breiden voor uit huis geplaatste kinderen, zodat zij toegang hebben tot juridische hulp bij misstanden die hebben plaatsgevonden tijdens hun tijd in de jeugdzorg

In samenhang met de eerste aanbeveling, adviseert de commissie om voor de gedupeerde kinderen een subsidieregeling in te richten of beschikbaar te stellen die vergelijkbaar is met de rechtshulp voor gedupeerde ouders. Toegang tot rechtshulp geeft gedupeerde kinderen ruimte om de geleden schade als gevolg van de uithuisplaatsing te compenseren. Dit kan hen helpen in het helingsproces.

De regeling voor **ouders** omschrijft dat de rechtsbijstand voor de herstelregelingen kinderopvangtoeslag:
- voor deze ouders geheel kosteloos is; en
- er geen draagkrachttoets op inkomen en vermogen wordt uitgevoerd; en
- geen eigen bijdrage wordt opgelegd.

Gedupeerde kinderen vallen niet onder deze subsidieregeling, tenzij de ouder is overleden. De commissie is van mening dat de gedupeerde kinderen gebruik moeten kunnen maken van deze of een soortgelijke regeling.

3. De commissie beveelt een laagdrempelige aanpak aan die uit huis geplaatste kinderen financiële ondersteuning biedt bij herstel en ontwikkeling en een schuldenvrije toekomst met verbetering van de Kindregeling en een aanvullende landelijke regeling

De commissie is zich ervan bewust dat de Kindregeling zoals opgenomen in de Wet Hersteloperatie toeslagen gericht is op ondersteuning voor de toekomst. De uitvoering op gemeentelijk niveau blijkt echter niet toereikend genoeg voor de kinderen. De kennis en expertise voor de uitvoering van deze ondersteuning verschilt ook sterk per gemeente. Kinderen ondervinden nu vaak een gebrek aan consistentie en gelijkheid tussen gemeenten, empathische benadering en flexibiliteit. Deze regeling en de uitvoering er van behoeft dus verbetering. Tegelijkertijd kunnen de kinderen er niet op wachten dat hun gemeente dit heeft verbeterd.

De commissie adviseert daarom aanvullend op de Kindregeling een langdurig beschikbare landelijke regeling te maken (bijvoorbeeld in de vorm van een landelijke fonds) voor gedupeerde uit huis geplaatste kinderen. Het doel van deze regeling is om in acute situaties hulp te kunnen bieden, waardoor de gedupeerde kinderen snel over middelen kunnen beschikken om verder te kunnen (bijvoorbeeld voor het volgen van onderwijs of het verkrijgen van huisvesting) en waarover zij bij de gemeente bijvoorbeeld zijn vastgelopen. Deze financiële ondersteuning gaat dan gepaard met praktische hulp over hoe zij deze ondersteuning op de juiste wijze inzetten. Kennis over de situatie en ondersteuning van deze groep kinderen wordt ook via deze regeling gebundeld, zodat gemeenten gebruik kunnen maken van deze kennis en zich hierin verder kunnen ontwikkelen. Deze regeling moet zo ingericht zijn dat er ruimhartig, eenvoudig en laagdrempelig gebruik van kan worden gemaakt, en er niet aan allerlei bureaucratische regels voldaan moet worden. Voorkomen moet worden dat de kinderen van het kastje naar de muur, dan wel van de gemeente naar de landelijke regeling en terug worden gestuurd.

In aanvulling op de landelijke regeling adviseert de commissie voor de financiële ondersteuning:
- De schulden (w.o. DUO-schulden) van gedupeerde uit huis geplaatste kinderen kwijt te schelden; Bijvoorbeeld: kwijtschelding van alle publieke schulden, óf kwijtschelding van alleen de DUO-schuld, zodat

er geen financiële belemmeringen meer zijn voor de gedupeerde kinderen om een opleiding te volgen. Kwijtschelding van DUO-schuld is voor de meeste gedupeerde kinderen het belangrijkst. Daarnaast zou ook de studietermijn moeten worden verruimd, zodat deze kinderen langer de tijd krijgen om hun studie of opleiding af te maken. DUO zou daarin maatwerk moeten leveren. Snelheid van handelen is belangrijk voor deze kinderen, zij moeten weer verder kunnen.

- De financiële ondersteuning voor gedupeerde kinderen voort te zetten en uit te breiden, in de huidige Kindregeling;
  Deze financiële ondersteuning zou gedupeerde kinderen in staat moeten stellen om een (aanvullende) opleiding te doen of aanvullende begeleiding te krijgen die hen de gelegenheid geeft hun talenten te ontwikkelen en weer regie over hun eigen leven te krijgen. Waar nodig moet deze regeling worden aangepast waardoor er meer consistentie en gelijkheid komt in de uitvoering, de empathische benadering en de te hanteren flexibiliteit bij gemeenten.
- De schuldhulpverlening te verbeteren.
  De huidige schuldhulpverlening voor gedupeerde meerderjarige kinderen is alleen voor problematische schulden (schulden die niet binnen 36 maanden kunnen worden afgelost). Deze huidige regeling is streng, legt veel inspanningsverplichtingen op en vraagt veel van de jongeren. De regeling heeft het karakter van de reguliere schuldhulpverlening. Een aangepaste of nieuwe regeling houdt rekening met de specifieke achtergrond en geschiedenis van de gedupeerde kinderen, bijvoorbeeld in de vorm van coulance, meer tijd om af te lossen en meer ruimte voor kwijtschelding van de schulden. De schulden voor minderjarige kinderen zullen via de ouders moeten worden kwijtgescholden omdat zij zonder hun ouders geen rechtsgeldige schulden aangaan.

4. De commissie beveelt een langdurig beschikbare laagdrempelige toegang tot persoonlijke ondersteuning voor uit huis geplaatste kinderen aan

Naast ruimhartige financiële ondersteuning moeten de gedupeerde kinderen ook een beroep kunnen doen op praktische en mentale ondersteuning. Veel kinderen geven aan bijvoorbeeld op momenten van belangrijke beslissingen in hun leven of bij hun herstel behoefte te hebben aan onafhankelijke begeleiding en een persoon aan wie ze hulp kunnen vragen. Deze begeleiding zou laagdrempelig, vrijwillig en langdurig beschikbaar moeten zijn. Onderzocht kan worden om deze taak bij het Ondersteuningsteam te beleggen. Het delen van ervaringen kan gedupeerde kinderen helpen bij hun proces van heling. De commissie beveelt aan om bestaande lotgenotencontact initiatieven uit te breiden of nieuwe vormen van contact op te zetten en dit onderdeel uit te laten maken van de persoonlijke ondersteuning en daar middelen voor beschikbaar te stellen.

De commissie is van mening dat ook het perspectief op een stabiele huisvesting en/of thuissituatie onderdeel moet zijn van deze begeleiding. Er is soms ook behoefte aan laagdrempelige en langdurige toegang tot psychologen en gespecialiseerde therapeuten voor onder andere verwerking van trauma's. De commissie beveelt aan dat behandelaars uit de reguliere zorg snel toegang krijgen tot de kennis van en consultatie bij het Ondersteuningsteam.

5. De commissie beveelt aan ondersteuning te blijven bieden aan de gedupeerde ouders, onder ander bij het herstel en ontschuldigen van de relatie met de gedupeerde kinderen.

Bovenstaande aanbevelingen richten zich op de ondersteuning van de uit huis geplaatste kinderen. Uiteraard moet er ook blijvende ondersteuning en aandacht zijn voor de ouders van deze kinderen en, waar mogelijk het herstel van de relatie tussen de ouders en de kinderen. De commissie gaat ervan uit dat met de aanbevelingen die door de Spoedadviescommissie Voortgang Hersteloperatie Toeslagenaffaire (Commissie Van Dam) zijn gedaan dit snel ter hand wordt genomen. Tevens heeft de commissie veel waardering gehoord voor de werkwijze van het Ondersteuningsteam. De commissie beveelt dan ook aan dat er goed wordt gekeken hoe dit team optimaal kan blijven werken aan het herstel ontschuldigen van de relatie tussen kinderen en hun ouders en waar mogelijk en gewenst aan de terugplaatsing van kinderen in hun gezin. Wij bevelen dan ook de continuering van het Ondersteuningsteam aan en dat de kennis die zij hebben opgedaan, wordt gedeeld. Dit is leerzaam voor het hele stelsel.

Brede aanbevelingen voor de jeugdzorg

Met de volgende 6 aanbevelingen richt de commissie zich op de jeugdzorg. Als samenleving zouden we willen dat in de toekomst het uit huis plaatsen van kinderen niet meer nodig zal zijn. Misschien is dat nooit haalbaar, maar ernaar streven om daar zo dicht mogelijk bij te komen, is een morele plicht. Een ambitie die wordt ondersteund door het Hoofdlijnenakkoord van de regering, waarin is opgenomen dat "Het aantal uithuisplaatsingen wordt verminderd en de rechten van kinderen en ouders verbeterd". Met de aanbevelingen die de commissie doet, wil de commissie een bijdrage leveren aan een stelsel, waarin een uithuisplaatsing als de laatste optie wordt gezien om de veiligheid van kinderen te waarborgen.

De commissie zou willen dat ieder kind in het eigen gezin kan opgroeien. Tegelijkertijd zijn we ons ervan bewust dat dit niet altijd, tijdelijk of langdurig, kan. Vaak wordt de acute veiligheid van het kind benoemd als argument voor de uithuisplaatsing. Een heldere definiëring wat onder deze acute veiligheid wordt verstaan, ontbreekt en is nodig. Uithuisplaatsing dient altijd gepaard te gaan met een onderbouwde afweging van alle voordelen én risico's van respectievelijk thuis blijven en uit huis plaatsen. Tevens is het noodzakelijk dat als er een uithuisplaatsing heeft plaatsgevonden, deze zo snel mogelijk grondig wordt geëvalueerd.[52] Dit met het oogmerk: is er een verbetering opgetreden door middel van de uithuisplaatsing en kan de situatie snel worden hersteld. Daarnaast vinden we het van belang dat er wordt geleerd van de uithuisplaatsingen in het verleden. Daarvoor is de beantwoording van de volgende vragen nodig: welke patronen halen we uit deze voorgeschiedenis, wat had er in het leven van deze mensen, of in de hulp die ze tot nu toe kregen anders gedaan moeten worden zodat er nu geen uithuisplaatsing nodig was geweest? Als we dergelijke patronen boven tafel brengen, kan daar beter op worden gestuurd waardoor uithuisplaatsingen hopelijk steeds minder vaak voorkomen en kinderen thuis kunnen opgroeien.

De commissie is zich ervan bewust dat er op dit moment meerdere onderzoeken en adviezen liggen op grond waarvan de overheid en partijen onderzoeken hoe de jeugdbeschermingsketen beter georganiseerd kan worden om voor kinderen en gezinnen betere resultaten te behalen. De aanbevelingen die wij doen op basis van de ervaringen bij de toeslagenaffaire kunnen hierin worden meegenomen. Achtereenvolgens gaan we in op het meer gericht zijn op het geheel aan problemen en de daarbij behorende analyse die speelt bij gezinnen, de stem van kinderen en ouders, kennis en vaardigheden bij het nemen van zware beslissingen, de ontwikkeling van een permanent scholingsaanbod en de verbetering van de samenwerking in de keten.

6. De commissie beveelt aan de oorzaken van problemen in de gezinnen (meer) als uitgangspunt te nemen bij het bepalen van de aanpak

Een bredere, gezamenlijke en gedeelde analyse van gezinsproblematiek is noodzakelijk om te voorkomen dat kinderen en hun ouders tussen wal en schip raken bij verschillende instanties. Er moet dieper worden gekeken naar de oorzaak onder die problemen en hoe de onderliggende factoren elkaar beïnvloeden. De focus moet dus liggen op het achterhalen van de oorzaken van problemen en het vinden van samenhangende oplossingen. Dit vraagt om brede vergroting van kennis en vaardigheden in de jeugdzorg en om een cultuuromslag binnen de jeugdzorg waarbij vertrouwen in kinderen en hun ouders centraal staat. Er moet meer oog zijn voor de krachten van kinderen en ouders in plaats van hun tekorten, en professionals moeten de ruimte krijgen om een zorgvuldige analyse van de gezinssituatie te (laten) maken voordat beslissingen worden genomen.

De commissie adviseert de organisaties voor jeugdzorg te gaan werken met een aanpak die is gericht op het verkrijgen van een door alle partijen (kinderen, ouders en jeugdbescherming) herkende analyse van de gezinssituatie, de Gedeelde Verklarende Analyse (GVA). Dat betekent een aanpak die kijkt vanuit een brede blik op de problemen in een gezin en op zoek gaat naar de oorzaak van deze problemen. Als de aanpak de problemen in hun onderlinge samenhang beziet, kunnen er beter oplossingen worden gevonden. Het psychologisch, pedagogisch en sociaal functioneren van het kind in interactie met de (gezins)context zal na het onderzoek de leidraad voor het vervolg kunnen zijn. De commissie erkent dat de werkwijze en organisatie van het Ondersteuningsteam Uithuisplaatsingen Toeslagenaffaire van de VNG helpt bij zulke complexe casuïstiek. Het advies is om deze werkwijze van het Ondersteuningsteam waarbij kinderen en ouders betrokken worden uit te breiden en ook beschikbaar te maken voor niet-gedupeerde kinderen en hun ouders die te maken krijgen met een

52 Zie ook: Brüning, M e.a. (2025). Terugplaatsing na gedwongen uithuisplaatsing, Universiteit Leiden

jeugdbeschermingsmaatregel. Kinderen en ouders worden dan meegenomen in het samen gaan begrijpen van de situatie door middel van het inzetten van een GVA en de daarbij passende adviezen, beslissingen en oplossingen. Het is daarbij belangrijk het gesprek met kinderen en ouders te voeren in begrijpelijke taal en te proberen het zo lang mogelijk met elkaar eens te zijn over de gekozen oplossingen.

7. De commissie beveelt aan kinderen en ouders een zwaardere stem en stevigere positie te geven bij ingrijpende beslissingen van de Raad voor de Kinderbescherming, gecertificeerde instellingen en rechtspraak

Organisaties en professionals in de jeugdhulp en jeugdbescherming moeten zware beslissingen nemen. De commissie adviseert om kinderen en ouders meer te betrekken bij die zware beslissingen. De positie van kinderen en ouders dient naar opvatting van de commissie in het totale jeugdhulp- en jeugdbeschermingstraject te worden verbeterd.

De commissie adviseert daarover het volgende:

- De kinderen en ouders een grotere rol te geven bij belangrijke beslissingen binnen de jeugdbescherming. Zij hebben daarbij recht op een begeleider die pedagogisch en psychologisch is onderlegd en hen kan ondersteunen in het proces. Bij een ondertoezichtstelling , uithuisplaatsing of dreigende uithuisplaatsing kunnen kinderen zich laten bijstaan door een procesbegeleider.
- De kinderen en ouders meer mogelijkheden te geven om dossiers in te zien en verbeteringen daarin aan te brengen of onjuistheden er uit te halen.

8. De commissie beveelt aan om bij zware maatregelen altijd te streven naar inzet van actuele professionele kennis en vaardigheden op het hoogst mogelijke niveau

Een ondertoezichtstelling met of zonder uithuisplaatsing is een van de zwaarste maatregelen waardoor een kind kan worden getroffen. Ook voor ouders is het verschrikkelijk als hen dit overkomt. Omdat deze maatregel zo ingrijpend is en de problematiek van deze gezinnen ernstig, verdienen kinderen en ouders altijd de inzet van actuele professionele kennis en vaardigheden op het hoogst mogelijke niveau.
De commissie adviseert de gecertificeerde instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming hun werkwijze te blijven afstemmen op de meest actuele inzichten. Dit kan betekenen dat taken verschuiven naar professionals met gespecialiseerde expertise. De commissie realiseert zich dat dit nooit 'zomaar' kan. Daarom adviseren wij de organisaties in de jeugdzorg om met behulp van externen een eigen analyse te maken van het niveau van hun kennis en expertise. Uit deze analyse volgt een plan, waarin komt te staan hoe en wanneer de ontwikkeling van deze kwaliteitsslag kan plaatsvinden. Dit kan bijdragen aan het vertrouwen van de samenleving in de organisaties.

9. De commissie beveelt aan een permanent aanbod te ontwikkelen om specifieke kennis en vaardigheden op te doen voor professionals in de jeugdzorg

Om de aanbevolen cultuuromslag te ondersteunen, is bijscholing van professionals noodzakelijk. Naast pedagogische en psychologische kennis moeten hulpverleners worden getraind in cultuur- en traumasensitiviteit, het tegengaan van vooroordelen en het zorgvuldig gebruik van terminologie.[53] Het bespreekbaar maken van schaamtevolle onderwerpen als financiële zorgen en het realistisch wegen van risico's moeten in de training een centrale plek krijgen. Scholing vraagt tijd en aanpassing van de werkorganisatie, maar is essentieel om de kwaliteit van jeugdbescherming duurzaam te verbeteren.

10. De commissie beveelt aan om de processen in de jeugdzorgketen aan te passen

In het verleden is in verschillende andere onderzoeken al naar voren gekomen dat gezinnen vaak te maken krijgen met (heel) veel verschillende hulpverleners en professionals. Ook in het onderzoek van de commissie hebben kinderen en ouders dit veelvuldig aangegeven. Overigens geldt dat niet alleen in de periode waarin voor hen de problemen alsmaar groter werden, maar ook nu in de fase van het herstel van de schade lopen zij hier nog steeds tegenaan. Dit kan zeer belastend zijn voor gezinnen. De commissie beveelt dan ook dringend aan om het aantal betrokken hulpverleners waar het gezin contact mee heeft te verminderen door bijvoorbeeld ontschotting en samenwerking.

53 Zie bijvoorbeeld: Ondersteuningsteam (2023). Zien is iets anders dan kijken. Den Haag

Hulpverleners zullen daarvoor moeten samenwerken. De ervaringen van de kinderen en de ouders in de toeslagenaffaire kunnen gezien worden als een heel stevig signaal bij de noodzaak hiervan. Concreet betekent dat voor alle betrokken partijen gedurende het hele jeugdbeschermingstraject goed navolgbaar is welke analyses zijn gemaakt, welke conclusies zijn getrokken en welke beslissingen er zijn genomen. Een eventueel besluit tot uithuisplaatsing dan wel een andere interventie in het gezin kan veel beter genomen worden als er breed zicht is op de gehele problematiek, waaronder armoede en de daaruit volgende stress.

Een tweede aandachtspunt is dat er meer evaluatiemomenten moeten komen voor mogelijke terugplaatsing of andere vormen van hulpverlening voor kinderen en het gezin. Vanaf het moment van uithuisplaatsing van een kind moet worden geëvalueerd of terugplaatsing van een kind mogelijk is en zo niet, wat er ondernomen kan worden om dit te bereiken. Net als bij kinderen die gewoon thuis wonen is de norm 'goed genoeg' en/of 'veilig genoeg'. De commissie beveelt aan om, mede vanuit de aanbevolen gezinsaanpak, meer momenten in te bouwen waarop door de jeugdbescherming wordt nagegaan of de uithuisplaatsing nog steeds de best passende maatregel is voor kind en gezin. Het herstel van de gezinsrelaties dient centraal te staan. Met het huidige wetsvoorstel 'Versterken rechtsbescherming in de jeugdbescherming' wordt een stap in deze richting gezet.

Brede cultuuromslag

Ten slotte wil de commissie een laatste aanbeveling doen die gericht is op zowel de overheid, de politiek als de jeugdzorg. Deze aanbeveling kan ook gezien worden als een hartekreet van de commissie nadat wij de gehele toeslagenaffaire en de gevolgen voor kinderen en ouders hebben overzien.

11. De commissie beveelt aan om werk te maken van een cultuuromslag in het beleid waarbij het vertrouwen in burgers het uitgangspunt is

Een samenleving moet zorgen dat haar burgers de overheid en overheidsinstellingen kan vertrouwen en bij fouten van de overheid op herstel kan rekenen. In de toeslagenaffaire is de overheid in het maken en uitvoeren van beleid ernstig tekortgeschoten en heeft daarmee groot wantrouwen veroorzaakt. Een wantrouwen dat ook ontstond, omdat het overheidsbeleid en de uitvoering uitgingen van de burger als potentiële fraudeur.
De commissie pleit nadrukkelijk voor een cultuuromslag in de hele keten van het beleid. Dit gaat om het verschuiven van een mensbeeld dat vaak te veel uitgaat van misbruik, liegen en tegenwerken naar een mensbeeld dat vertrouwen, samenwerking en verbeteren centraal stelt.

Om te voorkomen dat beleid in de toekomst ernstig tekortschiet en het wantrouwen blijft groeien, dienen er op verschillende niveaus (cultuur)omslagen te worden gemaakt. Bijvoorbeeld:

- In veel systemen en stelsels (en zeker dat van de jeugdzorg en jeugdbescherming) zijn vormen van (georganiseerd) tegendenken noodzakelijk. Tegendenken roept frictie op en zorgt voor weerstand, waardoor uiteindelijk betere zorg wordt geboden. We hebben immers van de toeslagenaffaire kunnen leren wat de gevolgen zijn van eendimensionaal denken en het uit de weg gaan van tegengeluiden.
- Iedereen maakt fouten; professionals, politici, burgers. Zeker in een complexe samenleving zijn de gevolgen van (bijvoorbeeld) professioneel handelen niet altijd direct zichtbaar of te overzien. Het uitgangspunt zou moeten zijn dat van fouten wordt geleerd en dat die fouten niet altijd en direct de aanleiding hoeven te zijn voor nog meer regels of protocollen die het werk in veel gevallen nog ingewikkelder maken. Dit belemmert ook de ontwikkeling van professionals. Er zal in het werk en de organisatie van werk ruimte moeten zijn die het leren van fouten bevordert.

De commissie realiseert zich dat een maatschappelijke verandering lang duurt. De commissie hoopt dat met een aanpak die gericht is op betrokkenheid van zowel de gedupeerde kinderen, de gedupeerde ouders en alle betrokkenen in de jeugdhulp en jeugdbescherming binnen het domein van de jeugdzorg een deel van de maatschappelijke verandering te realiseren valt.

Bijlagen

1. Instellingsbesluit
2. Samenstelling van de Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire
3. Toelichting van Centraal Bureau voor de Statistiek op keuze data niet beschikbaar te stellen
4. Toelichting op de totstandkoming van de lijsten Uithuisplaatsingen Kinderopvang Toeslag van het ministerie van Justitie en Veiligheid
5. Beschrijving van de onderzoeksmethodiek
6. Media-analyse
7. Bevindingen uit de gesprekken met kinderen en ouders
8. Bevindingen dossieranalyse

De bijlagen zijn te downloaden als pdf van de website toeslagen-uithuisplaatsingen.nl

Colofon

Commissieleden
Mariëtte Hamer (voorzitter)
Sabrina Harbers
Benito Walker
Peter Dijkshoorn
Majone Steketee
Mark van Twist
Sonja de Pauw Gerlings-Döhrn

CAOP
Communicatie | Onderzoek | Meldpunt | Secretaris

Vormgeving
Stephany Thijssen, Vormplan Design

Redactie en eindredactie
APCtekst

Contact
E-mail: contact@toeslagen-uithuisplaatsingen.nl

Copyright
De afbeeldingen, teksten en vragen die in deze rapportage en de bijlagen worden beschreven zijn intellectueel eigendom van de commissieleden. Zij mogen niet zonder toestemming en bronvermelding worden gereproduceerd of gebruikt voor commerciële doeleinden.

© maart 2025

toeslagen-uithuisplaatsingen.nl

© maart 2025

commissie
toeslagen en
uithuisplaatsingen